

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2008: 126
ISSN 1654-0247

Alla vägar leder till fantasy
En studie av hur fantasyläsande BHS-studenter går tillväga
för att få tag på skönlitteratur

Charlotte Herrman
Emma Sidenvik

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Charlotte Herrman/Emma Sidenvik**
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Alla vägar leder till fantasy: en studie av hur fantasyläsande BHS-studenter går tillväga för att få tag på skönlitteratur

Engelsk titel: All roads lead to fantasy: a study of how fantasy-reading BHS-students obtain fiction

Författare: Charlotte Herrman & Emma Sidenvik

Kollegium: Kollegium 3

Färdigställt: 2008

Handledare: Catarina Eriksson

Abstract: Fantasy literature has a rather strong position in countries with an English-speaking population but not in Sweden. The supply of fantasy in Sweden is much smaller than that in for example United Kingdom. Does this affect the Swedish readers of this genre? If it does, how does it affect them?

The aim of this thesis is to find out how a few fantasy-reading students at the Swedish School of Library and Information Science get hold of the fiction they want to read and who and/or what influence their decision of which book to read. In order to avoid confusion we are also going to try to find out how they define fantasy since it varies from person to person what is included in the genre.

To get a result we interviewed eight students using the method of qualitative interviews. Then we analyzed the result using George Kingsley Zipf's principle of least effort, the theory of the economic man and Patrick Wilson's cognitive authority.

The result show that almost all of the students have the same definition of fantasy and uses different ways to get hold of fantasy compared to how they get hold of other kinds of fiction. It also shows that most of them have different influences when choosing a book in the genre of fantasy and when choosing a book from a different genre.

Nyckelord: fantasy, studenter, litteratursökning, lästips, kognitiva auktoriteter, utbud, Zipf, homo oeconomicus

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Problemformulering.....	4
1.2 Syfte.....	5
1.3 Frågeställningar.....	5
1.4 Definitioner.....	5
1.5 Disposition.....	6
2. Bakgrund.....	7
2.1 Om fantasy.....	7
2.2 Fantasys undergenrer.....	7
2.2.1 High fantasy.....	7
2.2.2 Low fantasy.....	8
2.2.3 Episk fantasy.....	8
2.2.4 Sword and sorcery.....	8
2.3 Fantasy på svenska.....	8
2.4 Fenomenet Harry Potter.....	9
2.5 The Inklings.....	10
2.6 Vad Tolkien har att säga om fantasy.....	11
3. Metod.....	14
3.1 Val av metod.....	14
3.2 Urval av informanter.....	15
3.3 Tillvägagångssätt.....	15
3.4 Källkritik.....	16
4. Litteraturgenomgång.....	17
4.1 Litteratursökning.....	17
4.2 Om skönlitteratur.....	17
4.3 Om fantasy.....	23
4.4 Vörd att nämnas.....	28
5. Teoretiska utgångspunkter.....	29
5.1 Zipfs princip om minsta ansträngning.....	29
5.2 Homo oeconomicus	30
5.3 Wilsons kognitiva auktoriteter.. ..	30
5.4 Tillämpning av teorierna.....	32
6. Resultatredovisning.....	33
6.1 Presentation av informanter.....	33
6.2 Hur det började.....	33
6.3 Vad är fantasy?	34
6.4 Favoriter.....	35
6.5 Läsning.....	35
6.6 Engelsk läsning.....	35
6.7 Om det engelska utbudet fanns i Sverige.....	36
6.8 Vägar till fantasy.....	37

6.9 Lästips för fantasy.....	38
6.10 Vägar till övrig skönlitteratur.....	38
6.11 Lästips för övrig skönlitteratur.....	39
6.12 Skillnad mellan fantasy och övrig skönlitteratur.....	40
6.13 Biblioteket.....	40
7. Analys.....	42
7.1 Analys efter Zipf och homo oeconomicus.....	42
7.2 Analys efter Wilson.....	48
7.3 Vilken faktor påverkar mest?.....	50
8. Diskussion.....	52
8.1 Vad är fantasy?.....	52
8.2 Engelsk läsning.....	53
8.3 Utbud.....	54
8.4 Vägar.....	54
8.5 Tips.....	55
9. Slutsatser.....	58
9.1 Vilka karaktäristika/element lägger informanterna i begreppet fantasy?.....	58
9.2 Varifrån kommer tipsen om fantasy litteratur?.....	58
9.3 Vilka vägar används för att få tag på fantasy litteraturen?.....	58
9.4 Varför används respektive väg?.....	59
9.5 Använder man andra vägar till fantasy litteratur än till övrig skönlitteratur?.....	59
10. Förslag på vidare forskning.....	61
11. Sammanfattning.....	64
12. Källförteckning.....	67
12.1 Otryckta källor.....	67
12.2 Tryckta källor.....	67
12.3 Omnämnd litteratur.....	69

Bilagor

Bilaga 1: Mailutskick till BHS-studenter

Bilaga 2: Intervjumall

1. Inledning

Som läsare av fantasy har vi ett naturligt intresse för ämnet. Fantasy som litteratur är en genre som slagit igenom stort ganska nyligen i Sverige vilket innebär att den ännu inte har en stadig grund att stå på. Det är ett inom den akademiska världen relativt outforskat område. Detta tror vi beror på att fantasy ses som en mindre kvalitativ genre som akademiker inte är speciellt intresserade av. Vi tycker dock att fantasyn är som alla andra genrer inom litteraturen, det finns både bra och dåligt. För att tillföra ytterligare något till forskningen om detta ämne har vi valt att skriva vår uppsats om det.

En av oss har under en tid bott i ett engelskspråkigt land och sett det stora utbud av fantasy som finns där. Efter att ha läst fantasy före tiden där var det en mycket trevlig upplevelse att i en stor bokhandel på bostadsorten kunna browsa igenom hyllmeter efter hyllmeter fylld med litteratur inom genren. Det gav en mycket tydlig bild av hur stor genren egentligen är och hur mycket på efterkälken Sverige befinner sig.

Detta fick oss att fundera på hur det är för de fantasyläsare som inte har möjligheten att browsa i dessa hyllmeter? Är de ens medvetna om det stora utbud som finns? Vi blev därför nyfikna på hur läsare av denna genre går tillväga för att få tag på litteraturen. Finns det ett tillräckligt stort utbud av fantasylitteratur i Sverige och tillräckligt med olika vägar till den eller måste läsarna söka sig utanför landets gränser?

En annan av de funderingar vi haft är hur läsare av fantasy får del av boktips om böcker inom genren. Fantasyn är inte så uppmärksam i Sverige än som i de anglosaxiska länderna, då främst England och USA, förutom filmerna och de elektroniska spelen, och det kan vara svårt att få tag på bland annat recensioner eller höra/se intervjuer med författare av fantasylitteratur. Bara en sådan sak som boksigneringar är i stort sett omöjligt då de svenska författarna är få.

Fantasyn och dess läsares situation i Sverige är med andra ord mycket intressant och vi vill undersöka den på något sätt. Nedan kan ni läsa mer om hur vi tänkt gå tillväga.

1.1 Problemformulering

Det faktum att fantasy är så mycket större i andra länder, främst England och USA, till skillnad från i Sverige skapar en intressant situation. Det engelska språket bildar en barriär som måste övervinnas om man vill få tillgång till ett större utbud. De svenska fantasyläsarna befinner sig således i ett visst underläge. Vad får detta för effekt när läsarna gör sina val av böcker? Kommer de att sträva efter att övervinna denna barriär och söka sig till litteraturen på engelska eller kommer de att nöja sig med vad som finns att tillgå på svenska? Det är även intressant att då fråga sig varför de väljer det ena eller det andra sättet. Hur kommer det sig att de väljer just den eller de vägarna till fantasylitteraturen som de gör? Vem eller vad är det som inspirerar till en ny bok?

Genus är vanligt förekommande i forskning kring fantasy då det anses vara en mansdominerad genre. Detta är dock inte vår uppfattning och vi har därför valt att inte fokusera på det. Det som är mer intressant är hur personer i olika åldrar och med olika antal lästa böcker går tillväga för att få tag på litteratur inom genren.

För att möjliggöra en studie kring detta behövde vi välja ut en specifik grupp för att inte få en oöverskådlig undersökning. En grupp som dessutom har så många vägar till fantasylitteratur öppna som möjligt. Valet föll på studenter vid Bibliotekshögskolan i

Borås, hädanefter kallade BHS-studenter. Det är en väl avgränsad grupp som vi har möjligheten att kontakta. Det finns en stor variation på åldrarna inom gruppen likväl som dess individers livssituation. Utifrån vår egen erfarenhet har gymnasieelever mindre pengar att röra sig med än vad högskolestuderande har och har därför inte samma möjlighet att köpa böcker. Att det är just BHS-studenter vi undersöker innebär att de har någon form av koppling till biblioteket och att låna böcker där, inte är en omöjlighet för dem. Det går även att anta att BHS-studenter är någorlunda kunniga i det engelska språket då de har både grundskola och gymnasium, eller motsvarade, bakom sig. Dessutom krävs kunskaper i engelska för att kunna läsa delar av kurslitteraturen.

För att kunna ta reda på vägarna till fantasyllitteraturen är det viktigt att vi vet vad medlemmarna i den grupp vi ska undersöka innefattar i begreppet fantasy. Det kan mycket väl vara så att de lägger mer eller mindre i det än vad vi gör och att vi därför kan få en del svar som för oss kan te sig underliga om vi inte på förhand tar reda på det.

1.2 Syfte

Med den här magisteruppsatsen har vi för avsikt att bidra till forskningen om fantasy vilken inte är så omfattande i Sverige. Syftet är att ta reda på och kartlägga hur fantasyläsande BHS-studenter går tillväga för att få tag på fantasyllitteratur och vad som ligger till grund för deras metoder.

1.3 Frågeställningar

För att kunna besvara problemformuleringen tar vi hjälp av några underfrågor som delar upp ämnet i mindre delar:

Vilka karaktäristika/element lägger informanterna i begreppet fantasy?

Varifrån kommer tipsen om fantasyllitteratur?

Vilka vägar används för att få tag på fantasyllitteratur?

Varför används respektive väg?

Använder man andra vägar till fantasyllitteratur än till övrig skönlitteratur?

Med vägar avses i den här uppsatsen de sätt man kan använda för att få tag på litteratur, några exempel kan vara bibliotek, lån av vänner, köpa i fysisk bokhandel eller i internetbokhandel. Det innebär även alla de saker som kan påverka valet av bok så som lästips. Med andra ord är det hela den process mellan det att man bestämt sig för att läsa en ny bok till dess att man kan börja läsa den som avses.

1.4 Definitioner

Fantasyläsare: Det som i den här uppsatsen menas med fantasyläsare är någon som har läst mer fantasyllitteratur än Harry Potter, Narnia och trilogin om Härskarringen. Detta grundar vi på att vi anser dessa serier vara standardverk som läses även av dem som inte föredrar genren annars. Därmed säger vi inte att dessa verk inte är fantasy, bara att man måste ha läst mer än dem för att kunna kallas för en fantasyläsare.

Informant och *respondent*: Med informant avses i den här uppsatsen en person som blivit intervjuad i en studie. Med respondent avses en person som deltagit i en enkätundersökning i en studie.

1.5 Disposition

Uppsatsens första kapitel börjar med en inledning vilken följs av en redogörelse för det problem vi vill undersöka, studiens syfte, våra frågeställningar och några definitioner.

I det andra kapitlet presenteras bakgrunden till det ämne vi undersöker för att läsaren ska få en förståelse för vad fantasy är.

Det tredje kapitlet redogör för vilken metod vi valt, varför vi valt den, hur vi har valt ut våra informanter och hur vi har gått tillväga. Ett kort avsnitt om källkritik avslutar kapitlet som följs av det fjärde kapitlet vilket är en genomgång av tidigare forskning som angränsar till vår egen och den litteratur som vi kommer att jämföra vårt eget resultat med.

Det femte kapitlet presenterar våra teoretiska utgångspunkter och hur vi har tänkt använda oss av dessa. Dessa är Zipfs princip om minsta ansträngning, homo oeconomicus och Patrick Wilsons kognitiva auktoriteter.

Det sjätte kapitlet innehåller presentationen av informanterna och resultatet från intervjuerna.

Kapitel sju innehåller vår analys och följs av diskussionen i kapitel åtta. Våra slutsatser presenteras i det nionde kapitlet.

Kapitel tio är förslag på vidare forskning efter vilken vi sammanfattar uppsatsen i kapitel elva. Sammanfattningen följs av källförteckning och bilagor.

2. Bakgrund

I det här kapitlet kommer vi att beskriva vad fantasy är eller kan vara. Vi kommer att beskriva dess undergenrer, fenomenet Harry Potter och vad J. R. R. Tolkien har att säga om den genre som han satte mallen för.

2.1 Om fantasy

För att bena ut vad fantasy litteratur är brukar man tala om dess likheter och olikheter med andra genrer. Man brukar säga att skräcklitteraturen är dess systergenre, medan science fictionlitteraturen är en form av bastardsyskon till de båda. Alla dessa tre rymmer inom den fantastiska litteraturen som genom sina inslag av övernaturliga eller otroliga fenomen skiljer sig från den realistiska litteraturen. (Johansson, 2000, s. 5). Men hade det varit så enkelt som att all litteratur som rymmer något fantastiskt element hade kallats fantasy så skulle även Selma Lagerlöfs *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* räknas till genren (Johansson, 2000, s. 82), då den helt tydligt har inslag av sådant som inte är realistiskt i vår värld. De flesta kallar den förmodligen inte för fantasy utan för en roman med fantastiska element. Det finns dock dem som skulle kalla Lagerlöfs bok för fantasy, det beror på vilket syn man har på genren. Nedan visar vi några definitioner på vad fantasy kan vara.

Ofta skiljer man fantasyn från sina syskongenrer genom att science fiction handlar om något som skulle kunna inträffa i vår värld i en avlägsen framtid. Det handlar ofta om teknik av något slag som vi inte behärskar idag, men som skulle vara möjlig att skapa i framtiden. Fantasyn inrymmer sällan teknik av det slaget utan dess mest karaktäristiska kännetecken är att den ska handla om sådant som inte fungerar inom våra naturlagar, sådant som vi inte uppfattar som realistiskt eller trovärdigt, till exempel magi, men som i den fantastiska världen är naturligt och logiskt. Det är även det som skiljer fantasyn från skräcklitteraturen, när något övernaturligt sker inom skräcklitteraturen är det alltid onormalt och skrämmande för dem som upplever det, medan det i fantasyn är just naturligt och logiskt. (Ekholm, 2000, s. 68f)

Ett kännetecken för fantasy litteraturen är att den sällan ges ut i enstaka volymer utan den består oftast av flera böcker i en serie. I regel måste dessa läsas i rätt ordning och de är således inte fristående. Det är egentligen inte serier med flera olika delar utan man kan snarare kalla dem för multivolymsromaner, som av olika skäl ges ut i flera böcker istället för en enda stor. (Johansson, 2000, s. 122)

2.2 Fantasyns undergenrer

Fantasy är mycket mer än storslagna krig, alver, dvärgar, magi och sekundära världar. Denna genre har en stor uppsjö av undergenrer som en del tangerar varandra medan andra nästan skulle kunna vara helt skilda genrer. För att visa på fantasyns mångfald kommer vi här att presentera de vanligast förekommande undergenrerna och nämna några andra. Det är ofta så att ett verk inte tillhör bara en av dessa undergenrer utan dem kan inplaceras i flera. Som ett exempel är nästan alltid de böcker som klassas som episk fantasy även klassade som high fantasy.

2.2.1 High fantasy

Ett begrepp med stor vidd, men betyder i grunden att berättelsen utspelar sig i en egenskapad värld, en sekundär värld. Den sekundära världen kan vara helt fristående eller existera parallellt med vår värld och dessa kan ha en förbindelse mellan sig.

(Ekholm, 2000, s. 94). Ofta är det hela denna världs existens som står på spel i kampen mellan det goda och det onda. Några exempel på författare som skriver high fantasy är J.R.R. Tolkien, C.S. Lewis, Ursula K. LeGuin, Stephen R. Donaldson och Robert Jordan. (Ekholm, 2000, s. 72)

2.2.2 Low fantasy

En genre som av somliga personer inte bör räknas till fantasy överhuvudtaget. Den innehåller all litteratur som har inslag av fantastiska eller ickerationella fenomen som har en avgörande betydelse för berättelsen. Det innebär att handlingen ofta utspelas i vår egen värld med allt från så skilda berättelser som att man hittar en plats på jorden där en folkgrupp levit isolerad i hundratals år till berättelser som handlar om övernaturliga fenomen a la Stephen King. (Broberg, 1994, s. 9). Det är i den här undergenren som Selma Lagerlöfs berättelse om Nils Holgersson passar in.

2.2.3 Episk fantasy

En beteckning som hänvisar till verkets bredd och längd. De episka fantasyn kännetecknas av att den ofta består av långa berättelser, med många huvudpersoner. (Johansson, 2000, s. 122). I episk fantasy har själva *Landet* där berättelsen utspelar sig stor betydelse, det har en lång historia med egna skapelsemyter och legender. Ofta handlar berättelsen om en kamp om vad som ska hända med Landet, denna stora kamp för Landet är alltid viktigare än den enskilda individens öde. Ett annat viktigt inslag i den episka fantasyn är att tiden inte står stilla, den utvecklas från början till slut och gör att när kampen för Landet väl är vunnen så återgår inte saker till det normala igen, utan världen är förändrad. (Ekholm, 2000, s. 70). Till den episka fantasyn räknas bland annat trilogin om Härskarringen av Tolkien.

2.2.4 Sword and sorcery

En undergenre som fått en nedlåtande klang, men har varit inspiration för filmer och rollspel inom fantasyn. Den kännetecknas av att våldet står i centrum, med både svärd och magi. Den utspelas ofta i en sekundär värld och berättelserna går ut på att söka efter äventyr, men skiljer sig från annan fantasy eftersom den ofta saknar den grundläggande konflikten mellan vad som är gott och ont. Några exempel är Robert Howards hjälte Conan Barbaren, Fritz Leiber och Michael Moorcock. (Ekholm, 2000, s. 74).

2.3 Fantasy på svenska

Annika Johansson menar att den fantasy som översätts till svenska är den typiska high fantasyn och speciellt kända författare som man räknar med säljer mycket. Utgivningen i Sverige är således mycket likriktad till skillnad från den mängd av olika typer av fantasy som verkligen produceras, men som aldrig översätts. (Johansson, 2000, s. 125).

Ett problem Johansson tar upp är det med översättningen av fantasy. Det finns en tradition inom den engelska fantasyn att skriva på ett gammaldags ”fint” språk som är svårt att översätta till svenska och eftersom många personnamn är påhittade är det inte alltid de översätts till svenskan trots att de ibland har en annan betydelse i det svenska språket (Johansson, 2000, s. 123f). Ett annat problem med översättning av fantasy är att den i de anglosaxiska länderna har en vedertagen terminologi, vilket saknas i Sverige (Ekholm, 2000, s. 66). Ibland görs tappra försök att översätta termerna, men det blir ofta dåligt och istället låter man de engelska termerna vara kvar, liksom vi har gjort ovan med fantasyns undergenrer. Åke Ohlmarks är en av dem som har fått mycket kritik för

sin översättning av Tolkiens böcker, vilket ni kan läsa mer om nedan i avsnittet om Tolkien.

Stefan Ekman är doktorand vid Lunds universitet och har forskat främst om fantasy. Han har skrivit en kortare artikel *The international fantastic: a brief overview of fantasy in Sweden* om den svenska fantasyns historia i International association for the fantastic in the arts nyhetsbrev 2002. I artikeln menar Ekman att det knappt fanns någon svensk fantasy före mitten av 1900-talet, innan dess hade det bara skrivits ett fåtal böcker som kan betecknas som fantasy av bland annat August Strindberg och Selma Lagerlöf. År 1954 publicerades enligt Ekman den första riktiga svenska fantasyromanen, det var *Mio min Mio* av Astrid Lindgren. Efter *Mio min Mio* skrev Astrid Lindgren två fantasyböcker till, *Bröderna Lejonhjärta* (1973) och *Ronja Rövardotter* (1981). En annan svensk författarinna som blev populär särskilt bland unga tjejer var Maria Gripe som under 70 och 80-talet skrev *Agnes Cecilia – en sällsam historia*, *Tordyveln flyger i skymningen* och Skugg-serien. Hennes böcker kan betecknas som snarlikt fantasy, Ekman kallar dem helst magisk realism. (Ekman, 2002, s. 10f)

Före slutet av 80-talet varken skrevs eller översattes det mycket fantasy i Sverige, det som publicerades var främst fantasy för barn, det fanns dock en stor författare som översattes till svenska redan 1983, Stephen Donaldson. Det var även först nu under 80-talet som svenska författare började skriva fantasy också för vuxna. 1979 publicerades den första delen i Bertil Mårtenssons trilogi *Maktens vägar*, vilken i litterära kretsar anses vara oöverträffad. (Ekman, 2002, s. 10f)

Ekman skriver även om vilka förlag som översatte fantasy när det begav sig. Under 80-talet var det Target Games som via sin publiceringssektion Äventyrsspel översatte flera författare. Ekman menar dock att översättningarna då var dåliga. Framåt slutet av 80-talet gav sig fler förlag in på fantasyarenan och de slogs om en mycket begränsad marknad, ett decennium senare var det bara B. Wahlströms och Natur & Kultur kvar som gav ut en större mängd fantasy. De översatte då främst mainstream fantasy som Robert Jordan, Robin Hobb och Terry Pratchett. (Ekman, 2002, s. 11)

Idag finns det några få svenska författare som skriver fantasy för vuxna, men Ekman menar att de flesta av dem skriver bleka kopior av Tolkiens verk och värderar dem således inte särskilt högt. Han nämner dock två namn som han anser skapar sin egen fantasy och skriver bra romaner, Per Eggert och Anna Svensson. (Ekman, 2002, s. 11)

Ekman avslutar sin artikel med något som vi själva funderat en del på. Varför är fantasy så förbisett i de svenska akademiska kretsarna? Endast ett fåtal studier har gjorts kring fantasy och det är främst fantasy för barn som det fokuserats på. Ekman nämner i det sammanhanget Maria Nikolajevas studie som vi tar upp i litteraturgenomgången. Sista meningen i Ekmans artikel kan vi inte göra annat än att hålla med "Hopefully, with increasing popularity and publishing, sholarship might increase in the future". (Ekman, 2002, s. 11)

2.4 Fenomenet Harry Potter

En serie böcker som verkligen satt fantasy på kartan är böckerna om den unge trollkarlen Harry Potter. Böckerna har slagit igenom stort i hela världen och fånglat otaliga läsare. Fenomenet består dock inte enbart av böckerna, utan även av de

filmatiseringar av dem som gjorts och hela den marknadsindustri med prylar av olika slag som följt filmerna.

När fem av böckerna hade publicerats beräknade man att ungefär 250 miljoner exemplar hade sålts. Det placerar *Harry Potter* som nummer tre på listan över mest sålda böcker i världen, efter *Bibeln* på förstaplats (2,5 miljarder exemplar) och *The thoughts of Chairman Mao* (800 miljoner exemplar). Böckerna har översatts till 61 olika språk och har publicerats i en mängd olika format. Warner Brothers är det bolag som producerar filmatiseringarna av böckerna, vilka drar in enorma summor, men även alla de Harry Potter relaterade prylar som också de drar in stora summor. Författarinnan, J.K. Rowling har gått från att vara en ensamstående mamma som levde på bidrag i en ouppvärmad lägenhet till att bli en dollarmiljardär. (Terego & Denim, 2006, s. 146)

Böckerna är inte bara ett fenomen i sig själva utan har påverkat hela barnbokssektorn. Lärare menar att böckerna är ideala för dem som läser engelska som ett andraspråk för att förbättra deras förståelse av engelskan, vilket föräldrar till barn med lässvårigheter håller med om. Ansökningarna till internatskolor har ökat kraftigt, en viss typ av glasögon är populärare än någonsin, filminspelningsplatser är populära turistmål och ord som Quidditch, Mugglare, Gryffindor, Slytherin, Hogwarts, etc är nu en del av det vardagliga språket. Skolpjäser baserade på böckerna äger rum, amatörorkestrar spelar musiken från filmerna, halloweenkostymer föreställande någon av böckernas karaktärer ses ofta under den helgen och partyn med Harry Potter-tema hålls i samband med att en ny bok eller film om den unge trollkarlen släpps. För att kunna ta hand om all den mail om trollkarlen som skickas till Rowling finns en heltidsanställd för att enbart sköta detta. (Terego & Denim, 2006, s. 146f)

Utmärkande är också all den fanfiction som finns. Det finns fans som skriver hela romaner baserade på karaktärerna från originalböckerna. Fanfiction.net som är en stor mötes- och publiceringsplats på Internet för fanfiction och dess författare har ungefär 64000 olika Harry Potter relaterade fanfictionberättelser, vilket kan jämföras med bland annat *Star Trek* (3000), *Artemis Fowl* (600) och *Sagan om ringen* (14000). Samtidigt som det finns fanfiction som håller sig nära originalen finns det också dem som bebländar sig med bland annat *Star Wars*, *Dr Who* och *Star Trek* vilket innebär att du kan läsa om hur Chewbacca och Hagrid äntligen träffas, hur Yoda erkänner Dudley Dursley som hans sedan länge förlorade son, när Albus Dumbledore bli avslöjad som en "Time Lord" eller när fraser som "beam-me-up-Scabbers" hör till det vanliga. (Terego & Denim, 2006, s. 149)

2.5 The Inklings

Under 30-talet bildades av J.R.R. Tolkien, som då undervisade vid Oxford, ett sällskap för lärare vid skolan där tanken var att de kunde umgås och diskutera saker som de läste, skrev och tänkte. Främst var det skandinavisk och nordeuropeisk mytologi och litteratur som Tolkien tänkt att diskussionerna skulle hålla sig kring. Sällskapet kallade han för *The Coalbiters* och det blev snart populärt även bland litteraturintresserade som inte undervisade vid skolan. Efter ett tag byttes namnet ut till det som är vida känt idag, *The Inklings*. (Coren, 2002, s. 60). Flera av medlemmarna i The Inklings var själva författare och under sina möten diskuterade de texter ur blivande romaner eller uppsatser som de höll på att skriva. Några av fantasylitteraturens största verk har varit uppe för diskussion under dessa möten (Ekholm, 2000, s. 42).

The Inklings träffades under 30- och 40-talet, ofta hemma hos en av sina kändaste medlemmar C.S. Lewis, författaren till serien om Narnia. De hade också lunchmöten under tisdagar på puben The Eagle and Child. (Ekholm, 2000, s. 42). Vid sina möten brukade de vara mellan tio och femton personer och förutom Tolkien och Lewis återfanns bland medlemmarna även Lewis bror Warnie som också han var författare. Senare anslöt sig Charles Williams som även han skrev fantasy men inte blivit lika känd som sina två vänner. (Coren, 2002, s. 62).

Som nämnts ovan var det under The Inklings möten som några av fantasylitteraturens största verk har diskuterats. C.S. Lewis serie om landet Narnia fick mycket kritik av Tolkien då han inte tyckte om det sätt som Lewis blandade olika myter och legender på. Det han främst vände sig mot var Lewis sätt att plocka in jultomten i ett låtsasland, men Lewis behöll sin jultomte trots kritiken och serien blev en succé. (Coren, 2002, s. 63). Även Tolkiens egen bok Bilbo har varit uppe för diskussion, den fick fin kritik av Lewis och han skrev i Londons tidning att den mycket väl kunde bli en klassiker, vilket stämde alldeles utmärkt (Coren, 2002, s. 67).

2.6 Vad Tolkien har att säga om fantasy

Även om J.R.R. Tolkien är mest känd för trilogin om *Härskarringen* och *Bilbo* har han hunnit med att skriva en del annat. Inte bara skönlitteratur inom den genre som han varit med om att definiera, utan bland annat även en essä om den. Under samma period som han skrev *Härskarringen* skrev han också *On Fairy-Stories* (Om sagor, 2001), i vilken han diskuterar vad en saga är och berättar vad han tycker kriterierna för densamma är. Snart upptäcker man dock att det snarare är fantasy än sagor som han beskriver.

Efter att ha läst igenom essän på engelska upplevde vi dock att den var svår att förstå och vi började leta efter en svensk översättning. Vi fann en i bokhyllan hemma hos en av oss i en samlingsvolym med saker som Tolkien skrivit och läste igenom essän igen. Den här gången blev det mycket enklare att förstå. När vi upptäckte att det var Åke Ohlmarks som stod för översättningen blev vi dock lite fundersamma. Ohlmarks som stod för den första, och mycket länge enda, översättningen av *Härskarringen* har anklagats bland annat för att inte ha lagt ner tillräckligt med tid på översättningen och för att han avviker farligt mycket från originalet i vissa sammanhang (Erliksson, 2008). Till och med Tolkien själv var missnöjd med Ohlmarks, och den nederländska översättningen vilka var de första två, och skrev därför *Guide to the Names in The Lord of the Ring* (Erliksson, 2008). Översättning är dock en svår uppgift, framförallt att översätta det mastodontverk som *Härskarringen* är. Medvetna om den kritik som Ohlmarks har fått för sin översättning väljer vi ändå att använda oss av den då den gör det enklare för oss att förstå och även förmedla Tolkiens tankar kring den genre han blev så stor inom.

Ohlmarks skriver inledningsvis att de engelska termerna fairy-story och fairy-tale är svåröversättliga. En översättning riskerar att ge en alltför bred eller snäv definition. Ordagrant blir det fe-saga och fe-berättelse. Fairy, och elf, betyder så mycket mer än bara fe vilket gör att direktöversättningen kan bli ganska missvisande. Ohlmarks menar att folksaga och folksagoberättelse är mer passande. (Ohlmarks, 2002, s. 204)

Om man översätter fairy-story och fairy-tale på nationalencyklopedins hemsida får man samma resultat, vilket är att orden betyder sagoberättelse, saga, amsaga och/eller

osannolik historia (www.ne.se). Därför har vi valt att använda ordet saga, eller helt enkelt originalordet på engelska framöver.

I förordet varnar Tolkien för att sagolandet är ett farligt land med fallgropar för den oförsiktige och fängelsehålor för den dumdristige, med vilket han menar att sagor är någonting svårt att tala om då det ligger så mycket i ordet saga. Den människa som har fått vandra i detta rike kan sannerligen skatta sig lycklig, men detta rike är så förunderligt och rikt att när han eller hon sedan ska återberätta finns där inga ord. För många frågor kan förstöra sagan, men människan är nyfiken av naturen och en del frågor måste vara tillåtna, och det författaren vill ta reda på är vad som menas med sagor, vilket ursprung de har och vad de tjänar till. (Tolkien, 2001, s. 3f)

I sin essä menar Tolkien att fairy-stories inte handlar om feer och alver, utan om ett sagoland i vilket de lever i. Detta land består dock av mer än feer, alver, trollkarlar, dvärgar, häxor och jättar. Det är också sol, måne, sjöar, hav, himmel, jord och allt som lever och finns där såsom träd, fåglar, vatten, stenar och bröd, men också vi själva, vi dödliga människor. I detta land finns magin som ett naturligt fenomen och är någonting som det inte får skämtas om eller förklaras bort. (Tolkien, 2002, s. 209f)

Många av de samlingsböcker med sagor som ges ut innehåller mycket som egentligen inte hör hemma där anser Tolkien, de berör inte sagolandet. *En resa till Lilliput* är ett av de exempel som tas upp. Det enda som utmärker den är att lilliputarna är små, men annars som vanliga människor, och de hör därför inte hemma bland sagorna. Även de berättelser som tar till drömmen, så som Lewis Carrols *Alice i underlandet*, hör hemma någon annanstans än i sagosamlingarna. Djurfabler hör heller inte hemma här, menar Tolkien, även om de har en relation till sagan då talande djur även förekommer i sagorna, men i mindre roller eller biroller. (Tolkien, 2002, s. 211ff)

Att bestämma ursprunget till sagan är ingen enkel uppgift. För att förklara liknar Tolkien sagans ursprung, historia och framförallt utveckling vid en soppa som en gång påbörjats och sedan fått allt fler ingredienser under tidens gång. Som exempel på hur denna soppa fungerar tar han upp Arthur. Kung Arthur började förmodligen som en historisk person, förmodligen med utan allt för stor betydelse, men slängdes sedan i soppan som en ingrediens och smälte samman med flera andra ingredienser så att de tillsammans bildade den legend som vi känner till idag. Man får dock inte glömma kockarna som inte doppar slevan på måfå i soppan, utan deras val är av betydelse då det är det som avgör hur ingredienserna slutligen kommer att smaka tillsammans. (Tolkien, 2002, s. 222ff)

Att det skulle vara en naturlig förbindelse mellan sagor och barn är någonting som Tolkien ifrågasätter. Om en recensent skulle skriva om en saga som han eller hon tror skulle kunna roa även vuxna skulle texten lyda: "[...]en bok för barn mellan sex och sextio år"(Tolkien, 2002, s. 227). En annons för en bil där det står: "[...]denna leksak roar barn mellan sjutton och sjuttio" (Tolkien, 2002, s. 227) har han ännu inte sett men tycker vore mer träffande. Vuxna kan ibland tänka på barnen nästan som en egen ras istället för vilka människor som helst, bara omogna sådana. Sagorna förvisas till barnkammaren precis som gamla möbler förvisas till lekrummet då föräldrarna inte bryr sig om ifall de slits eller inte. Barn är inte mer intresserade av sagor eller har större förståelse för dem än vad vuxna har, skillnaden är att barn har en glupande aptit på världen. Det är snarare så att vissa individer tycker mer om sagor än andra och det gäller

både barn och vuxna, för om intresset för sagor finns där från början är det troligt att det följer med upp i åldrarna. Visserligen är det sant att sagor anpassas till barn, men det kan även göras med musik, romaner, poesi, historia och naturvetenskapliga böcker. Precis som allt som flyttas in i barnkammaren, lekrummet eller skolsalen kommer det tillslut att förstöras på ett eller annat sätt och risken är att sagorna kommer att fördärvas om de inte får komma tillbaka till vuxenvärlden. Att barn skulle låta sig förtrollas lättare än vuxna tvivlar Tolkien på. Det är snarare deras glupande aptit, ödmjukhet, avsaknaden av kritiskt tänkande och avsaknaden av tillräckligt med ord att uttrycka sig med som ligger bakom. Om ett barn inte tycker om någonting, men inte vet hur han eller hon skall uttrycka detta ogillande, finns risken att barnet döljer det. (Tolkien, 2002, s. 227ff).

Som barn var Tolkien förtjust i sagor, men hyste inget speciellt begär efter drömmar i stil med *Alice i underlandet* eller sökandet efter dolda skatter så som i *Skattkamarön*. I de sagor han tyckte bäst om fanns bågar och pilar, sällsamma språk, glimtar av ålderdomliga varelser och, framför allt, skog. Också drakar var någonting som han eftertraktade, även om han aldrig ville att de skulle finnas någon annanstans än på sidorna i sagoböckerna. Trots detta intresse under barndomen var det först på tröskeln till mandomen som han verkligen fick ett intresse för sagans värld. (Tolkien, 2002, s. 232f). Och resten är historia.

3. Metod

I det här kapitlet beskriver vi hur vi gått tillväga för att genomföra vår studie. Vi kommer att redovisa vilken metod vi valt att använda oss av och varför vi valde just den. Efter det kommer vi att redogöra för hur vi gick tillväga för att få tag på våra informanter och hur intervjuerna skedde.

3.1 Val av metod

Vi har valt att använda oss av kvalitativa intervjuer för att genomföra vår studie. I boken *Kvalitativa intervjuer* skriver Jan Trost att man gör en kvalitativ studie för att ”förstå människors sätt att resonera eller reagera, eller för att särskilja eller urskilja varierande handlingsmönster” (2005, s. 14). Då vi vill kartlägga informanternas vägar till fantasy litteratur och ta reda på varför de använder sig av en viss väg, alltså deras sätt att resonera inför uppgiften att hitta en ny bok och det handlingsmönster de använder sig av för att få tag på den, så är kvalitativa intervjuer den metod som vi anser passar studien bäst.

Det som bland annat utmärker kvalitativa intervjuer menar Trost är att man ställer enkla och raka frågor och på dessa får man komplexa och innehållsrika svar (2005, s. 7). Efter denna princip utformade vi vår intervjumall (se bilaga 2). Vi ville att våra informanter skulle förstå precis vad vi var ute efter att ta reda på, samtidigt som mallen gav dem utrymme att tänka efter och ge utförliga svar utan att de skulle sväva iväg allt för långt från ämnet. Därmed använde vi oss av det som Alan Bryman kallar för en semistrukturerad intervju i boken *Samhällsvetenskapliga metoder* (2006). Han beskriver den som en intervjuguide med specifika teman där informanten har möjlighet att utforma svaren på sitt eget sätt och intervjuaren vid behov har utrymme att ställa följdfrågor (Bryman, 2006, s. 301). Intervjumallen börjar med några raka frågor om intervjupersonen för att sedan leda in på ett avsnitt om fantasy litteratur. Detta avsnitt börjar med några kortare frågor för att få informanten att prata och tänka fantasy och går sedan vidare med några längre frågor som kräver utförligare svar.

Vi är medvetna om att bristen med en kvalitativ intervjustudie är att det inte går att dra några generaliserande slutsatser utifrån resultatet (Bryman, 2006, s. 270). Detta ser vi inte som något problem då vi inte har för avsikt att generalisera vårt resultat utan enbart kartlägga vilka möjligheter dagens svenska fantasyläsare har för att få tag på litteratur inom genren.

Den studie vi har gjort skulle även ha varit möjlig att genomföra med hjälp av en kvantitativ enkätstudie. Man hade även vid en sådan studie kunnat få svar på vår primära fråga vilka vägar som används för att få tag på fantasy litteraturen. Däremot hade det varit svårt att få klarhet i varför vissa vägar används vid vissa tillfällen och andra vägar vid andra tillfällen, därför valde vi att göra kvalitativa intervjuer. Ett annat problem som en kvantitativ enkätstudie skulle ställt till hade varit det med att få tag på informanter. Det hade blivit svårt att få tag på personer som är fantasyläsare och att göra ett utskick med enkäter till alla BHS studenter som vi gjorde hade gett en väldigt dålig svarsfrekvens då förmodligen bara en bråkdel av alla BHS studenter läser fantasy. Svarsfrekvensen påverkar hela studiens trovärdighet. Dessutom hade de variabler som vi sökte, ålder och antal lästa böcker varit oerhört svåra att ta hänsyn till i ett urval av personer om man gjort en enkätstudie.

3.2 Urval av informanter

Genom institutionen på BHS fick vi tillgång till listor över aktiva studenter på institutionen. På listorna fanns det både studenter som läser det gamla kollegieuppdelade närprogrammet, sådana som läser närutbildningen med de nya inriktningarna och studenter som enbart läser fristående kurser inom BHS. Vi fick även en lista över distansstudenter, men vi valde bort den då vi helst ville genomföra intervjuerna ansikte mot ansikte. Det beslutet baserades på att vi är ovana intervjuare och ville kunna hjälpas åt, vilket telefonintervjun inte ger samma möjlighet till.

Listorna bestod av namn på studenterna och deras mailadresser. Vi vill dock uppmärksamma på att institutionen inte ger ut några privata mailadresser utan det var den mail man får som student vid högskolan som vi fick tillgång till. Vårt första utskick (se bilaga 1) gjordes till 600 studenter som hade en vecka på sig att svara. Efter den veckan hade vi fått 21 svar och några dagar senare ramlade det in ett par svar till, som vi dock kunde sortera bort eftersom de var likvärdiga vad gäller ålder och antal lästa böcker med flera av de informanter vi redan valt ut. Därmed gjorde vi inga förändringar i den redan variationsrika urvalsgruppen.

Sammanlagt fick vi in 26 svar på vårt utskick som vi fick basera urvalet av informanter på. Vi ville ha en spridning på dels ålder, så att både yngre och äldre personer fick komma till tals, vi ville dessutom ha en spridning i hur många fantasyböcker personerna hade läst så att inte alla var storkonsumenter. Några svar sorterades bort därför att personerna fanns bosatta i städer långt bort och vi ville kunna göra intervjuer på plats. Därefter jämförde vi personerna med varandra och valde bort dem som var lika varandra i ålder och antal lästa böcker, detta skedde genom lottning så att urvalet skulle bli aningen slumpmässigt. Till slut valde vi ut 8 personer som hade en spridning i ålder från 19 år till 53 år och en spridning från 20-talet lästa fantasyböcker upp till runt 600 lästa.

En av våra informanter läser till bibliotekarie på BHS, men på distans, och bor i Stockholm. Hon var en person som vi inte hade kontaktat och även en sådan som vi valt bort eftersom vi ville kunna göra intervjuerna ansikte mot ansikte. Hon hade via en vän fått reda på att vi skrev vår magisteruppsats om fantasy och sökte informanter och hon kontaktade oss för att hon gärna ville vara med. Det är den personen som har fått namnet Helena i uppsatsen och vi fann henne väldigt intressant då hon har läst ett oräkneligt antal fantasyböcker och dessutom översätter fantasy till svenska. Helena gav dessutom gruppen en större variation i ålder, då hon är den äldsta informanten i studien. Detta var något vi uppskattade då vi försökt att få informanter i så spridda åldrar som möjligt. Därför valde vi att låta henne vara med ändå och intervjun med henne skedde via mail.

3.3 Tillvägagångssätt

Alla intervjuer utom en genomfördes i enskilda grupprum i högskolebiblioteket, den sista intervjun genomfördes via mail. Vi valde dessa platser därför att vi ansåg att det var en lugn och avskild miljö alla informanterna var bekanta med och det var lätt för dem att ta sig dit. Varje intervju började med att vi informerade dem om att deras deltagande i studien var frivilligt och att de kunde dra sig ur när som helst, att deras svar ska behandlas konfidentiellt och att de inte ska gå att identifiera i uppsatsen, detta hade vi också skrivit i det första utskicket till dem så att de var medvetna om det redan innan. Intervjuerna varade i snitt i 20 minuter. Vi valde att båda två närvara vid alla intervjuer

för att kunna hjälpas åt då vi är ovana intervjuare, detta hade vi också skrivit i mail till informanterna innan intervjuerna ägde rum. Trost diskuterar problematiken kring att vara två intervjuare och bara en informant och menar att det kan få informanten att känna sig i underläge (2005, s. 46), vi upplevde dock inte att någon av informanterna kände sig obekvämt med situationen.

Vi valde att inte använda oss av bandspelare. Detta val baserades på två orsaker, dels för att vi inte är vana vid att använda bandspelare och inte ville att någon information skulle gå förlorad på grund av risken för problem med tekniken. Dels för att vi båda två skulle närvara vid intervjuerna och vi tyckte att det skulle räcka med anteckningar och egna hågkomster. Nackdelen med att inte använda bandspelare är att vi inte kan citera våra informanter, men vi tycker att referat av deras utsagor fungerar lika bra som citat. Att skriva ut citat från talspråk kan dessutom göra att informanten kan identifieras av sådana som känner henne/honom menar Trost (2005, s. 107), sådant undviker vi lätt genom att vi inte kan citera våra informanter.

Intervjun med informanten Helena skedde via mail, då hon bodde så långt bort att det inte fanns möjlighet att träffas. Vi skickade då vår intervjumall till henne och bad henne att besvara frågorna i den. Hon gav oss tämligen utförliga svar redan då, men vi valde att maila henne igen för att be henne att utveckla vissa saker mer och för att förklara andra så att vi verkligen skulle förstå vad hon menade. Således fick vi en dialog med henne och inte bara korta svar på våra intervjufrågor.

Vi har valt att byta ut namnen på våra informanter mot fiktiva sådana, så att de inte ska gå att identifiera. Trost menar att det kan vara farligt att byta ut namn eftersom det kan finnas någon annan som heter detsamma och läsare av uppsatsen då kan tro att det är den personen som medverkat i studien (2005, s. 108). Vi menar istället att det finns så många studenter på BHS i det gamla närprogrammet och de nya inriktningarna så att det inte ställer till något problem.

3.4 Källkritik

En stor del av vår litteraturgenomgång består av magisteruppsatser. Vi är medvetna om att fler akademiska arbeten på en högre nivå hade varit av större värde, men i brist på sådana har vi valt att använda magisteruppsatser. Dessa har ändå en viss vetenskaplig nivå och har granskats av kunniga så vi anser dem vara relativt pålitliga.

4. Litteraturgenomgång

Här kommer vi att presentera hur vi har sökt vår litteratur, den tidigare forskning som är relaterad till vår studie, för att befästa oss på det akademiska fältet och större delen av den litteraturen kommer vi längre fram i uppsatsen att jämföra vårt resultat med.

4.1 Litteratursökning

Vi inledde våra sökningar bland BHS uppsatser för att ta reda på hur mycket som hade producerats om fantasy här på institutionen och för att kunna använda källförteckningen i dessa för att hitta annan relevant litteratur. Det visade sig inte vara särskilt många uppsatser som behandlade fantasy. Efter vidare sökningar i Voyager hittade vi uppsatser från Umeå och Uppsala som vi fann intressanta. Vi har även sökt i Uppsatser.se som vi inte kände till sedan tidigare men som vi fann var behändig att använda. Att använda enbart Uppsatser.se vill vi avråda från, då alla uppsatser inte tycks finnas tillgängliga där. Av de uppsatser som berör fantasy som vi hade hittat innan vår sökning i Uppsatser.se återfann vi inte alla.

Vi sökte även efter böcker om fantasy, vilket vi gjorde i Voyager och Libris. Vi hittade en del bra böcker men blev besvikna att det inte fanns någonting skrivet de senaste åren, vilket är förvånande med tanke på fantasyns uppsving och utveckling under 2000-talet. Det finns många storsäljande fantasyböcker som kommit ut efter 2000, så som Harry Potter och serien om Eragon men som vi inte hittat någonting skrivet om.

Vi har använt oss av ett flertal olika databaser, till exempel LISA, LISTA och LLIS och är förvånade över det skrallade resultat vi har fått när vi letat efter artiklar om fantasy. Ofta fick vi knappt 200 träffar på det enkla sökordet ”fantasy” och ytterst sällan hittade vi någon som var intressant.

Vi beställde tid hos söksupport och fick med hjälp av dem några nya infallsvinklar som vi förbigått. En del av dessa visade sig användbara, medan andra inte var det. De kunde dock inte hjälpa oss att hitta vetenskapliga arbeten om fantasy.

4.2 Om skönlitteratur

I sin magisteruppsats *Jag blev glad(are) och vis(are): Unga vuxnas läsning av skönlitteratur* (2005), vill författarna Eva Ranglin och Marianne Tengfjord, undersöka unga vuxnas läsning, vilken typ av skönlitteratur de läser, vilken betydelse läsning av skönlitteratur har för dem, deras tillgång till litteratur, om det är någon skillnad mellan könen och om biblioteket spelar någon roll (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 6). Både en enkätundersökning och intervjuer har genomförts (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 38).

Enkäter delades ut till två grupper, folkhögskolestuderande och biblioteksbesökare och av de totalt 84 utdelade enkäterna fick Ranglin och Tengfjord tillbaka 56. Det var fler folkhögskolestuderande som hade svarat än biblioteksbesökare. Åldern på respondenterna varierar från 18 till 26 år och majoriteten är kvinnor. (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 44f)

De flesta av respondenterna har uppgett att de tycker mycket eller ganska mycket om att läsa, varav de flesta tillhör biblioteksgruppen och är kvinnor. Majoriteten föredrar skönlitteratur framför facklitteratur. Kön fördelningen bland de litterära genrerna är ganska jämn med endast två undantag, romantik läses av många kvinnor men ingen man samtidigt som science fiction läses av många män men knappt några kvinnor.

Avkoppling och underhållning är de två vanligaste orsakerna till att respondenterna läser skönlitteratur, tätt följt av personlig upplevelse, spänning, verklighetsflykt, läsa om andra och bildning. Kvinnorna i undersökningen läser oftare än männen och biblioteksgruppen oftare än folkhögskolegruppen. (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 46ff)

Kompisar är det vanligaste stället att få tips om böcker från, följt av biblioteket, familjen, tidningar, TV/radio, bokhandel och bokklubbar. Bokklubbar är det dock nästan ingen som använder sig av för att få tips och inte heller för att få tag på böcker. Vad gäller att få tag i böckerna ligger bibliotek och kompisar i topp, följda av bokhandel, finns hemma, antikvariat och bokklubbar. Nästan alla respondenter har uppgett att de besöker biblioteket ofta eller ganska ofta. Med tanke på att 100 % av biblioteksgruppen svarat ofta eller ganska ofta på frågan, av uppenbara skäl då enkäten till den gruppen delades ut på den skönlitterära avdelningen på ett bibliotek (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 50f), är denna majoritet ganska snedvriden och smått missvisande. De flesta som använder biblioteket hittar ofta eller ibland den litteratur de söker och är också mycket eller ganska nöjda med bibliotekets utbud av skönlitteratur. Detsamma gäller annan litteratur och information (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 52ff).

De sju personer som blivit intervjuade är ett urval av de personer som på enkäten svarat att de kan tänka sig att ställa upp på en intervju. Två av informanterna är från folkhögskolegruppen och de andra fem från biblioteksgruppen, de är mellan 19 och 26 år gamla. (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 39f)

Anna är 20 år och studerar på folkhögskola. Av de skönlitterära böcker hon har läst så har hon lånat några av vänner, fått en del och köpt ytterligare några själv. När hon köper blir det oftast pocket för att hon ska ha råd med det. Den facklitteratur hon läser lånar hon oftast på skolbiblioteket då hon tycker att de har ett bra och aktuellt utbud. (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 55f)

Beata är 23 år och läser för tillfället på en folkhögskola. Hennes pappa och en del av hennes lärare står för mycket av de boktips hon får. En del får hon också från ett antikvariat som några goda vänner till henne driver, där hon också köper en del böcker. Annars lånar hon de böcker hon läser, dels på skolans bibliotek som hon tycker är mycket bra och ett folkbibliotek i närheten av där hon bor. Barnböcker är just nu en ganska stor del av de böcker hon lånar och hon tar ibland med sig sina barn till biblioteket för att spela spel med dem där. (Ranglin & Tengfjord, 2005, s.56ff)

Cecilia är 24 år och doktorand. Hon brukade köpa ganska mycket, men har nu för många böcker i bokhyllan hon inte hunnit läsa än för att köpa fler. Det finns alltid minst 20 böcker som hon vill läsa och hon tycker att en läst bok öppnar upp ett intresse för minst en till. Det är sällan, så gott som aldrig, som hon tar del av boktips. De dyker oftast bara upp ibland. Som yngre lånade hon ofta böcker på biblioteket, men det har blivit allt längre mellan besöken där och oftast brukar de böckerna hon letar efter, nya böcker och klassiker, vara utlånade. (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 58ff)

Disa är 19 år och yrkesarbetar. Många av de böcker hon läser lånar hon på biblioteket. Hon köper även en del pocketböcker och sedan både utgivningen av pocketböcker och erbjudandena ökat har hon börjat köpa allt mer. De böcker hon läser väljer hon ut själv, letar i hylla efter hylla. Hon tar inte del av några boktips. Hon föredrar att leta böcker på

mindre bibliotek då det är en lugnare miljö och bibliotekarierna inte tycks vara lika upptagna hela tiden som på större. (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 60ff)

Erik är en 21-åring som studerar på universitetet samtidigt som han arbetar en del vid sidan av. Han får en del tips av sina vänner, men de har sällan några djupare bokdiskussioner. De flesta böcker han läser är sådana som han har köpt själv och han föredrar att köpa inbundna böcker istället för pocket. Inbundna böcker är mer "riktiga" böcker tycker han. Biblioteket använder han sig sällan av då hans läsning lätt drar ut på tiden. Böcker som inte finns tillgängliga i bokhandeln lånar han och även en del annat när han är inne i en läsperiod. Om man ska börja på ett nytt område tycker han att biblioteket är rätt ställe att gå till. (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 62ff)

Filippa är 19 år och student. Hon läser ganska ofta böcker som hon har fått rekommenderade av sina vänner. De flesta böcker hon läser lånar hon på biblioteket. Hon köper dem sällan, men tycker om att få böcker då det finns en fin tanke bakom. Hon är en van biblioteksbesökare och önskar att biblioteket skulle vara öppet jämt då det är en plats som det är så skönt att bara vara på. (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 64ff)

Gabriella är en yrkesarbetande 25-åring. Boktips får hon från vänner och recensioner och intervjuer i tidningar. Om något ges ut av en författare som hon tycker om brukar hon läsa det också. Det mesta lånar hon på biblioteket men köper även en del böcker, både inbundna och pocket, när de säljs via erbjudanden. Hon köper gärna facklitteratur i pocketform också när det finns tillgängligt. (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 66ff)

Anna Bjärehed och Mikaela Redenkvist undersöker i sin magisteruppsats *Bibliotek och bokhandel som litteraturförmedlare: En användarundersökning på ett bibliotek och i en bokhandel* (2005) hur läsare av skönlitteratur väljer böcker på biblioteket och i bokhandel, och vilka faktorer som påverkar deras val. För att kunna besvara detta har författarna intervjuat en bibliotekarie, en bokhandlare, sex biblioteksbesökare, samt sex personer i en bokhandel. (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 7ff)

Den intervjuade bibliotekarien arbetar på ett stadsbibliotek, som är ett av de större i landet, i en medelstor stad i Sverige och är ansvarig för den skönlitterära vuxenavdelningen. År 2002 bestod bibliotekets skönlitterära bokbestånd av ca 60 000 olika titlar i ca 85 000 exemplar, både på svenska och på andra språk. Den intervjuade bibliotekariens inställning till sin arbetsplats är att den ska vara ett alternativ till andra typer av bokförmedling, en plats där man kan hitta de böcker som inte går att hitta någon annanstans. (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 29ff)

De marknadsföringsstrategier som biblioteket använder sig av är ett månadsblad som finns för all kulturverksamhet. Broschyrer för bibliotekets verksamheter trycks också. Informanten menar att även arbetet vid informationsdisken är en del av marknadsföringen då bibliotekarien i det sammanhanget ska kunna ta hand om besökarna och svara på deras frågor. Att skylta med litteraturen är en annan strategi, som dock blir allt svårare att utföra då platsbristen på biblioteket ökar. Informanten säger att det finns en önskan på biblioteket att arbeta mer med marknadsföringen av litteraturen, men att det finns allt för mycket annat att göra också. Det finns förhoppningar på att bibliotekets hemsida kommer att kunna hjälpa till mer med det i framtiden. (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 30f)

Den intervjuade bokhandlaren är butikschef i en bokhandel som tillhör en av Sveriges större bokhandelsföretag som har butiker över hela landet. Bokhandeln ligger i centrum av samma stad som biblioteket där den intervjuade bibliotekarien arbetar och har ett sortiment bestående av fack- och skönlitteratur i både pocket och inbundna böcker samt pappers- och kontorsvaror. Litteraturen är tydligt uppdelad, det finns en avskild barn- och ungdomsavdelning och även fantasylitteraturen är urskiljd, det finns topplistor bland pocketböckerna och skyltningsbord på vilka böckerna är frontexponerade. Butikschefen tycker att frontexponering har en stor betydelse, vilket märks på försäljningen när en viss avdelning har många synliga framsidor. Både kvalitetslitteratur och böcker som man vet kommer att sälja bra köps in till bokhandeln. (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 33ff)

Läsning är någonting som kan bli en jag-profilering, det går med andra ord att tolka en person genom att se på hans eller hennes privata boksamling (Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen, se Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 39). En av informanterna stämmer väl in på det då det för henne är viktigt att äga böckerna själv då de blir som en del av henne eftersom det är hon själv som väljer dem. (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 39)

Den kultur man tillhör och den person man är styr ens önskemål (Kotler & Armstrong, se Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 39). Bjärehed och Redenkvist tycks hålla med om detta då de tror att den läsmiljö man växer upp i påverkar hur och vad man läser som vuxen (2005, s. 39).

De tolv informanterna hade olika önskningsar om hur mycket skönlitteratur de vill läsa och hur mycket tid de vill lägga ner på det och det var oftast deras vanor och tillgång till tid som påverkade detta. Många önskade att de kunnat läsa mer än vad de gör, men att de inte hade tillräckligt med tid för att hinna med det. Författarna själva tror att en orsak till att man inte alltid hinner läsa så mycket som man skulle önska är att det finns ett så stort utbud och att det därför alltid finns ett antal böcker till som man vill läsa men ännu inte hunnit med. (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 39f)

I sitt val mellan att skaffa en bok på biblioteket eller i bokhandeln måste man ta ställning till bland annat hur länge man vill ha boken. Ekonomiska tillgångar är ytterligare en faktor, men även inställningen till om man vill äga boken eller inte. Tillgången på den efterfrågade litteraturen och priset på den var andra faktorer som togs upp. Den ekonomiska frågan visade sig vara den mest avgörande för informanterna när de skulle välja mellan bibliotek och bokhandel. Även önskan att äga böckerna man läser spelade in en del och en av informanterna som av ekonomiska skäl lånar böcker på biblioteket önskar att han hade pengar till att köpa dem istället. Tillgång var för vissa avgörande. En annan av informanterna lånar gärna böcker, men då han tycker att biblioteket har ett för dåligt utbud av engelskspråkig litteratur vänder han sig istället till bokhandeln för att få tag i den. (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 40f)

Förutom bokens pris var även dess utseende viktigt när man ska välja ut en. Flera av informanterna uppgav att de påverkas av bokens utseende när de ska låna eller köpa böcker, medan några andra sa att de trodde sig bli omedvetet påverkade av bokens omslag. Många av de intervjuade biblioteks- och bokhandelsbesökarna anser dock att även om omslaget påverkar så är det inte avgörande, snarare att det uppmärksammar på en viss bok som man sedan avgör om man ska låna/köpa. En av informanterna säger att

han inte alls påverkas av bokens utseende, men att det är kul att ha snygga böcker. Spännande och intressanta titlar är en annan faktor som kan påverka bokvalet, men även bokens storlek. Hur böckerna exponeras har också betydelse och flera av informanterna säger att de brukar titta först på de böcker som är frontexponerade. (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 43f)

Boktips kan komma från många olika källor. Massmedier är en av dessa. I sin studie kom Bjärehed och Redenkvist fram till att många av deras informanter fick tips från olika former av massmedia, så som tidningar, tidskrifter, TV och radio. En av informanterna har uppslagsverk och litteraturhistoria som en annan källa. Människor i ens närhet, så som familj, släkt, vänner och bekanta, influerar också bokval, oavsett om man ber dem om tips eller inte. Även bibliotekarier kan fungera som en källa för boktips, men det var få av informanterna som vände sig till dem. Inte heller bokhandeln var en vanlig källa till boktips bland informanterna. Det finns ändå många andra kommersiella källor förutom bokhandeln som fungerar som källor för boktips så som annonsering, förpackning och webbsidor. Det var många av informanterna som uppgav Internet som en mycket använd källa för tips på litteratur. (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 46f)

Syftet Malin Norman har med sin uppsats *Att söka skönlitteratur på biblioteket: En enkätundersökning på Umeå Stadsbibliotek om informationsbeteende och litteraturförmedling* (2006) är att ta reda på om indexering av skönlitteratur är det bästa sättet för att göra skönlitteraturen mer tillgänglig för biblioteksbesökarna. För att ta reda på detta undersöker hon i sin magisteruppsats bland annat hur biblioteksbesökarens informationsbeteende ser ut när det gäller skönlitteratur. Hon har via en kvantitativ enkätstudie på Umeå Stadsbibliotek med 95 svar försökt ta reda på vad biblioteksbesökarna tycker om indexering av skönlitteratur och andra sätt att göra böckerna mer lättillgängliga som alternativ hylluppställning och skyltning. (Norman, 2006, s. 3f)

För att analysera sitt empiriska material använder sig Norman av en modell för sökbeteende som är konstruerad av den brittiske professorn T.D. Wilson. (Norman, 2006, s. 8f)

Intressant för vår studie är att Norman låtit sina respondenter välja vilka genrer de helst läser och utav de 9 valmöjligheterna kommer fantasy på femte plats. Fjärdeplatsen innehas av historiska romaner som bara har två röster mer än fantasy. Den populäraste genren var biografier/självbiografier med 44 röster tätt följt av kärleks- och relationsromaner med 43 röster. (Norman, 2006, s. 20)

Normans respondenter har även fått välja om de på förhand vet vad det är de vill låna när de kommer till biblioteket. Detta för att hon är intresserad av att ta reda på om de får information om böcker på biblioteket eller någon annanstans innan de kommer dit. Det vanligaste svaret "På ett ungefär" har 57,8 % valt, 34 % har valt alternativet "Nej, jag söker inspiration på plats" och bara 8,9 % har valt svaret "Ja". (Norman, 2006, s. 21f)

Hur de fick inspiration till den senaste lästa boken varierar och det är inte stora skillnader i antalet personer som har valt de olika alternativen. 19 personer har fått tips från vänner och bekanta, 16 personer läste en ny bok av sin favoritförfattare, 14 personer har valt alternativet "annat" och menar då att de fått inspiration från

filmatiseringar, att det är en gammal favoritbok eller något liknande, 13 personer har läst recensioner eller sett boken på biblioteket. (Norman, 2006, s. 23)

Intresset för mer indexering av skönlitteratur var bland Normans informanter ganska svalt. De flesta var nöjda med hur de letade sig fram till en bok idag och såg inget behov av att kunna söka mer i katalogen. En alternativ hylluppställning med utbrutna genrer på egna hyllor visade däremot många av respondenterna intresse för, främst kvinnor men även några män. På Umeå Stadsbibliotek som Norman gjort sin undersökning är redan deckare och fantasy utbrutna på egna hyllor, men hennes respondenter kan tänka sig fler genrer på egna hyllor. Detta ställer dock till problem enligt Norman då det kan vara svårt att tolka vilken genre en bok hör till. (Norman, 2006, s. 41f)

I sitt examensarbete *Återvinning av skönlitteratur: återvinningsverktygens anpassning efter användares sökbeteende, en fallstudie på Trelleborgs bibliotek* (2004) har Claes Dahlqvist och Mattias Palm för avsikt att kartlägga vilka möjligheter som finns och ta reda på vilka förbättringar som kan göras med bibliotekens återvinningsverktyg för skönlitteratur så att de blir mer användarvänliga. De gör detta genom att undersöka tidigare forskning i ämnet och utveckla delar av denna kring återvinning av skönlitteratur för vuxna. (Dahlqvist & Palm, 2004, s.7). De undersöker även tidigare forskning kring vuxna läsares sökbeteende och gör en egen enkätstudie med läsare av skönlitteratur på Trelleborgs bibliotek. Detta kompletterar författarna med att göra intervjuer med fyra anställda på Trelleborgs bibliotek för att även få deras synvinkel på användarnas sökbeteende. (Dahlqvist & Palm, 2004, s. 11f)

Det ur Dahlqvist och Palms studie som är av intresse för oss är deras första frågeställning ”hur ser sökbeteendet hos vuxna läsare av skönlitteratur ut?” Deras andra frågeställningar handlar mer om det tekniska kring återvinningsverktyg på bibliotek och är irrelevant för vår studie. (Dahlqvist & Palm, 2004, s. 7f).

I sitt avsnitt om tidigare forskning kring vuxnas sökbeteende vid läsning av skönlitteratur använder sig Dahlqvist och Palm av en studie som Spiller gjort. Spiller kommer fram till att 54 % väljer nya romaner där titel eller författare är kända av personen sedan tidigare, 46 % väljer genom en slumpmässig browsing. 26 % browsar bland den typ av böcker de gillar, Dahlqvist och Palm antar att det Spillers informanter menar med typ av böcker är olika genrer. Bland de som browsar hyllorna har 88 % valt att det viktigaste inför valet av bok är baksidestexten medan 29 % skumläser böckerna och 27 % tycker att omslaget är viktigast. (Spiller enligt Dahlqvist & Palm, 2004, s. 50)

I studien har Dahlqvist och Palm intervjuat fyra bibliotekarier som arbetar på Trelleborgs bibliotek om deras uppfattningar av användarnas sökbeteende gällande skönlitteratur. På frågan om vad de tror sätter igång och styr läsarnas behov av skönlitteratur så svarar alla informanter att de tror att recensioner och radio- och tv-program lockar läsarna i deras val av böcker. Andra svar de ger på frågan är bokklubbar och tips från vänner. Två bibliotekarier tar upp hyllan för återlämnade böcker och menar att den inspirerar låntagarna. (Dahlqvist & Palm, 2004, s. 61f)

Enkätundersökningen bestod av sammanlagt 60 svar. På frågan vad som gör respondenten intresserad av att läsa en skönlitterär bok svarar 75 % att de läser en bok av en författare de tidigare läst. 58 % blir inspirerade av bokrecensioner eller från tips

av vänner och familj medan 55 % uppmärksammat en bok på biblioteket. (Dahlqvist & Palm, 2004, s.72)

Rolf Andersson och Erik Holst har med sin artikel *Indexes and other depictions of fictions: a new model for analysis empirically tested* (1996) för avsikt att testa en egenskapad modell för analys av beskrivning av skönlitterära böcker. De har i sin magisteruppsats *Har ni någon bra kärleksroman?: en studie av indexering av skönlitteratur vid stadsbiblioteken i Malmö och Mölndal*, som är skriven 1996, skapat modellen som baseras på danskan Annelise Mark Pejtersens modell för indexering av skönlitteratur. Författarna vill med artikeln visa hur modellen kan användas för att jämföra indexeringssystem med användares egna beskrivningar av skönlitteratur. De tar reda på hur användare beskriver skönlitteratur och hur indexerarna beskriver detsamma. Detta för att kunna undersöka om användarnas sätt att beskriva skönlitteratur är tillräckligt likt indexerarnas för att på så vis se om de verktyg för indexering som finns är bra. De har dessutom testat hur användarvänliga de system för indexering och återvinning av skönlitteratur som finns på biblioteken i Malmö och Mölndal är. (Andersson & Holst, 1996, s. 77)

Mycket av Andersson och Holsts artikel handlar om de tekniska aspekterna vid indexering och återvinning av skönlitteratur och är således irrelevant för vår uppsats. Men delar av deras intervjuvar är mycket intressanta. De har intervjuat 50 personer vardera på båda biblioteken och även låtit dessa berätta om handlingen i en bok och sedan försöka leta reda på den i bibliotekets OPAC för att testa hur användarvänliga systemen är. (Andersson & Holst, 1996, s. 78)

En av Andersson och Holsts frågor till informanterna var hur de väljer ut den litteratur de ska läsa. Det vanligaste alternativet som angavs av 42 informanter var att välja en bok av en författare de kände till sedan tidigare. 24 informanter sa att de browsade medan 17 informanter letade efter författare eller böcker som de hade läst om. Sist bland de populäraste alternativen var att söka efter en bok som de hade blivit rekommenderade av någon vän eller släkting, detta svar angavs av 14 informanter. (Andersson & Holst, 1996, s. 84)

Sammantaget kommer Andersson och Holst fram till att användarna hade lite svårt för att hitta indexerad skönlitteratur i OPACen på egen hand, men med hjälp av bibliotekens personal, som visste vilka ord som var bäst att söka med, var det inga större problem att hitta samma böcker. Om användarna däremot fick se en lista med de ord som användes vid indexeringen så hade de mycket lättare för att hitta rätt bok i OPACen. (Andersson & Holst, 1996, s. 94)

4.3 Om fantasy

I sin magisteruppsats *Harry Potter och Sagan om ringen – vad hände sen?: En undersökning av bibliotekariers syn på genren fantasy och de förändringar som har skett efter Harry Potter och Sagan om ringen* (2005) tar Sandra Hansson reda på vad åtta bibliotekarier på sex olika bibliotek tycker om fantasy och om, och i så fall hur, beståndet och läsningen av denna genre förändrats sedan Harry Potters genomslag och den senaste filmatiseringen av Tolkiens Sagan om ringen. (Hansson, 2005, s. 3f)

I sin studie intervjuar Hansson åtta bibliotekarier i varierande åldrar som har olika befattningar på de bibliotek där de arbetar. Barn- och ungdomsbibliotekarie,

gymnasiebibliotekarie och bibliotekarier på vuxenavdelningen är de som förekommer. De sex biblioteken som informanterna arbetar på är Skövde stadsbibliotek, Tibro folk- och skolbibliotek, Hjo folkbibliotek, Skara stifts- och landsbibliotek, Umeå stadsbibliotek och Ånäset filialbibliotek till Robertfors. (Hansson, 2005, s. 3f)

Författaren tar först upp svårigheten med att definiera fantasy och hur de olika biblioteken har definierat genren. En del av biblioteken har definitionen av fantasy att det utspelar sig i en annan värld eller två världar som man kan ta sig mellan genom portaler av olika slag. Andra har en lite vidare definition då det räcker att det finns övernaturliga inslag i vår egen värld även om de bara är väldigt subtila. Alla bibliotekarierna är dock överens om att den så kallade high fantasyn hör hemma i fantasyhyllan, medan low fantasy är mer omdebatterad var den ska placeras. (Hansson, 2005, s. 23f)

Alla biblioteken har utbrutna fantasyhyllor. Skövde, Hjo, Umeå och Ånäset har alla separata hyllor för vuxenfantasy och barn- och ungdomsfantasy. Tibro har alla fantasyböcker på samma ställe, i anslutning till barn- och ungdomsavdelningen. Fantasyböckernas ryggar är dessutom märkta med en svart prick sedan början av 1990-talet. I Skara har man brutit ut fantasy och science fiction till en egen avdelning på vuxenavdelningen. På barn- och ungdomsavdelningen står alla böcker samlade även om en del genrer, så som fantasy, skräck, kärlek och hästböcker, är utbrutna med hjälp av symboler på bokryggarna. (Hansson, 2005, s. 25)

Inköpsregler för fantasy är desamma som för övrig skönlitteratur på alla biblioteken. En del bibliotek har dock vissa restriktioner när det gäller inköp av långa serier. Boken måste då få hyfsade recensioner från Btj för att den skall köpas in. Om en låntagare skulle komma med ett inköpsförslag behövs det väldigt dåliga recensioner för att boken inte ska köpas in, men ibland avvaktar man med inköp i de fallen tills någon ur personalen läst boken. Ett problem inom fantasy är att böcker så gott som alltid ges ut i trilogier eller långa serier. Då måste biblioteken avgöra om det är värt att satsa på en serie eller inte. De mindre biblioteken i studien har därför valt att inte köpa in några långa serier förutom de som de vet kommer att lånas ut, så som de skrivna av Robert Jordan, Terry Pratchett och David Eddings. De större biblioteken har ingen sådan restriktion, men avvaktar ändå tills de fått en uppfattning av nya serier innan de köper in dem, även om de måste få mycket dålig kritik för att biblioteket ska strunta i att köpa dem. Böcker som innehåller rasistiska inslag eller onödigt våld köps inte in av de flesta, liksom extrem fantasy undviks av Hjos bibliotek. Hjo och Tibro är dessutom restriktiva mot inköp av fantasy på engelska. (Hansson, 2005, s. 26)

På alla bibliotek förutom Ånäset säger bibliotekarierna att utlåningen av fantasy är generellt stor. Att det är ett undantag på Ånäset berättar den intervjuade bibliotekarien där beror på att den årgång elever som läste mest fantasy numera går på gymnasier på annan ort. De har fortfarande fantasyläsare men inte lika många som förut. En av informanterna från Umeå berättar att utlåningen på fantasy där är så stor att det inte finns en enda hyllvärmare i fantasyhyllan. När en gallring ska göras för att bereda rum för nya böcker är det därför bara de slitna böckerna som plockas bort och placeras i magasinet, men att de nu får springa fram och tillbaka dit för att hämta de böckerna då de fortfarande lånas. De som beskrivs som den typiska lånegruppen av fantasy är ungdomar av båda könen som är upp till 25 eller 30 år. (Hansson, 2005, s. 26f)

Innan Hansson frågade bibliotekarierna om deras syn på fantasy frågade hon dem om de själva var läsare av genren. Hon menar att om man till exempel bara läst Tolkien kan det vara svårt att uttala sig om hela genrens kvalitet. Några av informanterna har läst en del medan andra bara läst ytterst få och då standardverk så som Tolkien, J.K. Rowling och Ursula K Le Guin. Endast en av de intervjuade bibliotekarierna uppger att hon inte läser fantasy, men att hon har familjemedlemmar som gör det som hon håller sig ajour genom. (Hansson, 2005, s. 28)

Data- och rollspel uppges som en av orsakerna till fantasyns popularitet. Även den stimulans som läsandet om en annan värld kan ge uppges som en orsak. Drakar, häxor och magiska krafter som spänningsmoment, kampen mellan det onda och goda, existentiella frågor och de lyckliga slutna är andra orsaker som tas upp under intervjuerna, och en av bibliotekarierna tar också upp verklighetsflykten. Att verklighetsflykten skulle vara någonting negativt eller uteslutande det enda som fantasy kan ge vänder sig de flesta av informanterna emot. Fantasy litteraturen är precis som de flesta andra genrer inom skönlitteraturen, det finns dåligt, bra och allt däremellan, men överlag är fantasy av god kvalitet. (Hansson, 2005, s. 28ff)

Fantasy har många positiva följder menar informanterna. Bland annat kan fantasy fungera som en slags övergångslitteratur från barn- och ungdomslitteraturen till vuxenlitteraturen genom att den övar upp läsförmågan. En av de intervjuade bibliotekarierna tar upp Harry Potter som ett exempel på detta då böckerna i serien fått barn med ett läsmotstånd att villigt ta sig igenom böcker på hundratals sidor. Fantasy attraherar också en grupp som är svår att nå, nämligen tonårsskollar. Av just den anledningen har man i Skara köpt in mycket fantasy litteratur och även många dubletter. Även i Skövde är man medvetna om den lockelse som fantasy har på de besökare som inte använder biblioteket så ofta. På de större biblioteken tas även en annan fördel upp, läsning på engelska. Då långa serier är vanliga inom fantasy är det många som tillslut inte orkar vänta på den svenska översättningen utan övergår till att läsa på engelska istället. Att klara av att läsa på engelska är något som är mycket bra att kunna i många fler sammanhang än vid läsning av skönlitteratur. (Hansson, 2005, s. 31f)

Först förnekar informanterna att Harry Potter och Sagan om ringen skulle haft någon påverkan på deras bestånd av fantasy eller låntagarnas läsning. Efter lite eftertanke kommer de flesta dock på att det har lett till att de åtminstone köpt in fler exemplar av just de böckerna och att utlåningen av dem ökar i samband med att filmerna kommer på bio. Dessutom är det många låntagare som kommer och frågar efter liknande böcker efter att ha läst bland annat Harry Potter. Några av informanterna menar också att det nu är fler som känner till fantasy och vad det egentligen är. Genren har helt klart fått ett uppsving tack vare Harry Potter och Sagan om ringen. (Hansson, 2005, s. 32ff)

Stella Chriath Ljungberg har i sin magisteruppsats *Vad är det som är så bra med fantasy? En undersökning om gymnasieungdomar och fantasy med tonvikten på ungdomarnas egna åsikter* (2000) gjort en enkätundersökning med 121 gymnasieelever i alla årskurser och därefter intervjuat 9 av dessa elever som läser fantasy. I enkätundersökningen kommer hon fram till att fantasy är den femte mest lästa genren bland gymnasieelever (Chriath Ljungberg, 2000, s. 24), det visade sig också att de elever som läser fantasy generellt läser oftare än sina kamrater (Chriath Ljungberg, 2000, s. 71).

I uppsatsen får de intervjuade eleverna beskriva vad fantasy är för något för dem och efter deras svar har Chriath Ljungberg delat in dem i fyra grupper: Den första gruppen som består av fyra elever betonar de överkliga elementen i fantasy och menar då att det ska innehålla sådant som inte finns på riktigt. Den andra gruppen består av två elever som tycker att det viktigaste med fantasy är att det utspelas i en tid som liknar vår medeltid, dessa nämner också att det ska finnas inslag av magi i fantasy. Grupp tre består av de två elever som betonar det sagoliktande med fantasy och att det är viktigt med hjältar och äventyr. Den sista gruppen består av endast en elev som tycker att det viktigaste med fantasy är att det utspelas i en egen värld med en egen geografi. (Chriath Ljungberg, 2000, s. 41). Det är inga raka linjer mellan dessa grupperingar som Chriath Ljungberg gjort, flera av informanterna kunde man lika gärna placera in i mer än en grupp eller någon av de andra, men för att illustrera att det finns olika tankar bakom hur fantasy ska vara så fungerar grupperna ganska bra.

Chriath Ljungberg har ett avsnitt i sin magisteruppsats som är mycket intressant för oss. Under intervjuerna ställer hon frågan ”varifrån får du fantasyböckerna som du läser?” vilket ju är precis det vi är intresserade av. Hela åtta av de nio informanterna lånar sina böcker på biblioteket. Hälften av informanterna tycker att utbudet där är bra men man kan tydligt se att ju mer fantasy en informant läser desto sämre tycker de att utbudet är. En av informanterna lånar inte på biblioteket utan köper sina fantasyböcker i en bokhandel. (Chriath Ljungberg, 2000, s. 43f). Chriath Ljungberg problematiserar inte det faktum att informanterna är gymnasieelever och som sådana har de inte så mycket pengar att röra sig med, det skulle kunna vara ett skäl till att de hellre lånar böcker på biblioteket än köper dem. Det näst vanligaste sättet att få tag på fantasyböcker i Chriath Ljungbergs uppsats är att låna av sina vänner, detta gör fyra av informanterna medan en av dem själv lånar ut till sina vänner. Fyra av informanterna köper böcker i bokhandeln, det är då främst Uppsala English Bookshop som används, men av informanterna nämns även Science fiction- och fantasybokhandeln i Stockholm. Tre av Chriath Ljungbergs informanter har familjemedlemmar som läser fantasy och kan därför låna böcker från dem. (2000, s. 45f)

Ett annat ämne Chriath Ljungberg tar upp är huruvida hennes informanter läser fantasyböcker på engelska. De två yngre informanterna gör det inte därför att de inte behärskar språket tillräckligt bra, medan de andra sju läser på engelska. De flesta av dem gör det för att de föredrar att läsa på originalspråket därför att det finns många dåliga översättningar och det tycker att mycket går förlorat vid en översättning. (Chriath Ljungberg, 2000, s. 57f)

Erik Nilssons magisteruppsats *Science fiction och fantasy: En undersökning av svenska bokförlags utgivning och fyra folkbiblioteks inköp under perioden 1989 till 1994* (1996) handlar om bokförlagens utgivning av science fiction- och fantasyböcker för vuxna mellan 1989 och 1994 och fyra biblioteks inköp under samma period. Valen av bibliotek baserades på att alla fyra fanns nära varandra i Dalarna och skiljde sig åt storleksmässigt. Nilsson har via intervjuer med bibliotekarier och ansvariga på bokförlag gjort sin undersökning. (Nilsson, 1996, s. 2)

Nilsson ger i sin uppsats definitioner på vad science fiction och fantasy är. Det som är intressant att relatera till vår studie är hans definition av fantasy som är densamma som den allmänna definitionen av ”high fantasy” (se avsnitt 2.2.1). Nilsson menar också att

utgivningen av fantasy för vuxna inte varit särskilt stor innan hans studies startår det vill säga 1989, men att den efter 1989 ökat och att detta visar på bokförlagens starka intresse för genren. (Nilsson, 1996, s. 11).

Nilsson skriver att det innan 70-talet varken skrivits eller getts ut mycket fantasy om man ser till den definition han ger genren. Han menar också att det var först kring mitten på 70-talet som översättningar av fantasy kom igång ordentligt. I sin historik över utgivningen av fantasy tar han dock upp sådant som inte ligger inom ramen för hans egen definition, eftersom det finns fantasy som faller utanför den ramen, men ändå borde räknas med. Han tar dessutom med flera barnböcker i undersökningen. (Nilsson, 1996, s.16ff).

I ett talande diagram visar Nilsson att förlagens utgivning domineras av böcker översatta från engelska, dessa tar 94 % av den totala mängden. Därefter kommer böcker på svenska som originalspråk med 4 % och sedan ryska 1 %, polska och tyska på 0,5 % vardera. (Nilsson, 1996, s. 30). Man får ha i åtanke att dessa siffror gäller science fiction och fantasy gemensamt och att uppsatsen är publicerad 1996 så att detta kan ha förändrats något sedan dess.

Nilsson kommer fram till att utgivningen av de båda genrerna är lika stora. Skillnaden mellan dem är att utgivningen av science fiction består av fler titlar och författare medan fantasy ofta trycks om och ges ut i fler exemplar av samma titel. För att illustrera detta tar Nilsson Tolkien som exempel, under perioden 1989-1994 gavs det ut 19 böcker av Tolkien, samtliga var omtryck av 7 titlar. (Nilsson, 1996, s. 32)

I sambindningshäftena från Btj finns ett mycket begränsat urval av litteratur som klassas som fantasy, science fiction och skräck, detta beror på att förlagen inte skickar in böcker inom dessa genrer. Så det bibliotek som vill ha ett större utbud av den litteraturen får söka upp den på egen hand. Somliga av biblioteken i Nilssons studie köper sådan litteratur via specialbokhandlar. Det är ett val som baseras på att det där finns mycket litteratur inom dessa genrer, men också för att de där kan få hjälp från bokhandelns kunniga personal med att välja ut de bästa böckerna. De tre stora biblioteken i Nilssons studie har även en del fantasy och science fiction litteratur på engelska, dessa köps ofta in i pocket istället för i inbunden form. (Nilsson, 1996, s. 41ff).

De fantasyböcker som lånas ut mest på biblioteken i Nilssons studie är J.R.R. Tolkiens Bilbo och hans Ringen-trilogi, därefter kommer David Eddings och Stephen Donaldsons serier. Även Terry Brooks och Terry Pratchett finns på alla bibliotek och lånas flitigt ut. På uppgång i utlåningsstatistiken är Roberts Jordans Sagan om drakens återkomst som när Nilssons studie gjordes bestod av fem delar på svenska. (Nilsson, 1996, s. 46). Det kan nämnas att Jordans serie numera är uppe i över 20 delar på svenska.

I en tabell visar Nilsson det antal science fiction och fantasyböcker som finns på respektive bibliotek. Science fictionbeståndet varierar från 200 stycken till 450, medan fantasy varierar mellan 50 och 80 st. Det är alltså stora skillnader i hur bestånden för de två genrerna ser ut på dessa bibliotek. Under perioden som Nilsson undersöker dvs 1989 till 1994 så köptes det in cirka 30 böcker i genren fantasy på alla de fyra biblioteken, medan det köptes in från 36 till 72 böcker av science fiction litteraturen. (Nilsson, 1996, s. 53).

I sin studie *Riddikulus!: Consumers reflection on the Harry Potter phenomenon* genomför Al Terego och Sue Denim ett trestegsprogram för att med hjälp av kvalitativa metoder ta reda på vuxnas, skolbarns och nutidas känslor angående Harry Potter, med allt som följer. Det första steget redovisas till viss del, då 21 vuxna, 14 kvinnor och 7 män mellan 20 och 45 år, en del av dem fans, andra mindre förtjusta i fenomenet, har fått skriva varsin självakttagande uppsats om Harry Potter. Uppsatsen hade inga gränser för längd eller innehåll. (Terego & Denim, 2006, s. 151).

Så gott som alla hade hört om fenomenet, men den vidspridda idoliseringen fick en del att ta avstånd från det hela istället för att ryckas med och dessa är stolta över att inte ha dragits in i det. Samma personer ser på fansen, med deras kunniga leenden och hemliga språk, med ett visst förakt. Det finns också de som skäms för att ses med en barnbok i handen eller gå på en barnfilm som inte ens har en flerdimensionell tilltalningsfaktor som till exempel *Shrek* eller *Toy Story* har. Författarna har också kommit fram till att det finns mer sätt än det som många tror är det uppenbara sättet att fastna för fenomenet, vilket är att man läser böckerna vilket leder till att man ser filmerna vilket i sin tur leder till att man börjar köpa av de otaliga prylar som finns. En del börjar vid bioduken, andra med videon, en del när de ser en trailer för någon av filmerna, inköp av present, familj eller vänner som rekommenderar böckerna, eller högläsning för till exempel ens brorson, erbjudanden eller helt enkelt av fenomenet i sig självt, ”vad är det alla pratar om egentligen?”. Oavsett hur man fastnar för den unge trollkarlen är en sak säker, har du väl börjat är du fast, vilket märks i en av uppsatserna då författaren berättar om hur smekmånaden inte fick komma i vägen för läsningen av böckerna. Att man skulle vara helt fast bara för att man dragits med in i fenomenet innebär inte att man är blind för vad som pågår eller inte kan distansera sig från det. De flesta fans är ganska självmedvetna om deras fixering och kan bli lättade när de upptäcker att det finns många andra som är minst lika besatta som dem. Bland fansen finns ibland en stark känsla av ägarskap, personliga relationer till karaktärerna nära nog. Dessa fans klagar mer än gärna om någonting i filmatiseringarna inte var bra nog, vilket även kan gälla för böckerna då en viss besvikelse över den femte boken har uttryckts. Det finns även de som varit fans, men som anser att Harry Potterfenomenet blivit för stort för sitt eget bästa. (Terego & Denim, 2006, s. 151ff).

4.4 Värld att nämnas

Maria Nikolajeva, professor vid Stockholms universitet, skrev 1988 sin doktorsavhandling *The magic code: the use of magical patterns in fantasy for children*. Den handlar om fantastiska berättelser för barn och fokuserar främst på de magiska element som figurerar i fantasyn. Hon har undersökt dessa magiska element i 250 fantasyböcker för barn. Nikolajevas avhandling faller utanför fokus för oss då den behandlar fantasy för barn och dessutom de element som berättelserna består av. Vi undersöker varken barnlitteratur eller innehållet i fantasyberättelserna. Anledningen till att vi nämner den här är att vi vill visa att det finns enstaka svenska exempel på forskning om fantasy.

Kristian Wåhlin och Maj Asplund Carlsson har i *Barnens tre bibliotek: Läsning av fiktionsböcker i slukaråldern* (1994) genomfört en läsvanestudie bland barn i bokslukaråldern. Visserligen är inte heller denna studie särskilt relevant för vår då den undersöker barn och är ganska gammal. Den går dock in på var och hur barnen får tag på böcker och varifrån de får boktips, så vi ville ändå nämna att vi känner till den.

5. Teoretiska utgångspunkter

I det här kapitlet presenterar vi de teoretiska utgångspunkter vi har valt att använda oss av i vår analys av intervjuresultaten och hur vi kommer att tillämpa dem vid analysen. Vi har valt att använda oss av tre teorier, det är Zipfs princip om minsta ansträngning, Homo oeconomicus och Wilsons kognitiva auktoriteter.

5.1 Zipfs princip om minsta ansträngning

Till vår magisteruppsats har vi valt att använda oss av Zipf's principle of least effort som vi valt att hädanefter referera till som principen om minsta ansträngning. I sin bok *Human behavior and the principle of least effort* (1949) presenterar den amerikanske lingvisten George Kingsley Zipf denna princip som går ut på att människan gör sina val i livet baserat på vad hon tror är minst ansträngande. Zipf menar att principen inte bara handlar om vad som är minst ansträngande för stunden, utan även vad som är minst ansträngande på längre sikt. Detta innebär dock inte att alla kommer att agera på samma sätt utan varje enskild person gör en egen bedömning av vad hon/han tror kommer att inträffa och gör sitt val utifrån det. (Zipf, 1949, s. 5ff)

Zipf använder sig av ett exempel för att förklara principen om minsta ansträngning. Exemplet handlar om hur man tar sig från stad A till stad B. Om det finns en stor och rak motorväg mellan de båda städerna är valet enkelt då denna väg är kortast, snabbast och innebär minst arbete. Om det däremot inte finns någon motorväg utan ett högt berg mellan städerna blir situationen genast mer komplicerad. Det finns nu tre val. Det första alternativet är att man bygger en tunnel genom berget vilket skulle vara den kortaste vägen, men en som tar lång tid och innebär mycket arbete. Det andra är att man går över berget vilket är snabbast, men dock riskfyllt och mödosamt. Det tredje är att gå runt berget vilket innebär den enklaste vägen men tar dock mycket tid då det är ett långt avstånd att färdas. Alla dessa tre vägar har sina för- och nackdelar vilket innebär att den resande inte kan minimera ansträngningen helt och hållet som med motorvägen. Alltså måste en av de tre vägarna väljas utifrån vad som passar den enskilde individen bäst. (Zipf, 1949, s. 1f).

Ett annat exempel på detta tar Zipf upp om hur man reagerar när brandlarmet går om man befinner sig på tredje våningen. Hoppas man ut genom fönstret för att undkomma elden men med risk för att bryta ryggen, eller springer man ut i den rökfyllda korridoren och sedan ner för trapporna utan att riskera att bryta ryggen men med risk för att brinna inne? Det är inte ett givet val utan varje person kommer att agera utifrån vad hon eller han tror är det som är minst ansträngande under en längre period. Det är inte förrän efteråt man vet vilket av alternativen som var det bästa. Den som hoppade ut genom fönstret kan behöva spendera flera månader på sjukhuset på grund av sina skador, men ändå överleva, medan den som valde att springa ut kanske brinner inne eller klarar sig i stort sett helt oskadd. (Zipf, 1949, s. 7).

I sin bok *Looking for information: a survey of research on information seeking, needs and behaviour* (2002) tar Donald O. Case upp Zipfs princip och beskriver den som ett paradigm eller "grand theory" för studier inom informationssökning (s. 140). Även Case tar upp ett exempel som visar väldigt tydligt på hur teorin fungerar. En akademiker väljer att konsultera förra årets handbok därför att den finns i hennes arbetsrum, istället för att använda sig av den senaste versionen som finns längre ner i korridoren. Han tar även upp att det är väldigt vanligt att man frågar sina kollegor om något istället för att genomföra en egen informationssökning. (Case, 2002, s. 42).

Kortfattat går Zipfs princip ut på att människor utifrån sina egna förutsägelser om vad framtiden innehåller väljer att agera på det sätt som minimerar ansträngningen för dem. Alla agerar dock utifrån sina egna förutsättningar och vad de tror är minst ansträngande för dem. Det är först i efterhand man kan veta vilket val som egentligen var det minst ansträngande.

5.2 Homo oeconomicus

Den andra teorin vi kommer att ta hänsyn till när vi analyserar våra informanternas vägar till litteraturen är den ekonomiska. Den teori som vi valt att använda oss av är *homo oeconomicus*, på engelska *economic man* (homo economicus, ne.se). En omdiskuterad tes om den ekonomiskt beräknande människan vars handlingar bottnar i egenintresse och vinstbegär (homo oeconomicus, övrs. ne.se). I boken *Vår ekonomi* skriver Klas Eklund att alla investeringar och byten som genomförs bör göras så, att den uppoffring man gör ska generera i en tillfredsställelse som var värd priset (Eklund, 2005, s. 43). Med andra ord ska resultatet vara minst likvärdigt insatsen. I vårt fall finns det två olika möjliga vinklingar på detta. Den ena är att informanterna väljer bort att köpa böcker och bara lånar för att hålla kostnaden så låg som möjlig och ändå kunna läsa böckerna. Den andra är att informanterna väljer att köpa böckerna och således väljer att investera mycket men får förmodligen ett resultat som de anser det var värt. De ekonomer som använder sig av den här teorin anser således att människan agerar på ett sätt som för dem är till störst nytta (Eklund, 2005, s. 45).

5.3 Wilsons kognitiva auktoriteter

Som den tredje av våra teoretiska utgångspunkter har vi valt att använda oss av Patrick Wilsons kognitiva auktoriteter som han skriver om i *Second-hand knowledge: An inquiry into cognitive authority* (1986). Han börjar med att beskriva hur kognitiva auktoriteter uppstår. Allt man vet som är bortom den lilla värld man personligen känner till är baserat på vad andra har sagt mig, och de personer som man litar på i deras omdöme av världen är ens kognitiva auktoriteter. Wilson varnar dock för att blanda ihop en auktoritet med en expert. Man kan vara en expert inom ett ämne utan att för den sakens skull bli en auktoritet inom det. (Wilson, 1983, s. 13). Man ska vara försiktig innan man sätter ett samband mellan expertis och auktoritet. En expert kan ha expertis inom ett område som inte betyder någonting för världen, eller större delar av den i varje fall. Ett exempel är astrologi. Även om astrologi inte längre, av de flesta i varje fall, uppfattas som ett område med kognitiva auktoriteter finns det likväl experter inom det. (Wilson, 1983, s. 26f).

Wilson menar att en kognitiv auktoritet är någonting relativt. Det finns olika grader av auktoritet, och även om någon är en auktoritet inom ett område behöver dess ord inte betyda någonting inom ett annat. (Wilson, 1983, s. 14).

Till skillnad från administrativ auktoritet har en kognitiv auktoritet inte makten att bestämma över någon annan. En kognitiv auktoritet har istället makten att kunna påverka hur någon eller några tänker, en typ av influens över andra. Det innebär inte att det inte finns andra som inte också kan påverka ens tankar. Skillnaden är att den kognitiva auktoritetens inflytande ses som passande medan allt annat inflytande ses som opassande. Ett exempel Wilson tar upp är reklam på TV. Den kan påverka ens sätt att tänka kring vilka produkter som är bäst eller vilken politisk kandidat man borde rösta på, men om man inser att detta är en medveten påverkan från personerna som ligger

bakom reklamen försöker man motverka denna. Den person som man erkänner som en kognitiv auktoritet är någon som man anser är tillåten att påverka ens tankar eftersom jag antar att han har en god anledning till att säga det han säger. Oftast är man dock ganska omedveten om hur man blir påverkad och vilka kognitiva auktoriteter man har. Om man var fullt medveten om det är det troligt att man skulle anse sig mer eller mindre påverkad av andra än vad man borde vara. Anledningen till att vi låter en kognitiv auktoritet påverka oss är att han eller hon är relaterad till trovärdighet för oss. (Wilson, 1983, s. 14f).

Om man anser att en fråga är öppen för diskussion eller slutgiltigt besvarad kan bero på vad ens kognitiva auktoriteter har att säga om saken. Wilson tar upp frågan om evolution som ett exempel. Vissa anser att frågan är öppen för diskussion medan andra anser att evolutionen är bevisad. Det är i sådana frågor som man konsulterar sina kognitiva auktoriteter inom området då de kan tänkas ha ett svar, de är kunskap om kunskap för den frågande. (Wilson, 1983, s. 17).

Olika auktoriteter kan väga olika tungt när man ska bilda en uppfattning. Vad någon säger kan vara tillräckligt för att övertyga om att det är så som han eller hon säger. Det är dock snarare undantag än regel att en kognitiv auktoritet har så mycket inflytande. Detta kan förklaras med människors ovilja mot idén om auktoriteter, som i många ögon måste vara obefintliga eller absoluta. Ändå tar vi åsikter och råd från andra med olika mått av tillförlit beroende på vem som är källan, och det är det som är kärnan i kognitiva auktoriteter. (Wilson, 1983, s. 18f).

Även om en specialist kan definiera sitt eget expertisområde kan han eller hon inte definiera det område där han eller hon anses vara en auktoritet. Till exempel kan en specialist uttala sig inom ett område bara för att bli ombedd att uttala sig inom ett bredare område. Det kan även vara det motsatta, att en specialist är villig att uttala sig inom ett bredare område men blir ombedd att hålla sig till ett mindre. Det är alltså åhörarna som avgör gränserna för specialistens auktoritet och inte specialisten själv. Få undantag finns då en person betraktas som en auktoritet på allting. Ett exempel på detta kan vara ett barn som tror att dess föräldrar vet allt. Ett annat exempel på det är den karismatiska auktoriteten. Profeten, hjälten, helgonet eller någon annan som har en sådan personlighet och övertalningsförmåga att han eller hon kan få dig att acceptera det oacceptabla, tro det otroliga vara troligt och det avskyvärda attraktivt. Den personen behöver inte någon erfarenhets- eller meritlista för att man skall tro på honom eller henne. Och när någon väl fått inflytande över en, med ens medgivande, är man beredd att försvara deras inflytande över en. (Wilson, 1983, s. 19-25).

Lång erfarenhet eller långa studier inom ett område kan ligga till grund för kognitiv auktoritet. Dessa två grunder för kognitiv auktoritet väger tungt i bland annat rätten. Till exempel måste ett expertvittne bevisa sig kvalificerad som ett sådant genom kunskap, skicklighet, erfarenhet, träning eller utbildning. (Wilson, 1983, s. 21).

Någonting annat som ligger till grund för kognitiv auktoritet är rykte. Om en person som redan är en kognitiv auktoritet, eller som man tycker bra om, talar väl om en tredje part kan det leda till att man ser även denna tredje part som en kognitiv auktoritet. Man tror på den tredje parten helt enkelt för att dem man redan litar på litar på honom eller henne. Att utse någon till en kognitiv auktoritet via ryktesvägen som inte ger något bevis på kunskap eller kompetens kan verka underligt. Men enligt Wilson anser vi det

vara ett berättigat sätt att lyssna på en person istället för en annan om vi vet att många andra lutar på den personen. (Wilson, 1983, s. 22f).

5.4 Tillämpning av teorierna

För att ta reda på om våra informanter följer Zipfs princip om minsta ansträngning kommer vi att analysera svaren utifrån de fyra faktorer som Zipf menar avgör vad som är minsta ansträngning och vad som inte är det. De fyra faktorerna är den distans man måste ta sig för att uppnå målet, den tid det kommer att ta, den ansträngning det kräver och hur stor risk man tar (Zipf, 1949, s. 1f). Zipf menar också att det inte bara är vad som är den minsta ansträngningen i nuet som man tar hänsyn till, utan arbetsinsatsen under en längre tid ska minimeras (Zipf, 1949, s. 6). Vi vill även poängtera att vi inte använder oss av Zipf för att framställa våra informanter på något negativt sätt. Vår åsikt är att Zipfs princip framställer människan som en rationell varelse som väljer det alternativ som förhoppningsvis kommer att ge bäst resultat med hjälp av minst ansträngning. Zipf används enbart som ett mått på informanternas vägar så att vi ska kunna jämföra dem sinsemellan.

Informanternas vägar kommer även att analyseras utifrån den ekonomiska aspekten. Den mängd pengar som informanterna måste spendera för att få tag i fantasy litteraturen anser vi i det här fallet vara en teori som påverkar de val informanterna gör. Precis som med Zipfs princip har vi med den ekonomiska aspekten inte för avsikt att framställa våra informanter i dålig dager. Vi använder inte teorin för att få våra informanter att framstå som egoistiska, utan det är enbart ett mätinstrument på de vägar de använder sig av.

Då vi anser att Zipfs teori och homo oeconomicus är liknande och vi i vårt resultat ser en tydlig koppling mellan de två i vissa fall har vi valt att slå ihop analysen av dessa båda faktorer till en, även om vi är väl medvetna om att det är två skilda teorier.

Vi kommer dessutom att analysera informanternas vägar till fantasy litteraturen och den övriga litteraturen för att se om det är någon skillnad och vad som i så fall skulle kunna ligga bakom detta.

Om våra informanter har någon eller några kognitiva auktoriteter för fantasy eller inte kommer vi ta reda på genom att jämföra vad de sagt om hur de får tips om böcker inom genren med vad Wilson menar kännetecknar en kognitiv auktoritet, vilket redovisats ovan. Då det inte finns några välkända akademiker eller författare inom fantasy i Sverige utesluter det vissa förutsättningar för en kognitiv auktoritet från vårt eget land, så som att man har lång erfarenhet eller långa studier bakom sig inom området. (Wilson, 1983, s. 21).

Slutligen kommer vi att sammanställa analyserna för att se om det är någon av de teorierna som påverkar informanterna i större utsträckning än dem andra och om så är fallet försöka komma fram till vad som ligger till grund för det.

6. Resultatredovisning

I det här kapitlet presenterar vi det resultat vi fått på våra intervjuer. Först presenteras informanterna kort innan vi redogör för vad de sagt. För att underlätta för läsningen och förståelsen har vi delat in deras svar i 13 delar.

6.1 Presentation av informanter

Anna, 21 år. Bor i Borås. Ca 30 lästa fantasyböcker. Bor ca 3 minuter från närmaste bibliotek, vilket är ett akademiskt bibliotek.

Billy, 32 år. Bor i Borås. Ca 70 lästa fantasyböcker. Bor ca 700 meter från närmaste bibliotek, vilket är ett stadsbibliotek.

Charlie, 21 år. Bor i Borås. Ca 50 lästa fantasyböcker. Bor ca 100 meter från närmaste bibliotek, vilket är ett akademiskt bibliotek.

Daniella, 50 år. Bor i Vårgårda. Ca 100 lästa fantasyböcker. Bor ca 500 meter från närmaste bibliotek, vilket är en filial.

Emelie, 19 år. Bor i Bollebygd. Ca 600 lästa fantasyböcker. Bor ca sju kilometer från närmaste bibliotek, vilket är ett kommunbibliotek.

Frida, 31 år. Bor under studietiden i Borås. Ca 25 lästa fantasyböcker. Bor ca 500 meter från närmaste bibliotek, vilket är en filial.

Gustav, 22 år. Bor i Borås. Ca 50-100 lästa fantasyböcker. Bor nära en filial som han inte använder, ca två och en halv kilometer till stadsbibliotek.

Helena, 53 år. Bor i Stockholm. Oräknligt antal lästa fantasyböcker, översätter fantasy. Bor ca fem minuter från närmaste bibliotek.

6.2 Hur det började

Utefter informanternas redogörelser för hur det kom sig att de började läsa fantasy kan orsakerna delas in i tre kategorier. De som började självmant, de som har familjemedlemmar som också läser och de som har vänner som läser.

Helena är en av dem som började läsa fantasy på eget bevåg. Hon berättar att när hon var barn var barn- och vuxenavdelningarna åtskilda på biblioteken och att det var olika lånekort till de två avdelningarna. Det var först när man fyllt elva som man kunde börja låna vuxenböckerna. När hon äntligen fick det blåa lånekortet, barn hade gröna, hittade hon Ohlmarks översättning av Sagan om ringen på vuxenavdelningen, och på den vägen är det. Även Charlie berättar att det var självmant som han började läsa fantasy. Han spelade en del tv-spel som var av fantasystuket och letade efter en utmaning när det gällde läsning. Valet föll på Sagan om ringen och sedan dess har han fortsatt läsa inom genren. Billy är den tredje av informanterna som började på eget bevåg, även om han fått viss påverkan från en annan. Han räknar Barnens bibel som den första fantasyboken han läste, men började läsa på allvar först i tolv/trettonårsåldern. Han började köpa en Drakar och demoner serie på ICA ungefär då. Dessutom hade han en lärare i svenska under högstadiet som tipsade honom om Stephen Donaldson.

Hela Annas familj är fantasyläsare så det kom ganska naturligt för henne tycker hon. När hon var nio fick hon böckerna om Narnia och läste dem. Det var bara några av många fantasyböcker hon fick i bland annat födelsedagspresent av sin far under uppväxten. Då hon tyckte mycket om sagor före det, blev det en naturlig övergång till fantasy. I tretton/fjortonårsåldern läste hon Sagan om ringen och började läsa Harry Potter då hennes bror pratade mycket om dem. Sedan har det bara fortsatt, även om både hennes far och bror läser mer än henne. Också Emelie fick sitt intresse från

familjen. Det var hennes far som tipsade henne om David Eddings Sagan om Belgarion när hon var nio. Ända sedan dess har hon varit fast.

Under några år under sin barndom bodde Daniella och hennes familj i ett engelskspråkigt land. Där var det klasskamrater och deras äldre syskon som introducerade henne för genren och hon fastnade för den. När hon kom tillbaka till Sverige tyckte hon det var tråkigt att upptäcka att utbudet här inte var ens i närheten av det som hon var van vid. Men det dämpade inte hennes intresse och hon är en inbiten läsare av fantasy än idag. För Frida började det för ungefär nio år sedan då hennes dåvarande pojkvän, som läste fantasy, tyckte att hon skulle prova. Det var Eddings Belgarion som hon läste först och har fortsatt läsa sedan dess även om hon inte är en överdriven entusiast. Gustav började läsa fantasy i nioårsåldern. En äldre kompis tipsade honom om Eddings Belgarion och han läste även Den oändliga historien ungefär samtidigt. Sedan har intresset kvarstått.

6.3 Vad är fantasy?

Många saker som borde ingå i fantasy har tagits upp av informanterna. Det som nämnts av Billy, Charlie, Daniella och Anna är att det skall utspela sig i en annan värld. Alla är dock inte helt säkra, och tvekan kring att det måste vara så har uttryckts av fler än en. Daniella och Anna uttrycker en viss tvekan inför hur man ska kategorisera sådant som utspelar sig i vår värld men som handlar om magi. Det är framförallt kring Harry Potter som denna tvekan uppstår. Även Gustav är tveksam till i vilken genre Harry Potter hamnar. Han har dessutom för sig att böcker som handlar om resor mellan världar, så som Narnia, är en genre för sig. För Helena spelar det ingen roll om det utspelar sig i vår värld eller en annan. Det kan dessutom vara flera världar som binds samman tycker hon. Det behöver inte vara den tydliga fysiska förbindelsen som garderoben i Narnia, det kan lika gärna vara en mental passage mellan världarna.

Även om de inte säger rakt ut att det måste vara en annan värld nämner både Gustav och Frida att fantasy utspelar sig i en obestämd dåtid. Frida beskriver det som en medeltida miljö medan Gustav säger att det är en tid innan krutet uppfunnits.

Magi är något som många har nämnt också. För Billy, Helena och Frida är det ett naturligt inslag som kännetecknar genren. Anna nämner det inte rakt ut, men hennes funderingar kring om böcker om magi som utspelar sig i vår värld är fantasy eller inte tyder på att hon anser att magi borde ingå i en fantasybok. Charlie och Emelie anser att det handlar om att det ska vara andra idéer och synsätt, inte nödvändigtvis just magi.

Fantasidjur och monster tas upp av Billy och Frida som ett kännetecken för genren. De menar då varelser som inte är av denna värld, så som drakar.

Helena är den enda som nämner kampen mellan det goda och det onda, även om man kan tolka Emelies svar som att det syftar på bland annat det. Att det inte är fler som nämnt det kan vara lite förvånande då mycket av den fantasy som skrivs kretsar kring denna eviga strid. Helena tycker också att fantasy är lite som sagor för vuxna. Fast till skillnad från sagor ska fantasy innehålla karaktärer som utvecklas och som utsätts för saker som är på gränsen till det outhärdliga. Det som verkar vara det goda i början får gärna ändra gestalt allteftersom boken fortlider för att visa på att allt inte är svart och vitt.

Alla informanter, oavsett om de tycker att det måste utspela sig i en annan värld eller inte, anser att fantasy innehåller något som tar det bortom vår egen verklighet och de förutsättningar som vi lever efter.

6.4 Favoriter

De favoritförfattare och favoritböcker/serier som nämns är ganska enhälligt. Daniella, Billy, Charlie, Gustav, Anna och Frida nämner någon eller några av Stephen Donaldson, Terry Pratchett och J.K. Rowling. Gustav uppger Harry Potter som sina favoritböcker då en nyligen genomförd omläsning av böckerna har fått honom att upptäcka hur välplanerade de är. Även Anna och Frida har Harry Potter som favorit. Daniella har Donaldson som favorit, då främst Covenant-serien. Hon nämner även Asimovs Stiftelse-trilogi. Även Billy har Donaldsons Covenant-serie som favorit. Han tycker också om Terry Pratchett väldigt mycket. En åsikt som han delar med Charlie.

De två andra uppger även dem välkända namn inom genren. Emelie uppger utan tvekan David Eddings som sin favorit medan Helena inte riktigt kan bestämma sig och radar författare på författare, Nick Perumov, Robin Hobb, Tad Williams och Ursula LeGuin. Bland de namnen nämns det också några som vi inte känner igen så som Michail Bulgakov, Jude Fisher, George RR Martin och Orson Scott Card.

6.5 Läsning

Mängden lästa böcker varierar ganska stort bland informanterna. Det är allt ifrån ett trettiotal upp till flera hundra. Hur ofta fantasy läses i relation till övrig skönlitteratur varierar ganska stort också. Billy har nästan slutat helt med fantasy då han inte kan hitta några nya böcker han är intresserad av och läser enbart de böcker skrivna av Terry Pratchett som ges ut, vilka är en eller två om året. Om nya böcker av Donaldson ges ut läser han även de. Även Gustav läser allt mindre fantasy, vilket är till förmån för science fiction.

Detta i jämförelse med Emelie som utöver lite skräck läser enbart fantasy. Helena är snarlik då hon säger att hon läser en del annan litteratur å tjänstens vägnar men att det blir fantasy och skräck när hon själv får välja.

Charlie läser mestadels fantasy liksom Daniella. Anna ligger nästan på samma nivå, medan Frida bara läser en fantasybok på tjugo.

6.6 Engelsk läsning

Det varierar ganska mycket bland informanterna i vilken utsträckning de läser fantasy på engelska. Alla har dock läst något på engelska. Vad som var lite förvånande var att de två äldre informanterna, Daniella och Helena, läst och läser väldigt mycket på engelska i jämförelse med nästan alla andra informanter. Bland de andra är det några som läser mycket på engelska och några som nästan inte läser någonting. Anledningen till att de läst och läser så mycket på engelska som de gör är att det finns ett mycket större utbud på engelska och att de läst så mycket att det som finns på svenska som de vill läsa, redan är läst. Detta förekommer till viss del även bland några av de andra informanterna.

En annan förklaring till varför det läses på engelska är att det är så lång tid att vänta tills den svenska översättningen av en bok kommer ut. Det klagas även på att en del

översättningar är dåliga och att man därför föredrar att läsa på originalspråket. Emelie trycker extra på den punkten och kan till och med ge exempel på dåliga översättningar hon stött på när det har hänt att hon läst boken både på svenska och på engelska. Fast hon tycker att det språk som används i vissa böcker på engelska kan vara lite högtravande och svårt att förstå. Då läser hon hellre boken på svenska. Charlie läser helst på originalspråket då han tycker att författarens avsiktliga språkval riskerar att försvinna i översättningen. Framför allt i Pratchetts böcker som innehåller mycket humor och satir.

Väntan på översättningen var orsaken till att de som läste minst på engelska gjorde det då de läste Harry Potter på böckernas originalspråk. De enda böckerna Frida nämner att hon läst på engelska är de sista Harry Potter böckerna då hon inte orkade vänta på översättningen. Anna säger att hon läst Harry Potter enbart på engelska. Utöver dessa är det bara en bok till som hon läst på engelska. Detta eftersom den inte fanns att tillgå på svenska.

Väntan på den svenska översättningen har dessutom gjort att Billy börjat läsa mer på engelska. Han läser som tidigare nämnts enbart Terry Pratchetts böcker nu för tiden och är därför otåligare att få tag på dem då han inte har några andra fantasyböcker att läsa.

6.7 Om det engelska utbudet fanns i Sverige

Nästan alla informanter tror att det skulle innebära en positiv förändring av synen på fantasy om det engelska utbudet blev tillgängligt i Sverige. Emelie säger att hon är medveten om att det utländska utbudet skiljer sig mycket från det svenska. Om det utbudet skulle bli tillgängligt här tror hon att fantasy skulle få mer uppmärksamhet i Sverige vilket skulle kunna leda till att fler väljer att läsa det. Även Frida tror att fler böcker i hyllan leder till att fler skulle läsa det och att fantasyns status skulle förbättras. Billy är inne på samma spår som Frida och tror också att genrens status skulle förbättras. Han tror dessutom att fler författare som är stora i utlandet skulle få mer uppmärksamhet här, så som Neil Gaiman.

Anna tycker att det skulle vara mycket positivt om det engelska utbudet tillgängliggjordes i Sverige. Då hon gärna läser fantasy som har en genusmedvetenhet och bryter mot de traditionella könsrollerna, vilket hon av erfarenhet säger inte översätts så ofta, skulle hennes läsning av fantasy öka då hon fick större tillgång till dessa. Hon tycker att det vore bra om den typen av fantasy uppmärksammades mer av svenska kritiker så att de insåg att fantasy är mer än bara sagor för vuxna. Anna tror att om biblioteken hängde på och köpte in av de böcker som i så fall blir tillgängliga att det dels skulle leda till att hon började läsa mer, men kanske att även andra gjorde det.

Också Gustav skulle börja läsa mer fantasy om hela det engelska utbudet fanns tillgängligt i Sverige. Han förväntar sig dock inte att biblioteket kan köpa in allt för mycket av den då de även måste prioritera andra genrer. Bland annat på grund av alla filmatiseringar av fantasyböcker de senaste åren tycker han att genren har en bättre status än vissa andra, så som manga/anime och Sci-Fi.

Charlie tror att det mest skulle påverka dem som redan läser den utländska litteraturen. Av egen erfarenhet tror han att de som väljer att börja läsa fantasy börjar med en av "klassikerna" och läser den på svenska. Han är av åsikten att fantasyns status inte skulle

påverkas i någon större utsträckning, men att många svenskar skulle få upp ögonen för hur stor genren egentligen är och alla de olika variationer som finns.

Synen på fantasy i Sverige har redan förändrats ganska mycket menar Daniella. För några år sedan var det många som inte ens visste vad det var, men nu är det inte längre någon som nördförklaras för att han eller hon läser böcker inom genren. Hon beklagar att det fortfarande är många som inte har en aning om det enorma utbud som finns utanför Sveriges gränser och att det är många som bara tänker på Harry Potter eller Tolkien när de hör ordet fantasy. Samtidigt är hon lite avundsjuk på alla de som har kvar att upptäcka fantasy.

Helena tycker att hon via SF-bokhandeln redan har tillgång till stora delar av det utländska utbudet. Men hon är tveksam till om det vore bra att ta in all den fantasy som skrivs då det i likhet med mangan finns pornografiska inslag i en del av litteraturen. Hon är medveten om att personalen på SF-bokhandeln har en kvalitetsdiskussion angående den typen av litteratur och huruvida de borde köpa in den eller inte. Det utbud som de har för tillfället duger dock mer än väl åt henne för tillfället och hon har ingen önskan om att ta in mer än vad som görs idag.

6.8 Vägar till fantasy

Tre av informanterna använder sig av Science fiction-bokhandeln, som bland annat har ett stort utbud av fantasylitteratur som inte finns att tillgå på många andra ställen i Sverige. Emelie åker till den i Göteborg tillsammans med en vän med några månaders mellanrum och köper på sig ett större antal böcker. De böcker som hon köper har hon i förväg valt ut på bokhandelns hemsida genom att läsa om dem där för att avgöra hur intressanta de verkar vara. Hon lånar även en del böcker av sin vän som åker med henne till SF-bokhandeln och dessutom lånar hon ut böcker till samma vän. Helena använder sig av SF-bokhandeln i Stockholm som nästan det enda sättet att införskaffa fantasylitteratur. Även hon håller koll på hemsidan och bokar ofta böcker där dessutom. Annars lånar även hon en del böcker från vänner. Daniella har SF-bokhandeln som ett av många införskaffningssätt. Hon har även vänner i USA som köper böcker åt henne och skickar hit dem. Därmed är hon den enda av våra informanter som kan sägas ta sig utanför Sveriges gränser i jakten på böcker, förutom Charlie som kollar vad som finns att köpa i bokhandlarna på flygplatsen när han är ute och reser. Han nämner dock inte om han gör detta på alla flygplatser eller enbart de i Sverige.

Av informanterna är det fyra som använder sig av bibliotek. En av dem, Frida, har arbetat på ett bibliotek tidigare och vanan att använda det sitter därför fortfarande i. Helena som arbetar på ett bibliotek nu använder sig dock inte av det alls. Gustav använder biblioteket för att det är för dyrt att köpa böcker under studietiden. Det är enbart ljudböcker han inte använder biblioteket för att få tag på då han tycker att beståndet av dessa är för dåligt. För Anna är biblioteket ett av många sätt. Hon lånar även av vänner och familj och köper någon bok ibland då hon tycker om att läsa lite mer annorlunda böcker än de som finns på biblioteket. Men då hon inte läst så mycket än tycker hon att bibliotekets utbud i stort sett är tillräckligt för henne. Daniella använder ytterst sällan, om än alls, biblioteket då hon tycker att de har ett för dåligt utbud. Det är enbart storsäljarna som återfinns där menar hon. Det går inte att hitta någonting nytt.

Att köpa böcker via Internet nämns också. Daniella använder sig av Amazon ibland när hon ska köpa böcker. Här går hon med andra ord utanför Sveriges gränser igen. Billy

använder sig enbart av adlibris när han skaffar böcker. Han slutade använda biblioteket för några år sedan då han nu har tillräckligt bra ekonomi för att kunna köpa allt istället. Han medger dessutom att det är ganska skönt att få böckerna levererade till sig istället för att behöva åka iväg och leta upp dem. Att kunna samla på sig böcker tycker han är en annan positiv aspekt. Ha en bokhylla där hemma som fylls på allt mer. Även cd:n nämns. Det är Charlie som gärna handlar där då han tycker att de har ett bra utbud av fantasy på engelska. Någoting som han tycker saknas i de flesta fysiska bokhandlar.

Bokmässan nämns enbart av Daniella. Hon är vanligtvis där varje år och brukar hitta några bra böcker där.

6.9 Lästips för fantasy

Det är enbart Charlie som säger att han inte tar del av några boktips. Han får det inte ens av vänner då han vanligtvis ligger före dem i läsningen. Han väljer helt enkelt böcker genom att läsa på baksidan.

Anna förlitar sig helt och hållet på tips från familj och vänner. Både hennes far och bror läser fantasy och har läst mer än henne. Hon har även vissa personer utanför familjen vars omdöme hon litar på. Men det är en utvald skara som hon vet har läst mycket fantasy och kan mycket om ämnet. Det kan hända att hon läser en recension någon gång, men hon söker inte aktivt efter dem. Även Billy får tips från vänner ibland, men inte i lika stor utsträckning som Anna. Daniella har vänner i USA som tipsar henne om nytvign böcker där borta. Dessutom prenumererar hon på en boklista från USA med science fiction och fantasy som rekommenderas, vilken är en slags underavdelning i ett Star Trek community. Återigen har hon tagit sig utomlands i sin jakt på fantasyböcker.

Både Billy och Gustav har varit med i en fantasybokklubb som man fick tips från, men har nu gått ur. Nu för tiden använder sig Gustav enbart av en lista han skrivit när han skall bestämma vilken bok han ska läsa närmast. Det är en lista över författare och böcker inom fantasy som han har hört talas om i ett positivt sammanhang, till exempel recensioner eller prisbelöningar.

Frida säger att hon tidigare fick sina tips vid återlämningsdisken på det bibliotek som hon arbetade på. Hon kunde se vilka böcker som lämnades tillbaka och vilka som var mer populära än andra. Utifrån det valde hon sedan ut vilka böcker hon skulle läsa. Även om Helena arbetar på ett bibliotek är det inte från låntagarna som hon får lästips. Hon får dem bland annat från kolleger. Hon är med i en genrebokcirkel i vilken de läser science fiction och fantasy och tipsar varandra. Hon får även tips av sina nu vuxna barn som även de läser mycket fantasy. SF-bokhandelns veckobrev, hemsida, nyhetstidningar och personal ligger också till stor grund för de val av böcker hon gör. Av alla de sätt som finns tillgängliga via bokhandeln, nämner hon till och med specifikt tre ur personalen som dem som hon får flest boktips av.

Emelie får också sina lästips från SF-bokhandelns hemsida. Det är där hon väljer ut alla böcker hon skall köpa innan hon åker till Göteborg. Hon får lite tips av sin vän som åker med henne dit också, men hon förlitar sig först och främst på bokhandelns hemsida.

6.10 Vägar till övrig skönlitteratur

Billy gör precis som när han skaffar fantasy litteratur. Han köper den via adlibris. Han lånar en del böcker från sin mor också, då hon har många. Dessutom köper Billy mycket

nytt. Emelie går också tillväga på samma sätt som när hon införskaffar fantasy litteratur. Hon köper allting på SF-bokhandeln då det hon läser utöver fantasy inte finns att få tag på på biblioteket. Det har hänt att hon har frågat efter det men fått till svar att det inte finns tillräckligt stor efterfrågan på den typen av litteratur för att de skall köpa in den. Även Gustav faller in här då han lånar allt han läser på biblioteket. Det är enbart ljudböcker han måste hitta någon annanstans.

Precis som Billy använder sig Anna av Internet när hon köper böcker. Fast hon nämner inte om hon använder sig av någon specifik bokhandel där. Utöver det lånar hon även på biblioteket.

Till skillnad från när hon skaffar de fantasyböcker hon ska läsa använder sig Frida här av mer än biblioteket. Förutom att låna böcker på just biblioteket är hon med i några bokklubbar och köper även böcker i bokhandeln. Också Daniella skaffar böcker via bokklubb utöver att låna på biblioteket. Dessutom har hon redan mycket böcker. En stor samling som hela tiden utökas, bland annat med hjälp av bekanta.

Charlie lånar också på biblioteket. Han får även en del böcker i present av vänner då de vet att han tycker mycket om att läsa. Dessutom kan han också låna av sina föräldrar som läser och har mycket böcker.

Det är först och främst genom sitt arbete som Helena får tag på den övriga skönlitteratur som hon läser.

6.11 Lästips för övrig skönlitteratur

Även vad gäller lästips för övrig skönlitteratur går Emelie tillväga på samma sätt som med fantasy. Hon läser vad som står om böckerna på SF-bokhandelns hemsida. Anna å andra sidan gör väldigt annorlunda gentemot när hon får lästips om fantasy. Eftersom hon inte kan så mycket om fantasy själv förlitar hon sig enbart på ett fåtal utvalda till skillnad från nu då hon gärna tar emot tips från vem som helst. Hon får tips från släkt och vänner, alla som vet om att hon tycker om att läsa. Och tipsen kan vara om vad som helst. Fast hon föredrar att själv leta reda på tips på till exempel bloggar.

Frida får lästips i de tidningar hon får från bokklubbarna hon är med i. Annars söker hon inte aktivt efter tips. Billy tycks dock söka ganska aktivt då han säger att han läser recensioner i dagstidningar, magasin och tidskrifter. Det händer även att han tittar på intervjuer med författare i TV. Han får även tips från sin mor och från vänner.

Både Gustav och Charlie förlitar sig enbart på de som står nära. Charlie uppger föräldrarna som den enda källan till lästips på övrig skönlitteratur. För Gustav är det flickvännen och vänner som han vet har samma kriterier för vad en bra bok är som gäller. Många av hans vänner läser samma typ av böcker som han själv.

Som tidigare nämnts besöker Daniella bokmässan i stort sett varje år och får här mycket lästips. Utöver det får hon tips från läslustan och de mail som adlibris och bokus skickar ut.

Helena får mycket tips via arbetet. Dels när de bestämmer vilka böcker som skall köpas in till biblioteket och dels när hon har boksamtal med besökare, vilket är något som de

strävar efter att ha så ofta som möjligt. Kollegor är en annan källa till lästips. En del tips får hon även tag på genom att läsa recensioner i sitt husorgan, SvD.

6.12 Skillnad mellan fantasy och övrig skönlitteratur

För varken Emelie eller Frida skiljer det sig åt mellan lästips om fantasy och lästips om övrig skönlitteratur, även om Frida ibland får lästips från andra håll än när det rör sig om fantasy, men det är inget som hon söker aktivt. Det skiljer sig inte mycket för Billy heller, men han får mer tips om övrig skönlitteratur då han inte söker efter ny fantasylitteratur att läsa, utöver Pratchett och Donaldson.

Gustav använder sig av alla källor han anser vara pålitliga för att få lästips om fantasy, vilka han skriver ner på sin lista över den fantasy som han tänker läsa. Vad gäller övrig skönlitteratur får han tips från närmare håll. Det är personer som läser samma sorts böcker som han och/eller har samma kriterier för vad som gör en bok bra. För tillfället är det flickvännen och en del vänner.

När han ska välja nästa fantasybok att läsa lutar Charlie på sitt eget omdöme. Då han ligger före sina vänner i läsningen kan han inte få tips från dem. När det kommer till övrig skönlitteratur får han en del böcker av vänner, men får huvudsakligen lästips från sina föräldrar.

I motsats till Charlie förlitar sig Anna på andra i valet av fantasylitteratur men mer på sig själv i valet av den övriga skönlitteratur hon läser. Hon säger att hon inte känner sig så hemma inom fantasygenren och vänder sig till dem som hon vet kan mer för att få tips och råd. Hennes far är en av hennes viktigaste källor för lästips om fantasy. Hon tar även emot tips om annan litteratur, från bland annat släkt och vänner som vet att hon tycker mycket om att läsa, men sitter framför allt vid Internet och letar tips där. Bland annat på bloggar. När det kommer till den övriga skönlitteraturen kan hon ta emot tips från vem som helst.

Daniella får sina fantasytips från USA. Hon får bland annat tips från en boklista därifrån och vänner som hon har där. När det kommer till övrig skönlitteratur håller hon sig inom Sveriges gränser och de flesta tipsen kommer via mail från bokhandlar, men även från bokmässan. Om utbudet av fantasy i Sverige skulle förbättras är det dock möjligt att hon skulle kunna ändra sitt sökbeteende för böckerna inom genren.

De tips som Helena tar del av om fantasy och övrig skönlitteratur är liknande. Tips om fantasy får hon från SF-bokhandeln, både från hemsidan och från personalen i bokhandeln, sina barn som också är inbitna fantasyläsare, kollegor och en genrebokcirkel. Vänner och kollegor står för de flesta boktipsen om övrig skönlitteratur, men hon får även en del under de boksamtal som hon har med besökare på det bibliotek där hon arbetar. Hon tycker att det är enklare att hitta bra fantasy än annan skönlitteratur då hon kan ta hjälp av SF-bokhandeln som hon har så nära till och som har en bra hemsida och som hon får utskick från.

6.13 Biblioteket

Användningen av bibliotek är ganska varierande. Allt ifrån biblioteksanställda till dem som knappt använder det alls och allt däremellan.

Helena arbetar på ett bibliotek. Ur ett personalperspektiv är hon glad över att kunna hjälpa alla de som kommer till biblioteket i jakt på fantasy litteratur. Hon säger att bibliotekens syn på och förståelse för fantasy har ändrats mycket sedan hon började arbeta. I början kom knappt någon fantasyläsare alls till biblioteket då de visste att det inte gick att få tag på den litteraturen där och att personalen inte var särskilt tillmötesgående vad gällde deras inköpsförslag. Nu för tiden finns det ett mycket större utbud av genren i hyllorna. Hon själv befinner sig i en position där hon kan köpa in den fantasy som hon själv tror på och även tillgodose besökarnas önskemål. Ur ett användarperspektiv, vilket är svårt att skilja från personalperspektivet, tycker hon om att besöka andra bibliotek för att se hur de exponerar sina fantasysamlingar. Detta gör hon oavsett var i världen hon befinner sig. Finns det ett bibliotek i närheten tar hon sig dit.

Innan den nu pågående utbildningen arbetade även Frida på ett bibliotek. Det har lett till att hon använder bibliotek i stor utsträckning. Bland annat lånar hon böcker och använder hemsidan till informationssökning. Hon sitter dock aldrig och läser på biblioteket då det är hennes arbetsplats och hon tycker att det blir svårt att koppla av även om hon inte arbetar längre.

Gustav använder biblioteket till ganska mycket. Han lånar böcker, kopierar, använder sig av tillgängliga online-resurser, läser tidningar och utnyttjar utrymme för spel, både bräd- och dataspel. Han lånar all fantasy litteratur han läser och har inga problem med utbudet då biblioteket alltid ordnar en titel om den inte finns. Även Daniella använder biblioteket i stor utsträckning. Hon är där ungefär en gång i veckan och lånar skönlitteratur, kurslitteratur och ljudböcker. Hon tycker dock att fantasyavdelningen är dålig då det bara finns de vanliga och "rumsrena" titlarna. De fåtal gånger det händer att hon lånar fantasy är när hon vill ha tag på en gammal bok som inte går att få tag i via bokhandel.

Det akademiska biblioteket är det som Anna använder sig mest av. Där lånar hon både fack- och skönlitteratur. Folkbiblioteket använder hon mest till att låna film. Hon skulle gärna se att de lite ovanligare fantasytitlarna tillgängliggörs på biblioteken då hon gärna läser sådana.

Charlie använder mest biblioteket i studiesyfte. Han tycker bland annat att det är ett bra ställe att sitta när man har grupparbeten i skolan. En del böcker lånas, men liksom många andra av informanterna tycker han att bibliotekets fantasyutbud inte räcker till för att tillgodose hans behov.

Varken Emelie eller Billy använder biblioteket särskilt mycket. Det är endast vid enstaka tillfällen som Emelie lånar böcker eller film då hon redan läst nästan allt som finns att tillgå inom de genrer som hon är intresserad av. Hon använde sig oftare av biblioteket förr. Även Billys biblioteksanvändande har minskat. Numera använder han det nästan inte alls. Det är söktjänster på Internet och få tag på kurslitteratur som är det enda han använder biblioteket till. Han vet inte om biblioteket har ett för honom tillräckligt utbud av fantasy då det var länge sedan han lånade böcker där. När han använde det tyckte han att det var bra.

7. Analys

I det här kapitlet kommer vi först att analysera våra informanternas intervjuvar med hjälp av Zipfs princip om minsta ansträngning och homo oeconomicus, som är ganska liknande. Efter det följer en analys utifrån Wilsons kognitiva auktoriteter. Kapitlet avslutas med en undersökning av vilken av dessa tre teorier som tycks ha den största påverkan på informanternas vägval.

7.1 Analys efter Zipf och homo oeconomicus

Zipf menar att varje individ gör allt vad hon/han kan för att anstränga sig så lite som möjligt för att uppnå sina mål. Enligt homo oeconomicus strävar människan efter att agera på ett sätt som ger dem den största möjliga ekonomiska nytta. Stämmer detta in på våra informanter när de införskaffar dels den fantasylitteratur de vill läsa, men även den övriga skönlitteraturen de läser?

Helena

Helena köper större delen av den fantasylitteratur som hon läser och vänder sig då till SF-bokhandeln i Stockholm där hon bor. Hon använder sig av både hemsidan, för att hålla koll på vilka böcker som kommer, och den fysiska butiken. En del böcker får hon tag på genom att låna av familj och vänner.

Den distans som Helena måste färdas för att få tag på fantasylitteratur är inte särskilt lång. Stockholm är en stor stad, men då SF-bokhandeln enbart finns i tre städer i Sverige är det ändå ingen lång färdväg. Den tid som hon lägger ner är inte så mycket. Tiden framför datorn när hon är inne på hemsidan, tiden det tar att ta sig till och från butiken och tiden i butiken är den enda tid som hon behöver lägga ner. Inte heller ansträngningen är stor. Förutsatt att hon har transportmedel till och från SF-bokhandeln så att hon inte behöver bära böckerna är ansträngningen i stort sett minimal. Riskfaktorn är låg då hon inte behöver göra någonting direkt farligt eller förlita sig på okända människor i sin jakt på nya fantasyböcker att läsa. Hon tycker helt enkelt att SF-bokhandeln har ett bra utbud och vet att hon kan lita på personalen där och de tips som de ger henne.

Kostnaden är däremot hög. Helena har valt att köpa majoriteten av sina fantasyböcker och måste därför spendera en del pengar för att få tag i den. Då hon har möjligheten och gjort valet att handla i den fysiska butiken behöver hon i varje fall inte lägga ut pengar på porto. Att det är mycket billigare att låna böcker av familj och vänner är hon väl medveten om och gör det som sagt ibland. Hon tycker att det är ett mycket bra sätt att få ner kostnaden på men då hon har ett arbete tillåter det henne att köpa böcker i större utsträckning än vad som är fallet för många andra högskolestuderande. Det är tydligt att Helena har valt att investera mycket pengar i fantasylitteratur då hon anser att det är värt det.

Den övriga skönlitteraturen som Helena läser är ofta sådant som hon stöter på i jobbet, det vill säga i biblioteket. Hon väljer även aktivt ut böcker att läsa genom att läsa recensioner i sitt husorgan. Helena både köper och lånar den övriga skönlitteratur som hon läser.

Eftersom Helena får tag på de flesta böckerna via sitt arbete är den distans hon måste ta sig för att få tag i dem liten, tiden hon måste lägga ner på det är inte mycket,

ansträngningen är även den liten och riskfaktorn är låg. De flesta böckerna får hon tag på genom någonting hon ändå skulle göra och på en plats där hon ändå skulle vara.

Hon köper enbart en del av den övriga litteratur som hon läser vilket visar på att hon inte tycks anse det värt pengarna att äga de böckerna. Kanske kan detta bero på ett mindre intresse för andra genrer än fantasy.

Det är en ganska stor skillnad mellan Helenas vägar till fantasy och dem till den övriga skönlitteraturen som hon läser. Den övriga litteraturen lägger hon inte ner så mycket ansträngning på till skillnad från fantasy då hon valt ut en försörjningskälla som hon vet att hon kan förlita sig på och håller sig till den. Att betänka är dock också att den källan som hon bemödat sig att välja ut är en källa som när den väl är i funktion inte kräver så mycket ansträngning. Vad gäller den ekonomiska faktorn är det en tydlig skillnad mellan fantasy och den övriga litteraturen. När Helena ska införskaffa fantasy anser hon det vara värt investeringen att köpa större delen av böckerna, vilket inte är fallet när det gäller den övriga skönlitteraturen.

Daniella

Daniella vänder sig till flera olika håll för att få tag på den fantasylitteratur som hon vill läsa. Bland annat åker hon till SF-bokhandeln i Göteborg och hon besöker bokmässan varje år. Hon vänder sig dessutom till utlandet och har vänner i USA som skickar böcker till henne ibland. Amazons bokavdelning använder hon ganska flitigt också då de till skillnad från biblioteken har ett tillfredsställande utbud.

För att få tag på en del av fantasyböckerna åker Daniella till Göteborg vilket innebär att hon måste övervinna en viss distans för att få tag på dem. De böckerna som hon beställer från Amazon eller som hennes vänner i USA skickar till henne får hon utan att behöva ta sig någonstans då de kommer till henne via posten. För att få tag på en del av böckerna lägger Daniella ner en del tid i det avseendet att hon måste vänta mycket längre på att få böckerna från utlandet än om hon hade åkt till en bokhandel. Då utbudet är större i de engelskspråkiga länderna är detta en tid som hon tycker det är värt att behöva vänta ut. Även hennes bokinförskaffanden inom Sveriges gränser kräver sin tid då hon måste ta sig till och från Göteborg. Den ansträngning som hon lägger ner är dock inte så stor. Att sitta vid en dator och välja ut böcker kräver inte så mycket. Det är resorna till Göteborg som är den ansträngning hon har valt att lägga ner vilket i och för sig är mer än att beställa allt från Amazon. Den risk som Daniella utsätter sig för är att böckerna som kommer från utlandet riskerar att bli försenade eller till och med att komma bort under frakten till Sverige. Det är kanske ingen stor risk, men den finns ändå där.

Mängden pengar som Daniella valt att spendera på att få tag på fantasyböcker är stor. Hon lånar i stort sett inga böcker alls och till de böcker som hon köper tillkommer antingen kostnaden för resan eller portot. När man beställer någonting från utlandet kostar frakten dessutom mer än om man beställer från någonstans inom Sverige. Man måste dock betänka att Amazon har en stor variation av priser då man även kan köpa begagnade böcker där. Precis som Helena anser Daniella att det är värt att köpa fantasylitteraturen. Skillnaden mellan de båda är att Daniella vänt sig till en utländsk källa som utöver det ordinära bokhandelssortimentet även har billiga begagnade böcker till salu. Danielle må anse det värt att investera i litteraturen, men gör det samtidigt möjligt för sig att göra det till en relativt låg kostnad.

Den övriga skönlitteraturen som Daniella läser får hon ofta tag i via bokklubbar eller på biblioteket. Hon får även en del böcker av andra och har en samling hemma som hon ännu inte hunnit ta sig igenom.

Den distans som Daniella måste ta sig för att få tag på böckerna är liten. Hon bor nära ett bibliotek, har mycket hemma i hyllan och får hemskickat det som hon beställer från bokklubben. Det innebär att hon inte behöver lägga ner nästan någon tid alls på det och knappt någon ansträngning heller. Eventuella risker finns det inte att tala om. Självklart finns risken att man glömmer lämna tillbaka böckerna i tid och får betala en förseningsavgift, men då det är en allmän regel som inte är specifik för någon räknas den snarare som en regel än som en riskfaktor i det här fallet.

Kostnaden för införskaffandet av den övriga skönlitteraturen är låg då hon lånar eller får det mesta. Även här ser man en likhet med Helena. Ingen av dem lägger några större summor på den övriga skönlitteraturen.

Det finns en tydlig skillnad mellan Daniellas vägar till fantasy och dem till den övriga skönlitteraturen. När hon ska införskaffa den övriga skönlitteraturen ligger alla faktorer nästan på minimum till skillnad från fantasy då hon lägger ner tid, åker iväg, anstränger sig och tar en risk, om än liten. Det kan hända att det system som Daniella har för att få tag i fantasylitteraturen är det som hon tycker är enklast, men det går inte att förneka att hon gör sig en del besvär för att hålla igång det systemet. Hon har också valt att investera en hel del pengar i att få tag på den fantasylitteratur hon vill ha, men inte lika mycket när hon ska skaffa en bok från en annan genre att läsa.

Anna

Anna köper bara fantasylitteratur ibland. Hon vänder sig istället gärna till biblioteket för att få tag på den, eller lånar från familjemedlemmar som också läser böcker inom genren. Då framförallt från hennes far och bror.

Den enda distans som Anna måste färdas i sin jakt på fantasylitteratur är den till och från biblioteket och den till och från bokhandeln. Då hon bor nära ett bibliotek är inte den distansen så lång och hon uttrycker heller ingen svårighet med att ta sig till bokhandeln. Hon nämner dessutom att hon brukar använda sig av bokhandlar på Internet. Närheten till försörjningskällorna innebär att hon varken behöver lägga ner så mycket tid eller ansträngning för att nå sitt mål. Det finns heller ingen risk att ta hänsyn till.

Vad gäller den ekonomiska aspekten är kostnaden låg då hon bara köper ett fåtal av de böcker som hon läser. Fantasy tycks inte för henne vara av tillräckligt stort intresse för att hon ska välja att investera pengar i det.

Den övriga skönlitteraturen som hon läser vänder hon sig också till biblioteket för att få tag i och köper en del via de bokhandlar som finns på Internet.

Det är enbart till och från biblioteket som Anna måste ta sig för att få tag i böckerna då de hon köper via Internet kommer till henne. Närheten till biblioteket gör att hon inte behöver lägga ner så mycket tid på det och inte heller så mycket ansträngning. Att välja

ut vilka böcker hon ska läsa när hon sitter vid datorn tar upp en del tid, men inte överdrivet mycket. Inte heller nu finns det någon riskfaktor,

Kostnaden är högre då hon köper den övriga skönlitteraturen i större utsträckning än vad hon köper fantasy.

Det är ingen större skillnad på Annas vägar till fantasy och dem till den övriga skönlitteraturen. De få skillnader som går att se är att hon även vänder sig till fysiska bokhandlar då hon letar efter fantasyföreläsningar, men köper mindre av dem. Dessutom lånar hon fantasyböcker från familjemedlemmar vilket hon inte sagt att hon gör när det kommer till den övriga skönlitteraturen.

Charlie

Charlie har tre försörjningskällor för fantasy. Han lånar en del på biblioteket, tittar alltid vad som finns i bokhandlar på flygplatser när han är ute och reser och använder sig också av cdon.

Den distans som Charlie måste färdas för att få tag på fantasyföreläsningar är väldigt kort. Kanhända att man vill argumentera att han måste ta sig väldigt långt för att komma till bokhandlarna på flygplatser, men han skulle dit ändå och därför kan enbart de extra metrarna han måste gå för att ta sig till själva bokhandeln räknas till distansfaktorn. Han bor dessutom mycket nära ett bibliotek och de böcker som han beställer från cdon får han hemskickade. Den mängd tid som Charlie behöver lägga ner är inte stor och inte heller ansträngningen. Riskfaktorn ligger på minimum.

Kostnaden är ganska hög då han köper en hel del böcker, även om han också använder sig av biblioteket. Charlie tycks alltså vara beredd att spendera pengar på fantasyföreläsningar när den inte finns att tillgå på biblioteket. Det kan också vara så att han väljer att köpa en del böcker för att han vill äga dem. Att ha en boksamling hemma är någonting som kan vara viktigt för en del.

Också vid införskaffandet av övrig skönlitteratur att läsa använder Charlie sig av biblioteket. Utöver det lånar han en del från sina föräldrar som läser mycket och därmed har mycket böcker hemma i bokhyllan, han får också en del böcker från vänner.

Precis som med fantasyföreläsningar behöver Charlie inte ta sig särskilt långt för att få tag på den övriga skönlitteraturen. Biblioteket är nära och han lånar av personer som han träffar även i andra syften än att låna böcker av dem. Därmed är mängden tid och mängden ansträngning låg, liksom riskfaktorn.

Kostnaden ligger på ett minimum då han inte köper några böcker alls. Charlie tycks inte anse att böckerna ger honom tillräckligt tillbaka för att det ska vara värt att köpa dem. Kanske intresserar de honom inte till att göra en omläsning och han ser inte då värdet i att ha dem på obestämd tid.

Det finns en tydlig skillnad mellan Charlies vägar till fantasy och dem till den övriga skönlitteraturen. Han använder sig av biblioteket i båda fallen, men utöver det lånar han av familj och vänner i det ena fallet och köper allt annat i det andra. Det kan hända att distans-, tids-, ansträngnings- och riskfaktorn är låga i båda fallen, men kostnaden

skiljer dem åt då fantasy är något som han väljer att investera i, medan den övriga skönlitteraturen inte är det.

Gustav

Gustav får tag på all den fantasylitteratur han läser på biblioteket.

En filial ligger ganska nära Gustavs bostad, men då han tycker att de har ett alltför dåligt utbud använder han sig inte av det utan tar sig till ortens stadsbibliotek som ligger längre bort. Tiden det tar att ta sig till och från biblioteket, och hitta de böcker han ska ha där, är den enda som han behöver lägga ner. Därmed är också den enda ansträngningen att ta sig till och från biblioteket vilket resulterat att riskfaktorn ligger på minimum.

Gustav har valt att hålla kostnaden för sin läsning på lägsta möjliga nivå. Studietiden har satt ett spår i hans ekonomi som inte kan suddas ut med hjälp av önskan att äga böckerna.

Precis som med fantasylitteraturen får Gustav tag på all övrig skönlitteratur på biblioteket. Undantaget är ljudböcker som han får tag i på annat håll, men fortfarande gratis. Detta innebär att alla hans faktorer för den övriga skönlitteraturen han läser är identiska med dem för fantasylitteraturen och att han ekonomiskt sett inte har några preferenser.

Billy

Billy lånade mycket på biblioteket för några år sedan, men en förbättrad ekonomi har lett till att han numera beställer alla de fantasyböcker han läser från Adlibris.

För att få de fantasyböcker som han vill läsa behöver Billy inte ta sig någonstans då allt skickas till honom. Han behöver därför inte lägga ner nästan någon tid alls på det då han håller sig till enbart två författare inom genren och därför vet precis vad det är han ska beställa innan han sätter sig vid datorn. Däremot måste han vänta på att böckerna ska komma vilket kan ta några dagar till skillnad från om han hade tagit sig till en fysisk bokhandel och köpt dem där. Därmed är också ansträngningen minimal, likaså riskfaktorn.

Kostnaden däremot ligger på max då han köper alla böckerna. Billy vill äga böckerna själv och har en ekonomi som tillåter det. Kanske skulle hans bokbestånd hemma i hyllan sett annorlunda ut om han haft en sämre ekonomi, men som det är anser han att investeringen är väl värd pengarna.

Även när det kommer till den övriga skönlitteraturen beställer Billy från Adlibris men lånar även en del böcker från sin mor som har en ganska stor samling hemma i hyllan.

De flesta av faktorerna för den övriga skönlitteraturen är densamma som för fantasylitteraturen. Skillnaden är att han även får tag i böcker via sin mor, som man dock kan gissa på att han träffar även i andra avseenden än att låna böcker. Det enda som egentligen skiljer de två åt är att den övriga skönlitteraturen procentuellt sett är billigare än fantasylitteraturen då han lånar en del av den, men han läser samtidigt mycket mer övrig skönlitteratur än fantasy. Han har valt att lägga mycket pengar på både fantasy och övrig litteratur, men då de två kategorierna är så oproportionerliga

gentemot varandra är det omöjligt att säga om han väljer att investera mer i den ena än i den andra.

Frida

De enda fantasyböcker som Frida köper är de som hon verkligen vill ha, till exempel böckerna om Harry Potter. Alla andra böcker lånar hon på biblioteket.

Distansen till en av Fridas försörjningskällor har ökat sedan hon började studera. Innan studierna arbetade Frida på ett bibliotek från vilken hon lånade de böcker som hon ville läsa. Studiestarten innebar att hon slutade arbeta där och var tvungen att börja ta sig till biblioteket som en besökare istället för som en anställd. Till och från bokhandeln har hon behövt ta sig hela tiden. Frida behöver inte lägga ner särskilt mycket tid på att få tag i de fantasyböcker hon vill läsa, och behöver heller inte anstränga sig särskilt mycket. Riskfaktorn är minimal.

Kostnaden är låg då hon bara köper ytterst få av de böcker hon läser. De böcker som hon köper är dock dem som hon vet eller tror kommer att leva upp till hennes förväntningar och vara värda investeringen.

För att få tag på den övriga skönlitteraturen som Frida läser använder hon sig av de bokklubbar hon är med i, bokhandeln och biblioteket.

Den enda distansen som ligger mellan Frida och den övriga skönlitteraturen som hon vill läsa är den mellan hennes bostad och biblioteket och hennes bostad och bokhandeln. De böcker hon köper via bokklubbarna skickas hem till henne. Hon bor mycket nära en filial och det krävs varken mycket tid eller ansträngning för att hon ska ta sig dit. Den närmaste bokhandeln ligger lite längre bort och kräver därför mer tid och ansträngning, men inte mycket mer. Riskfaktorn är minimal.

I avseende till den övriga skönlitteraturen tycks Frida inte passa in i homo oeconomicus då hon både lånar och köper utan att det ena alternativet tycks vara mer använt än det andra.

Skillnaden mellan Fridas vägar till fantasy och de till den övriga skönlitteraturen är att hon köper mer övrig skönlitteratur och använder sig av bokklubbar för att göra det. Därmed kan man säga att hon anstränger sig aningen mer för att få tag på den övriga skönlitteraturen och lägger ner mer pengar på det.

Emelie

Några gånger varje år åker Emelie till SF-bokhandeln i Göteborg och gör ett storinköp av fantasyböcker. Hon har en vän som hon lånar en del av. Det händer att hon besöker biblioteket men blir alltid besviken på det utbud som finns där.

Distansen är ganska lång för Emelie då hon valt att införskaffa så gott som alla fantasyböcker hon läser i Göteborg. Det påverkar även tidsfaktorn då det tar henne mycket längre tid att ta sig till och från Göteborg än till och från närmaste bokhandel, eller datorn. Även den ansträngning som hon måste lägga ner för att uppnå sitt mål påverkas av detta, men då hon inte behöver gå till och från Göteborg påverkas ansträngningsfaktorn inte lika mycket som distans- och tidsaspekten. Den enda risk som hon utsätter sig för är en eventuell trafikolycka under färden, men den är relativt låg.

Kostnaden däremot är hög då hon inte bara köper så gott som alla böckerna, utan även måste bekosta resan till och från den bokhandel där hon valt att införskaffa dem. Emelie vet uppenbarligen vad hon vill ha och är inte rädd för att betala priset för att få det.

Emelies införskaffning av övrig skönlitteratur är exakt likadan som för fantasylitteraturen. Den enda andra skönlitteraturen hon läser ligger ganska nära fantasy och finns därför också den tillgänglig i SF-bokhandeln. Utbudet av den i biblioteken är i stort sett obefintligt. Även med den övriga skönlitteraturen kan hon låna av samma vän som hon lånar fantasyböcker av.

I båda fallen har Emelie valt att göra sig besvär för att få tag på det hon vill läsa. Hon har dock begränsat antalet resor till SF-bokhandeln till några få per år och därmed minskat alla Zipfs faktorer och även kostnaden i viss utsträckning.

7.2 Analys efter Wilson

Det skiljer sig en del mellan hur våra informanter får tips om litteratur. Vissa har flera kognitiva auktoriteter medan andra inte har någon alls. I det här avsnittet ska vi förklara mer.

Anna

Anna har ett väl uttänkt system för hur och av vem hon tillåter litteraturtips när det gäller fantasy. I sin närhet har hon en far och en bror som läst mer fantasy än hon själv. Hon har även ett antal väl utvalda vänner som hon vet är kunniga om genren och har läst mycket fantasy. Hon förlitar sig således på dem hon vet kan mer än hon själv eftersom hon ser sig som en novis inom genren och det är enbart av dessa hon tar emot tips kring fantasylitteratur. Man kan således säga att de enligt Patrick Wilson är Annas kognitiva auktoriteter (Wilson, 1983, s. 14f).

När det gäller tips om övrig skönlitteratur har Anna ett annat sätt att gå tillväga. Då har hon inte samma hårda krav på vem det är som får ge henne tips utan tar emot dem från andra vänner och släktingar. Helst söker hon dock själv i bloggar och liknande efter litteraturtips. Det här visar tydligt på vad Wilson menar med att den som ses som en auktoritet inom ett område inte behöver ses som detsamma inom ett annat (1983, s. 14). Anna lyssnar på tips om fantasy från en speciell skara människor, men deras tankar om böcker inom andra genrer betyder inte mer för henne än vad en främmande blogg eller andra vänner gör.

Frida

Frida söker inte aktivt efter några tips. Varken när det gäller fantasy eller annan skönlitteratur. Hon jobbade innan studietiden på ett bibliotek och fick därigenom tips genom att titta på vilka böcker som lämnades tillbaka. Hon får även tips i tidningar från bokklubbar hon är med i, men det är mycket sällan det finns någon fantasylitteratur med i dem. Frida har således inga kognitiva auktoriteter när det gäller sin läsning.

Charlie

Charlie säger att han inte får några boktips alls när det gäller fantasy. Han har vänner som läser samma genre, men oftast ligger han före dem i läsningen och det blir således han som tipsar dem om bra böcker. Kanske är Charlie något av en kognitiv auktoritet för sina vänner? När det gäller annan skönlitteratur får Charlie tips från sina föräldrar

som läser mycket. Vi får dock inte intrycket att de är kognitiva auktoriteter för honom, de tipsar mest och han kan låta bli att lyssna på deras tips lika väl som han kan ta dem till sig.

Billy

Billy får lite tips från vänner när det gäller fantasy, dock inte så mycket. Det är inte förvånande då hans fantasyläsning är på nedgång och han är kanske inte lika mottaglig för tips då. Tidigare var Billy med i en fantasybokklubb där han fick mycket boktips, men han är inte med i den längre. När det gäller annan skönlitteratur är Billy mer aktiv i sitt sökande efter boktips. Han läser recensioner i dagstidningar, magasin och tidskrifter, det händer även att han tittar på intervjuer med författare i tv. Även med annan skönlitteratur än fantasy får han tips från vänner och familj.

Emelie

Emelie får sina tips från SF-bokhandelns hemsida, det är även i deras fysiska butik i Göteborg som hon köper alla sina böcker. Ibland får hon tips från den väninnan hon åker dit tillsammans med, men hon läser helst tipsen på hemsidan. Den andra skönlitteratur som Emelie läser är ovanlig och svår att få tag på i vanliga bokhandlar och på bibliotek, men den finns på SF-bokhandeln, därför har hon samma tillvägagångssätt med tips och införskaffande av den litteraturen som med fantasyn. SF-bokhandelns hemsida blir i det här fallet en kognitiv auktoritet för Emelie där hon inhämtar kunskap i form av tips. Hon litar på att personalen i bokhandlarna som skriver tipsen på hemsidan har kunskap och intresse av de genrer av litteratur hon är intresserad av och har därmed valt ut dessa till att bli hennes kognitiva auktoriteter.

Gustav

Gustav har ett annorlunda tillvägagångssätt jämfört med de andra informanterna när han väljer fantasyföreläsning. Han har själv skapat en lista över författare och böcker inom fantasy som han sedan följer när han ska välja en ny bok. Listan baseras på böcker som han hört talas om i ett positivt sammanhang, det kan vara från recensioner på diverse ställen eller prisbelöningar. Listan blir därmed en kognitiv auktoritet för Gustav, där han har samlat kunskap om böcker som han tycker verkar intressanta. Detta visar att en kognitiv auktoritet inte måste vara en människa som förmedlar kunskap. Böckerna på listan är dock skapade av bland annat recensioner som andra människor har skrivit. Men de människorna i sig har inget värde längre när listan väl är skapad, likaså är det människor som har valt ut vilka författare eller böcker som ska vinna priser, men inte heller de människorna har något eget värde för Gustav. Som vi tagit upp tidigare i kapitlet om våra teoretiska utgångspunkter menar Wilson att vi kan välja en kognitiv auktoritet baserat på att vi vet att många andra personer tycker att personen är smart (Wilson, 1983, s. 22f). Här har Gustav valt att plocka ut författare och böcker ur sammanhang där flera olika personer valt att placera dem därför att de ansett att böckerna var så bra att de förtjänade att få ett pris.

Den andra skönlitteratur som Gustav läser får han tips av från sin flickvän och andra vänner. Det kan dock inte vara vilka vänner som helst som ger honom tips utan han menar att det måste vara sådana som har samma kriterier som han själv när det gäller vad en bra bok är. Flera av hans vänner läser samma typ av böcker som han själv och de kan då utbyta tips med varandra. Dessa vänner blir Gustavs kognitiva auktoriteter, han lyssnar främst på deras tips eftersom han vet att de brukar kunna ge förslag på böcker

som han tycker är bra. Gustav var tidigare med i en bokklubb som hade fantasyböcker och fick därigenom tips, men han är inte med i den längre.

Daniella

Daniella prenumererar på en boklista från USA som ger tips om både fantasy och Science Fiction. Hon har även flera vänner i USA som ger henne tips och även skickar böckerna till henne, då de kommer ut i USA snabbare än de hinner komma till Sverige. Den andra skönlitteratur Daniella läser får hon tips till från nyhetsmailen som adlibris och bokus skickar ut. Hon besöker även bokmässan varje år och får även där många tips. Vi får inte intrycket att någon av dessa saker av tips är en kognitiv auktoritet för Daniella.

Helena

Helena som arbetar på ett bibliotek får tips om alla typer av böcker från sina kollegor och även från bibliotekets besökare. Hon är även med i en genrebokcirkel där de läser Science Fiction och fantasy och också tipsar varandra om bra böcker. Även Helenas vuxna barn läser fantasy och de tipsar ofta varandra om böcker. SF-bokhandeln är en stor källa till tips för Helena. Hon läser deras veckobrev, på hemsidan och deras nyhetstidningar. Helena går till och med så långt att hon nämner namnen på tre personer i personalen på SF-bokhandeln som har stort inflytande över hennes val av böcker. Med tanke på hur många fantasyböcker Helena har läst så är det inte omöjligt att personalen i bokhandeln ser henne som minst lika insatt i genren som dem själva, detta vet vi dock inte säkert. Det vi vet är att SF-bokhandeln, med hemsida och personal har ett stort inflytande över Helenas val av böcker, så stort att vi kan kalla det för en kognitiv auktoritet, precis som det är för Emelie ovan.

7.3 Vilken faktor påverkar mest?

Alla de tre faktorerna finns tydligt representerade hos våra informanter, men vilken av dem är det som tycks ha den största påverkan när de ska göra sina bokval? Hälften av våra informanter har kognitiva auktoriteter som de lyssnar till när de ska utse nästa bok medan Zipfs teori om minsta ansträngning och homo oeconomicus har sex informanter vardera som tar hänsyn till vad de står för. Det som är intressant är att det bara är två av informanterna som är påverkade av både ekonomin och vad som är den enklaste lösningen på att få tag i böckerna. Dessa två är dessutom påverkade av dessa två faktorer på två helt olika sätt. Helena har utarbetat ett system som gör det enkelt för henne att hitta och få tag i nya böcker som hon sedan köper för att hon vill ha böckerna. Billy däremot beställer helt enkelt allt via adlibris och anledningen till att han köper böckerna är för att han har pengar till det. Värt att påpeka är att båda två har en bra ekonomi vilket mycket väl kan vara orsaken till att de är påverkade av den ekonomiska faktorn åt det hållet att de kostar på sig att köpa böckerna.

Utöver Helena och Billy är alla informanterna påverkade av ekonomi eller närhet till böckerna även om de flesta gränsar till att vara påverkade även av den andra. Det var ingen som helt och hållet inte var påverkad av någon av faktorerna. Det står alltså klart att det är intresset för fantasy som är allas utgångspunkt, men att de därifrån har olika sätt att ta sig fram till böckerna, olika vägar. Även om många använder samma eller liknade vägar som någon eller några av de andra informanterna har de kombinerat denna eller dessa vägar med någon eller några andra, vilket gör deras sökbeteende unikt i förhållande till de andra informanterna. Det sätt som de blir påverkade av de tre faktorerna, som våra tre teorier representerar, varierar också väldigt mycket och vi har

fått en stor blandning av personer och deras vägar. Det är därför svårt att säga varför just ekonomi och den fysiska distansen till böckerna skulle påverka mer än lästips. Kanske är det för att som student har man en sådan ekonomisk situation att man måste tänka sig noga för innan "onödiga" inköp görs eller att man har så mycket att göra med studierna att man inte hinner eller orkar ta någon annan väg än den snabbaste? För att kunna svara på varför två av teorierna är så mer påtagliga i informanternas svar måste kanske en större studie genomföras för att få personer som liknar varandra mer än vår spridda grupp.

8. Diskussion

Här ska vi jämföra vårt empiriska material med litteraturgenomgången i kapitel fem.

8.1 Vad är fantasy?

Liksom många andra som undersöker fantasy har vi kommit fram till att det är svårt att sätta gränser för vad som ska inrymmas i begreppet.

Ett vanligt förekommande element i beskrivningar av fantasy är den sekundära världen. Flera av de bibliotekarier som Hansson intervjuat har definitionen av fantasy som att det ska utspelas i en sekundär värld eller två världar som man kan resa mellan (2005, s. 23f). Det är denna typ av fantasy som garanterat hamnar i fantasyhyllan på biblioteken i studien (Hansson, 2005, s. 23f). I Chriath Ljungbergs uppsats är det bara en av nio elever som betonar att berättelsen ska utspelas i en egen värld med en egen geografi. Två andra av Chriath Ljungbergs informanter tycker att det viktigaste med fantasy är att det äger rum i en tid som liknar vår medeltid. (Chriath Ljungberg, 2000, s. 41), vilket ligger nära en sekundär värld då det inte går att säga om det var det de menade eller inte.

Hälften av våra informanter menar att fantasy är det som utspelas i en sekundär värld. Gustav menar att resor mellan världar är en genre för sig, även om han inte kommer ihåg vilken. Han och Frida säger inte rakt ut att det måste vara en sekundär värld, men anser att det ska utspelas i en obestämd dåtid. Precis som två av Chriath Ljungbergs informanter menar Frida att det är en medeltida miljö, medan Gustav är av en liknande åsikt men han gör tillägget att det är en tid innan krutet uppfunnits. För Helena spelar det ingen roll om det är en annan värld eller utspelas i vår vanliga. Till skillnad från Gustav menar hon att resor mellan olika världar hör till fantasygenren, men det måste inte vara en fysisk förbindelse så som garderoben i Narnia, utan det kan lika gärna vara en mental passage.

I sin uppsats definierar Nilsson fantasy som det som faller inom ramen för high fantasy (1996, s. 11). Enligt Ekholm är high fantasy ett brett begrepp, men i grunden betyder det att berättelsen utspelas i en sekundär värld (2000, s. 72). När man ser hur Hanssons informanter definierat fantasy så faller även denna inom high fantasyn, detta förekommer också bland Chriath Ljungbergs informanter även om det inte är lika frekvent. Majoriteten av våra informanter beskriver fantasy som om det vore high fantasy. Kanske är inte detta så konstigt då Tolkien som är grundmallen för fantasy skrev high fantasy och att därför en stor del av den fantasy som skrivs är just high fantasy. Dessutom är det mest high fantasy som översätts till svenska och därmed är den lättast att få tag på (Johansson, 2000, s. 125).

Motsatsen till high fantasy är low fantasy, vilket innebär att berättelsen utspelar sig i vår värld, men har ett övernaturligt eller ickerationellt inslag (Broberg, 1994, s. 9). Några av de bibliotekarier som Hansson intervjuat menar att även low fantasy ska räknas till fantasygenren, men det råder en diskussion om huruvida dessa böcker ska placeras på den speciella fantasyhyllan eller inte (Hansson, 2005, s. 23f). Av Chriath Ljungbergs informanter är det ingen som säger rakt ut att de räknar low fantasy till fantasygenren, men man kan tolka några av svaren som att de kan tänkas mena det.

Helena är den enda av våra informanter som räknar low fantasy till genren, utan att nämna just det ordet, även om några andra hade funderingar kring vart Harry Potter hör

hemma. Just Harry Potter är mycket intressant i den här frågan, då serien allmänt anses höra till fantasygenren, men inte utspelar sig i en sekundär värld. Det kan argumenteras att "trollkarls-världen" i böckerna fungerar som en sekundär värld, men den är ändå en del av den "vanliga" världen. Det finns ingen portal som skiljer dem åt och den har ingen egen geografi, den är helt enkelt bara dold för de så kallade mugglarna, det vill säga de "ickemagikunniga" människorna. Det är snarare de överkliga varelserna och det magiska inslaget som befäster serien som fantasy. Magi som element i fantasy tas upp av både två av Chriath Ljungbergs informanter (2000, s. 41) och några av våra egna. Charlie och Emelie anser att fantasy ska inrymma andra synsätt och idéer, det behöver inte vara just magi. Bland våra informanter är det två som tar upp fantasidjuren som ett element i fantasy, medan det i Chriath Ljungbergs studie är fyra informanter som har en liknande åsikt (2000, s. 41). Kampen mellan det goda och det onda är ett genomgående tema i fantasyn, den återfinns i både high fantasy, episk fantasy och även i low fantasy om vi räknar Harry Potter dit (Ekholm, 2000, s. 70ff). Denna ständiga kamp nämns av både några av Chriath Ljungbergs informanter (2000, s. 41) och en av våra egna. Det är lite förvånande att den inte nämns av fler av våra informanter då Harry Potter varit ett diskussionsämne under flera intervjuer. Likaså har de flesta av informanterna läst Sagan om Ringen som kretsar kring en kamp mellan gott och ont, ändå är det bara en informant som nämner detta som ett element i fantasy. Dock är det svårt att tolka exakt vad en informant menar med sin beskrivning av fantasy. Om de nämner en sekundär värld så kan de mena att det i den världen finns fantasidjur, magi och även en kamp mellan gott och ont. Även om vi liksom Helena är villiga inkludera low fantasyn i fantasybegreppet så betyder inte det att det är hugget i sten. Broberg menar att det är en smakfråga (1994, s. 9) och ser man till den tvekande inställning Hanssons informanter har och funderingarna kring Harry Potter som några av våra informanter uttryckt, så får vi lämna frågan öppen för vidare diskussion.

8.2 Engelsk läsning

Alla informanter i vår studie har läst fantasy på engelska, men det varierar från att vissa har läst en enstaka serie medan andra nästan enbart läser på engelska. Att läsa på engelska är ganska vanligt bland fantasyläsare. Ibland beror detta på att fantasy vanligtvis ges ut i långa serier och att läsaren inte orkar vänta på den svenska översättningen utan övergår till att läsa böckerna på originalspråket (Hansson, 2005, s. 31f). Precis så var fallet med Frida och Anna som båda började läsa Harry Potter på svenska, men tillslut tröttnade på att vänta på översättningen och således gick över till att läsa dem på engelska. Hanssons informanter tycker att läsning på engelska är bra i flera sammanhang (2005, s. 31f), men det krävs att man har kunskapen och förmågan att klara av det. Två av Chriath Ljungbergs informanter läser inte på engelska därför att de inte har tillräckliga språkkunskaper, medan de sju som är lite äldre gör det (2000, s. 57f). Detta problem fanns även bland våra informanter då Emelie, som är yngst, tycker att språket i fantasy ibland kan vara väldigt högtravande och svårt att läsa på annat än svenska. Överlag är hon positiv till att läsa på originalspråket då hon har stött på exempel på dåliga översättningar. Också Charlie är av samma åsikt, då han tycker att författarens avsiktliga språkval riskerar att försvinna vid översättningen, detta gäller speciellt vid användning av humor och satir i till exempel Terry Pratchetts böcker. Ett av de mest extrema exemplen på dåliga översättningar är Ohlmarks översättning av Tolkiens Sagan om ringen som till och med författaren själv kritiserade (Eriksson, 2008), detta kan man läsa mer om i kapitlet Om fantasy i början av uppsatsen. Då fantasy ännu inte är lika stort i Sverige som i den anglosaxiska delen av världen innebär

det att språket blir en barriär som måste övervinnas för att få tillgång till det enorma utbud som faktiskt finns.

8.3 Utbud

Som nämnts ovan är det engelska utbudet enormt i jämförelse med det som skrivs på svenska. Detta tydliggörs i Nilssons studie, där han har kommit fram till att förlagens utgivning av fantasy och science fiction består till 94 % av böcker översatta till svenska från engelska, 4 % av böcker skrivna på svenska, 1 % av böcker översatta från ryska och 0,5 % vardera för böcker översatta från polska och tyska (Nilsson, 1996, s. 30). Då får man dessutom tänka på att långt ifrån allt som skrivs översätts till svenska och att det förmodligen bara är toppen av isberget som vi får ta del av på svenska. Dessutom kan det vara svårt att få tag på den fantasy som inte översatts till svenska. Hansson tar upp att två av de bibliotek som ingår i hennes studie är restriktiva mot inköp av fantasy på engelska (2005, s. 26). I Nilssons studie köper de tre stora biblioteken in fantasy litteratur på engelska, men de gör det i pocketformat (1996, s. 44). Beror detta på att pocket är billigare och att de då kan köpa fler böcker eller att de inte vill lägga så mycket pengar på den engelskspråkiga fantasyn? Utifrån våra egna erfarenheter vet vi att brist på fantasy litteratur på engelska på biblioteken inte är specifikt för de två biblioteken i Hanssons studie. Bristen sträcker sig i vissa fall även utanför biblioteken till de fysiska bokhandlarna och man måste därför söka sig till bokhandlarna på Internet för att få tag på denna litteratur.

Ett annat problem vid inköp av fantasy litteratur som köparen ställs inför är att dessa i regel ges ut i trilogier eller långa serier. Man måste därför göra valet om serien är värd att satsa på eller om man ska strunta i att köpa den, oftast när enbart en eller några få böcker i den getts ut. De mindre biblioteken i Hanssons studie har därför valt att enbart köpa in de serier som de vet kommer lånas ut, så som Robert Jordan, Terry Pratchett och David Eddings serier (2005, s. 26). De stora biblioteken i samma studie har inte behövt göra det valet och har därför ett större utbud även om de avvaktar med inköp av en ny serie tills de fått en uppfattning om dess kvalitet (Hansson, 2005, s. 26).

8.4 Vägar

Av Ranglin och Tengfjords sju informanter finns det fyra olika vägar till litteratur. Att köpa böcker är vanligast vilket alla informanter gör i olika stor utsträckning. Biblioteket kommer på andra plats, då endast en av informanterna inte använder det. Två av informanterna nämner att de får böcker och enbart en uppger att hon lånar av vänner. (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 55-68) Bjärehed och Redenkvist undersöker vad användarna av biblioteket och bokhandeln tycker om dessa två försörjningskällor av litteratur (2005, s. 7). En av de saker de tar upp är de faktorer som påverkar om man väljer biblioteket eller bokhandeln. Det valet baseras på om man vill äga boken eller inte, till det får man lägga den ekonomiska aspekten, har man råd att köpa boken (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 40)? Även tidsaspekten spelar in, hur lång tid behöver man för att läsa ut boken (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 40)? Informanterna i studien ville gärna äga böckerna själva, men det var ekonomin som styrde om det var möjligt (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 40f). Tillgång till litteraturen spelade också roll, då en av informanterna söker sig till bokhandeln för att biblioteket har för dåligt utbud av litteratur på engelska (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 41).

Våra informanter har liknande försörjningskällor för fantasy litteraturen och även bland dem var inköp det vanligaste alternativet. Deras svar var dessutom så specifika att vi

delade in inköpsalternativet i underkategorier. SF-bokhandeln var det vanligaste alternativet, där handlar tre av informanterna, ett fåtal handlar i andra fysiska bokhandlar. Daniella var den enda som angav bokmässan som en försörjningskälla av fantasy. Några informanter köper böcker via Internet, men på olika webbplatser: cdon, adlibris och amazon. Billy säger själv att han köper sina böcker från adlibris för att han nu har en tillräckligt bra ekonomi för att kunna göra det. Dessutom tycker han att det är bra att få böckerna hemlevererade och han kan dessutom fylla på sin boksamling. Hälften av informanterna lånar fantasy på biblioteket varav Gustav inte vänder sig någon annanstans. Han säger att detta beror på den ekonomi som han har under studietiden. Flera informanter lånar fantasy av familj och/eller vänner. Emelie har en vän som hon lånar av ibland och hon lånar själv ut böcker till samma vän. Helena lånar av både vänner och familj, precis som Anna.

I motsats till Bjärehed och Redenkviks uppsats och våra informanter har Chriath Ljungbergs informanter biblioteket som största försörjningskälla, hela åtta av hennes nio informanter får sina fantasyböcker därifrån. Att låna av sina vänner är det näst vanligaste, det gör fyra av informanterna, även fyra informanter köper böcker. Tre av informanterna har tillgång till fantasy i hemmet då de har fantasyläsande familjemedlemmar (Chriath Ljungberg, 2000, s. 43ff). När man jämför Chriath Ljungbergs resultat med vårt måste man ta i beaktning att hennes informanter är gymnasieelever och som sådana inte har lika mycket pengar att röra sig med som våra informanter. Detta skulle kunna vara ett skäl till att Chriath Ljungbergs informanter hellre lånar böcker på biblioteket eller av bekanta än att köpa dem. Chriath Ljungberg kommer fram till resultatet att hälften av hennes informanter tycker att bibliotekets utbud av fantasy är bra, men att ju mer fantasy de har läst desto sämre tycker de att utbudet är (2000, s. 43f). Denna tendens har även vi sett hos våra informanter. Helena, Daniella och Emelie som har läst mest fantasy är de som har sökt sig till SF-bokhandeln som förmodligen är den bokhandel som har det största utbudet av engelskspråkig fantasy i Sverige. Daniella har dessutom sökt sig utomlands via amazon och vänner i USA. Att tänka på är att våra informanter bor inom ett rimligt avstånd från SF-bokhandelns fysiska butiker och att resultatet mycket väl kunde ha sett annorlunda ut om det inte hade varit så.

Det finns en mycket stor variation på de försörjningskällor som våra informanter använder sig av i sin jakt på ny fantasy litteratur att läsa. Även om det enbart är en person som sökt sig utomlands så tycks de flesta resurser vara i bruk. Bokklubbar för enbart fantasy lyser dock med sin frånvaro. Några av informanterna uppgav att de hade varit med i en sådan men gått ur och man frågar sig då vad det kan ha berott på? Detta i kombination med att det är flera av informanterna som klagat på utbudet på biblioteken får en att undra om det svenska utbudet av fantasy inte ökar tillräckligt snabbt för att tillgodose den inhemska marknaden.

8.5 Tips

I sin studie har Ranglin och Tengfjord genomfört en enkätstudie som bland annat behandlade varifrån respondenterna fick tips om böcker. Vänner var det vanligaste svaret, följt av biblioteket, familjen, tidningar, tv/radio, bokhandel och bokklubbar, även om bokklubben var något som nästan ingen använde (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 50f). Två av informanterna i samma studie tar inte del av några tips överhuvudtaget, medan de övriga fyra får tips från familj, vänner, recensioner, lärare och en av dem deltar i en läsecirkel där de ger varandra tips (Ranglin & Tengfjord, 2005, s. 56-68). En

av våra informanter deltar också i en läsecirkel i vilken de delar med sig av boktips till varandra. Detta tycks vara ett ganska bra sätt för att ta del av lästips, om än inte så vanligt.

I Bjärehed och Redenkviks studie har bokhandelns hemsida och mailutskick tagits upp som en form av boktips (2005, s. 33f). Detta stämmer väl in med de lästips som några av våra informanter har uppgett. Daniella får tips från bland annat en boklista över science fiction- och fantasy litteratur och både Emelie och Helena använder SF-bokhandelns hemsida för att få lästips. Helena vänder sig dessutom också till personalen i SF-bokhandeln i Stockholm för att få tips. Andra faktorer som tas upp i Bjärehed och Redenkviks studie som kan påverka en läsare att välja en viss bok är frontexponering, omslagets utseende, titlar och bokens storlek (2005, s. 43f). Ingen av våra informanter har nämnt någon av dessa faktorer, men Charlie låter texten på baksidan bestämma vid valet av böcker då han inte tar del av några boktips överhuvudtaget.

Boktips i massmedia är ganska vanligt. Några exempel på sådana är tidningar, tidskrifter, tv och radio (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 46). Ingen av våra informanter förutom Gustav säger sig använda dessa medier för att få boktips, men några gör det när de söker efter övrig skönlitteratur. Gustav skapar sin boklista utifrån bland annat de recensioner han läser och prisutdelningar han hör talas om. Denna lista följer sedan Gustav när han väljer ut nya böcker att läsa och den är därmed en kognitiv auktoritet för honom. Man kan undra om detta låga intresse hos våra informanter för att söka lästips i massmedia beror på att fantasy litteratur inte fått så mycket plats i de svenska medierna och att det inte finns så mycket att ta del av i där. De som är intresserade av fantasy får istället vända sig till Internet där det mesta finns tillgängligt. Det innebär dock att de måste leta reda på boktipsen själva istället för att få dem när de ändå läser igenom tidningen eller sitter framför tv:n. Internet nämns av Bjärehed och Redenkviks informanter som en av de vanligaste platserna att få tips från (2005, s. 47). Vi invänder mot att de har angett Internet som en enda källa istället för att dela upp den då Internet är oöverskådligt, det kan lika gärna var en recension i en tidning som en privat blogg.

Personer i ens närhet så som familj och vänner kan också vara en källa till lästips, vare sig man vill det eller inte (Bjärehed & Redenkvist, 2005, s. 46). Av våra informanter är Anna det mest tydliga exemplet på att detta stämmer. När det gäller fantasy har hon en liten utvald skara vars omdömen hon litar på, dessa är hennes kognitiva auktoriteter och hon tar inte emot tips från någon annan än dem. Också Helena får tips från familj och i det här fallet kollegor, även hon har några kognitiva auktoriteter, dessa är personalen i SF-bokhandeln som med sin kunskap gärna delar med sig av lästips. Emelie får ibland tips från den vän som åker med henne på hennes inköpsresor till SF-bokhandeln i Göteborg. Även Emelie har SF-bokhandelns personal och främst deras hemsida som kognitiv auktoritet. Charlie ligger istället före sina vänner i läsningen och kan därför inte få tips från dem vare sig han vill eller inte.

Två andra studier som berör detta som vi har tagit del av är Normans och Dahlqvist och Palms. Båda dessa studier fokuserar på biblioteket och är därför ganska svåra att jämföra med vår egen. I Normans studie är den vanligaste källan till inspiration vid val av en ny bok att läsa är vänner och bekanta vilket 19 respondenter har svarat, följt av en bok av en författare som man tycker om efter vilket alternativet annat kommer som innebär filmatiseringar, en gammal favoritbok eller liknande, medan 13 av Normans respondenter angett recensioner (2006, s. 23). Även Dahlqvist och Palm har gjort en

enkätundersökning och fått fram att 75 % läser böcker som är skrivna av en författare som de läst tidigare, 58 % blir inspirerade av recensioner eller tips från familj och vänner och 55 % har uppmärksammat en bok på biblioteket (Dahlqvist & Palm, 2004, s. 72). Det enda i dessa två studier som stämmer överens med vårt resultat är att familj och vänner är en vanlig källa för boktips. Denna skillnad kan i och för sig bero på att vår inriktning är mot en specifik genre och inte mot en specifik litteraturförmedlare.

Frida fick sina fantasytips från återlämningsdisken när hon arbetade på ett bibliotek innan hon började studera. Detta kan liknas vid hyllan för återlämnade böcker på biblioteket som bibliotekarierna i Dahlqvist och Palms studie är av åsikten att läsare får tips ifrån (2004, s. 61f). Att detta är en använd metod, men som det känns som förbises något, för att välja böcker är för oss mycket rimligt då man har vetskapen om att minst en person till valt ut just den boken. Dessutom kan man på så sätt leta bland några få böcker istället för att behöva leta igenom de hyllmetrar av litteratur som biblioteket ställer till ens förfogande.

9. Slutsatser

I det här kapitlet kommer vi att dra slutsatser utifrån vårt resultat och besvara våra frågeställningar. På grund av studiens ringa storlek gör vi inte anspråk på att kunna dra några generella slutsatser utan slutsatserna nedan gäller enbart våra åtta informanter just nu i den här studien.

9.1 Vilka karaktäristika/element lägger informanterna i begreppet fantasy?

Majoriteten av våra informanter avser främst high fantasy när de ska berätta vilka element som de tycker ingår i fantasybegreppet. Helena är den enda som uttrycker åsikten att low fantasy också ingår i det. Även om Harry Potter ger upphov till funderingar kring vad fantasy är, är det ingen som utesluter serien ur fantasygenren. Av fantasyns undergenrer är det enbart low fantasy som det finns funderingar kring. Andra undergenrer som sword and sorcery och episk fantasy ligger så nära high fantasy att det kan vara svårt att skilja dem åt, vilket kanske inte ens är meningen att man ska göra. Det är dessutom inte ovanligt att en bok innehåller drag av flera undergenrer (Ekholm, 2000, s. 68). Vi drar därmed slutsatsen att majoriteten av våra informanter har samma definition av fantasy som de flesta andra, om man jämför med de andra studier som tagits upp. Vi själva hade en lite bredare syn på fantasy men rättade oss under uppsatsens gång efter våra informanter.

9.2 Varifrån kommer tipsen om fantasy litteratur?

Det finns en stor mängd källor till tips om fantasy litteratur för våra informanter. Två av dem söker inte aktivt efter tips alls, men de andra sex tar del av tips från olika ställen bland vilka kognitiva auktoriteter förekommer. Detta är särskilt tydligt i Annas fall då hon bara tar emot tips från en liten utvald skara personer som hon vet kan mer om fantasy än hon själv. SF-bokhandeln är även den en kognitiv auktoritet för två av våra informanter. Emelie väljer alla de böcker hon ska läsa på dess hemsida medan Helena använder sig av både hemsidan och personalen i den fysiska butiken. Gustav håller sig strikt till den boklista som han har skrivit, vilken är baserad på bland annat recensioner och prisbelönade böcker och författare, denna lista är Gustavs kognitiva auktoritet. Frida tar inte längre del av tips men använde återlämningsdisken på det biblioteket där hon arbetade innan studietiden, som en källa till boktips. Familj och vänner är en vanlig källa för lästips i både vår studie och i de andra som vi tagit del av. Därmed drar vi slutsatsen att det är troligare att man själv kommer börja läsa fantasy om man har personer i sin närhet som redan gör det eftersom man influerar varandra med tips.

Det skiljer sig mycket mellan tips om fantasy och tips om övrig skönlitteratur. När informanterna söker efter övrig skönlitteratur tar de del av mer tips från massmedia än när de söker efter fantasy. Som exempel på detta har vi Anna som förlitar sig enbart på familj och vänner när hon ska välja nästa fantasybok att läsa, medan hon är villig att få tips från vem som helst vid val av böcker i andra skönlitterära genrer. Hon säger själv att hon letar efter tips i bland annat bloggar. Denna skillnad tycks peka på att fantasyn inte är tillräckligt utbredd i Sverige för att man ska kunna ta del av tips av lika många olika slag som det finns tips för övrig skönlitteratur.

9.3 Vilka vägar används för att få tag på fantasy litteraturen?

Det finns en mängd olika vägar till fantasy litteraturen som våra informanter använder sig av. De flesta använder sig dessutom av mer än en väg. Inköp är det vanligaste

alternativet med SF-bokhandeln i topp, följt av olika webbplatser på Internet och övriga fysiska bokhandlar. Några av informanterna lånar av familj och vänner, medan en av informanterna har vänner i USA som skickar böcker därifrån. Det är fyra informanter som använder sig av biblioteket varav en, Gustav, inte söker sig någon annanstans alls. Den slutsats som vi drar utifrån informanternas vägar är att de tycks vilja äga de fantasyböcker de läser. Detta skulle dels kunna bero på att det är svårt att få tag på ett större utbud på annat sätt än att köpa, men också på att de vill ha en samling i bokhyllan som består av böcker ur en genre som de tycker om.

9.4 Varför används respektive väg?

Även om det är många olika vägar som används har de flesta av informanterna valt den eller de som dem behöver anstränga sig så lite som möjligt för att ta sig fram på. I alla informanters fall handlar det inte om vad som ligger närmast, tar minst tid eller kräver minst arbete, utan det finns även andra faktorer som spelar in. En av dessa är antalet böcker man har läst. Vi har funnit att våra tre storläsare, Helena, Daniella och Emelie, alla vänder sig till den svenska försörjningskälla som vi tror har det största utbudet av fantasylitteratur, nämligen SF-bokhandeln. Detta val kan mycket väl bero på att de har läst så många böcker att det inte finns någon ny bok att låna på biblioteket och att de därför inte kan använda sig av det även om det skulle ha varit alternativet som kräver minst ansträngning. Därmed har deras förutsättningar för vad som är minst ansträngning förändrats av utbudet och de vägar som de använder är de som för dem kräver minst ansträngning.

En annan faktor som spelar in är ekonomi. Billy köper böcker för att han både vill och har ekonomin till att göra det medan Gustav bara lånar för att hans ekonomi inte tillåter bokinköp. Helena står i det här fallet ut från resten av våra informanter då hon har ett arbete och därmed inte en "klassisk" studentekonomi. Det tycks dock inte ha en så avgörande betydelse då de flesta andra informanter helt eller delvis köper sina böcker ändå. Önskan om att äga böckerna man läser tycks ha en ganska stor påverkan på informanterna när de står i valet mellan att köpa eller låna böckerna.

9.5 Använder man andra vägar till fantasylitteratur än till övrig skönlitteratur?

Många av våra informanter använder sig av olika vägar till fantasy och övrig skönlitteratur. Det är enbart Emelie och Gustav som använder exakt samma väg i båda fallen. Emelie köper all litteratur hon läser på SF-bokhandeln i Göteborg och Gustav lånar allt på biblioteket. De andra informanterna använder inte helt olika vägar till fantasyn och den övriga skönlitteraturen, utan det finns många likheter, men det är alltid minst en väg som skiljer dem åt. Det är till exempel som när Charlie både får övrig skönlitteratur från vänner och lånar av sina föräldrar, vilken han inte gör när han ska få tag på fantasylitteratur. Ett annat exempel är Billy som köper både fantasy och övrig skönlitteratur på adlibris men som dessutom lånar övrig skönlitteratur av sin mor. För Daniella skiljer det sig mycket. I sin jakt på fantasy söker hon sig inte bara till en specialiserad bokhandel i Sverige utan även utomlands. När hon ska få tag i en ny bok att läsa som inte hör till fantasygenren använder hon sig av biblioteket, bokklubbar, får böcker av bekanta eller väljer något ur hyllan hemma som hon inte har läst än.

Denna skillnad mellan vägar till fantasylitteraturen och vägar till övrig skönlitteratur beror på att utbudet av fantasy i Sverige är begränsat och att nya vägar måste skapas för att kunna nå fram till en del av den och att gamla vägar blir oanvändbara. Den slutsats

som vi drar utifrån vårt material är att om utbudet av fantasy litteraturen i Sverige hade varit närmare det utbudet som finns i de anglosaxiska länderna, och funnits även i biblioteken och de "vanliga" bokhandlarna, hade denna skillnad mellan vägar inte funnits.

10 Förslag på vidare forskning

Denna del av uppsatsen som vanligtvis är ganska kort har blivit lång i vårt fall. Detta visar på vad vi tidigare sagt, att det inte finns så mycket forskat om fantasy i Sverige. Något som vi gärna skulle vilja se ändras. Här nedan finns därför ett antal förslag på vad som kan undersökas inom genren som vi inte stött på men som skulle vara intressant att studera. Våra förslag ligger inte enbart inom vårt eget område, biblioteks- och informationsvetenskap, utan vi hoppas på att vem som än kan tänkas läsa vår uppsats kan få idéer till nya studier om och inom fantasy.

Som blivande bibliotekarier är vi intresserade av indexering. Hylluppställningen i biblioteken i förhållande till fantasy har redan undersökts, men hur är det med indexeringen? Vem och vad avgör om en viss fantasybok är för barn, ungdomar eller vuxna? Vilka ord finns det att söka på i OPACen när man letar efter fantasyföreläsning? Är dessa ord överensstämmande med vad läsaren söker på? Är det enkelt eller svårt för fantasyläsaren att hitta det han letar efter i OPACen? Om det är svårt, vilka ord skulle läsaren föredra att det fanns att söka på? Finns det olika ord för vuxenfantasy, ungdomsfantasy och barnfantasy? Dessa tre ålderskategorier kan ha väldigt olika inställningar till vad fantasy är beroende på deras erfarenheter och vilken aspekt av böckernas innehåll som tilltalar dem mest då fantasy tillåter fantasin flöda eftersom den inte är bunden till vår världs lagar. Det borde därför finnas en mycket genomtänkt tesaurus. Hur fantasyläsarvänliga är de svenska biblioteken?

I andra länder runt om i världen där det produceras mycket fantasy har genren alltid haft en hög status till skillnad mot hur det har sett ut i Sverige. Vi talar då främst om Storbritannien och USA, men även Ryssland har en historia av fantasyföreläsning. Fantasy från Ryssland har dock inte översatts lika flitigt till svenska som den från de anglosaxiska länderna, men det är på uppgång. I de här länderna skrivs och läses fantasy av akademiker, för att nämna ett exempel så var J.R.R. Tolkien lärare vid Oxford. Fantasyföreläsningen har fått bättre status i Sverige under de senaste åren, men den har ännu inte nått upp till samma nivå som mycket annan skönlitteratur. Därför vore det intressant att göra en studie bland svenska akademiker för att ta reda på vad de tycker om en genre som har fått oförtjänt dåligt rykte.

Som vi nämnt flera gånger är utbudet av fantasyföreläsning i Sverige nästan ingenting jämfört med vad som finns i bland annat Storbritannien och USA. En anledning är naturligtvis att det inte produceras lika mycket inhemsk litteratur i Sverige som det görs i de andra två länderna, utan vi får förlita oss på det som översätts. Men hur mycket av det som produceras i de anglosaxiska länderna är det egentligen som översätts till svenska? Vi har genom den litteratur vi läst till vår uppsats förstått att det, förutom böcker av de stora kända författarna, ofta är ganska likriktad fantasy som översätts. Böckerna vi läst detta i har ett antal år på nacken och man kan undra hur väl detta stämmer idag? Har det skett någon förändring så att det översätts fler olika typer av fantasy eller är det samma princip som gäller fortfarande med att man bara översätter "säkra kort"? En annan intressant infallsvinkel vore att ta reda på hur stor del av den fantasy som översätts till svenska kommer från de anglosaxiska länderna och hur stor del som kommer från andra länder, till exempel Ryssland?

Innan vi började med uppsatsen försökte vi orientera oss runt om i "fantasy-världen" och besökte flera olika sorters communities som hade olika inriktningar mot fantasy. De flesta hade ett forum för diskussioner kring fantasy i alla dess former. Vissa var mer

specialiserade mot litteratur och andra mot rollspel eller dataspel. Det vore intressant att undersöka vad man diskuterar i dessa forum och vilka personerna som för diskussionerna är. Är det mest ungdomar eller är det lika många äldre personer som är med?

Fantasy är ett område som är så mycket större än de böcker som skrivs. En av de magisteruppsatser som vi stötte på under vårt arbete med vår uppsats var en som handlade om rollspel. Vi hade ingen användning för den då det var fantasylitteraturen enbart som vi undersökte. Det skulle dock vara intressant att undersöka om det finns ett samband mellan att spela de fantasyinspirerade rollspelen och att läsa fantasylitteratur. Om man gör det ena, innebär det att det är troligare att man också gör det andra? Dessutom finns det inte bara rollspel som har hämtat sitt innehåll från fantasy utan även en mängd dataspel och tv-spel. Finns det något samband mellan dem och litteraturen?

Det har väl inte undgått någon att filmatiseringar av fantasyböcker är bland det senaste i Hollywood. Vilken inverkan har alla dessa filmer fått på litteraturen? Är det fler som läser genren? Ges det ut fler böcker av författare som vill ta del av all den uppmärksamhet som nu ligger på fantasy? Hur reagerar de som redan läst en bok på filmatiseringen av den? Kommer de som inte läst någon fantasy börja läsa genren efter att ha sett filmerna? Det finns oändliga frågor att ställa och besvara inom det här området och alla är lika intressanta. Att fantasy är så stort i Hollywood nu är ett intressant fenomen som vi tycker är väl värt att undersöka.

Av många skeptiker anses fantasy vara en form av verklighetsflykt vilket är någonting negativt. Kanhända är detta en av orsakerna till att fantasy har blivit så populärt, men vad mer kan tänkas ligga bakom? Vad är charmen med fantasy? Varför lockar den så många läsare? Hur kommer det sig att läsningen av fantasy stiger i åldrarna? Kan det vara att fantasyböckerna påminner oss om de sagor vi eventuellt läste som små eller vetenskapen om att det goda alltid segrar? Hur kommer det sig att Tolkiens trilogi gång på gång röstas fram som den mest populära boken i Storbritannien? Kan verklighetsflykt vara den enda orsaken till att miljontals människor väljer att läsa fantasy?

Tolkien var den som definierade fantasy i mitten av 1900-talet och gjorde det till en genre även för vuxna. På vilka andra sätt kan Tolkien ha påverkat fantasy? Hur såg genren ut före Tolkien och hur kom den att bli efter? Var trilogin om Härskarringen fenomenet bara tre böcker eller sträckte det sig även utanför den litterära världen? Också Harry Potter fenomenets effekter på fantasygenren och världen utanför är intressant att undersöka. Hur såg genren ut före Harry Potter? Hur såg den ut under alla de år som bok efter bok i serien om den unge trollkarlen kom ut? Hur ser den ut nu när alla böcker kommit ut och deras slut är allmänt känt? Kommer intresset för fantasy att överleva sista kapitlet om Harry Potter? Intressant är också att undersöka hur utgivningen av fantasylitteratur påverkats av den framgångssaga som Harry Potter är. Då måste man dock undersöka den internationella utgivningen då den svenskproducerade fantasylitteraturen inte är särskilt svår att räkna.

De flesta fantasyfilmer har ett soundtrack som är specialskrivet för den specifika filmen. Är det vad som behövs för att skapa den känsla som gör den påhittade historien trovärdig och hålla spänningen uppe när det handlar om en överklig värld? Hur skulle en fantasyfilm med kända låtar istället för den specialskrivna musiken mottas av publiken? Fantasyfilmen *Labyrinth* från 1986 med David Bowie i en av de större

rollerna innehåller mycket av sagda persons musik vilket fungerar bra. Kan det vara så att den specialskrivna musiken kom med 2000-talets fantasyfilmer och har skapat en förväntan hos publiken att det är det de kommer att få höra? Har det blivit omöjligt att ha med "vanlig" musik i dessa filmer?

Vilka av varelserna i fantasy-världen identifierar sig läsarna med mest? Varför identifierar de sig med just dessa? Vilka varelser önskar de att de kunde identifiera sig med? Vilken specifik individ identifierar de sig med, och vilken önskar de att de kunde identifiera sig med? Är vi alla den hjälpsamme och genomgode Sam i Härskarringen eller den vise och godhjärtade Dumbledore från Harry Potter? Eller finns det en Boromir och Snape bland oss också? Vilka andra inslag i fantasy litteraturen känner läsarna igen sig i? Har de någonsin önskat att de levde i världen de läser om istället för vår värld? Vad är det i så fall som är så tilltalande med den världen? Möter man hellre orcher och troll på slagfältet än stressen i vardagslivet?

11. Sammanfattning

Som läsare av fantasy har vi ett naturligt intresse för ämnet. Fantasy som litteratur är en genre som slagit igenom stort ganska nyligen i Sverige vilket innebär att den ännu inte har en stadig grund att stå på. Det är ett inom den akademiska världen relativt outforskat område. För att tillföra ytterligare något till forskningen om detta ämne har vi valt att skriva vår magisteruppsats om det.

En av oss har en tid bott i ett engelskspråkigt land och sett det stora utbud av fantasy som finns där. Detta fick oss att fundera på hur det är för de fantasyläsare som inte har möjligheten att browsa i dessa hyllmeter? Är de ens medvetna om det stora utbud som finns? Vi blev därför nyfikna på hur läsare av denna genre går tillväga för att få tag på litteraturen. Finns det ett tillräckligt stort utbud av fantasylitteratur i Sverige och tillräckligt med olika vägar till den eller måste läsarna söka sig utanför landets gränser? Det faktum att all fantasy inte översätts till svenska skapar dessutom en barriär som gör att läsare antingen får nöja sig med det som översätts eller läsa på engelska.

I uppsatsen finns ett kapitel om fantasy där vi tar upp några viktiga delar av genren för att även läsare som inte kan så mycket om fantasy ska få lite kunskap om det och kunna hänga med i uppsatsen. Vi redogör för några av de vanligaste undergenrerna, hur fantasy inom Sverige har sett ut, fenomenet Harry Potter och så har vi även ett avsnitt om fantasys störste författare, J.R.R. Tolkien där hans essä om vad fantasy är behandlas.

För att kunna ta reda på detta formulerade vi fem frågeställningar som lyder:

Vilka karaktäristika/element lägger informanterna i begreppet fantasy?

Varifrån kommer tipsen om fantasylitteratur?

Vilka vägar används för att få tag på fantasylitteratur?

Varför används respektive väg?

Använder man andra vägar till fantasylitteratur än till övrig skönlitteratur?

Uppsatsens empiriska material består av kvalitativa intervjuer med åtta stycken BHS-studenter i åldrarna från 19 till 53. Valet föll på just BHS-studenter därför att de är en avgränsad grupp, men som har en stor spridning i ålder och livssituation. Vi ville förutom en spridning i ålder ha en spridning på hur många fantasyböcker informanterna läst och det varierar från runt 30 lästa böcker till sådana som läst över 600 stycken.

Uppsatsens litteraturgenomgång består av två olika delar. Det är först en del som behandlar litteratur om skönlitteratur, främst kring hur man får tips om den och vart man får tag på de böcker man vill läsa. Den andra delen handlar om litteratur om fantasy. Vi upplevde det som väldigt svårt att få tag på litteratur och tidigare forskning om just fantasy. Det fanns en del artiklar kring fantasy för barn, men det faller helt utanför fokus för oss och vi har fått hålla tillgodo med det vi kommit över, vilket är främst magisteruppsatser.

Det empiriska materialet analyseras med hjälp av George Kingsley Zipfs ”principle of least effort” som vi valt att kalla ”principen om minsta ansträngning”. Vi kan med hjälp av den analysera de vägar som informanterna använder sig av för att ta reda på om de lägger ner mycket eller lite ansträngning i sitt sökande efter fantasyböcker. Zipfs princip om minsta ansträngning baseras på fyra faktorer: distans, tid, ansträngningen det kräver och hur stor risken är. För att få ytterligare en faktor som vi tror har stor betydelse i sammanhanget använder vi oss även av den nationalekonomiska teorin homo oeconomicus. Enligt den handlar människan för att göra en så stor ekonomisk vinst som möjligt, vilket kan betyda både att inget köps eller att man köper mycket som anses vara värt priset. Vi analyserar både vägarna till fantasyn och till den övriga skönlitteraturen för att se om de anstränger sig mer för att få tag på fantasylitteraturen eller inte. Vårt tredje analysredskap består av Patrick Wilsons kognitiva auktoriteter. Med hjälp av den kan vi ta reda på om informanterna har speciella kognitiva auktoriteter som de använder för att få tips om för sin läsning av fantasy och om dessa är desamma när det gäller annan skönlitteratur eller om det skiljer sig åt.

Vi lät våra informanter beskriva vad de tycker innefattas i begreppet fantasy för att på så vis se om vi hade likadana tankar kring detta. Det visade sig att det majoriteten av våra informanter menade att fantasy var är det som går under begreppet ”high fantasy” vilket vi kunde se var det vanligaste även i de andra uppsatserna om fantasy vi använt. Det är inte enkelt att säga vad som är fantasy och under intervjuerna diskuterade flera av informanterna vart man ska placera Harry Potter. De flesta tyckte att det inte var renodlad fantasy, men ingen kunde utesluta den ur genren ändå.

Det finns en mängd olika vägar som våra informanter använder sig av när de ska ha tag i fantasylitteratur. Det vanligaste var att köpa böckerna på diverse ställen. Science fiction- och fantasy-bokhandelns butiker i Göteborg och Stockholm låg i topp där tre informanter införskaffar sin litteratur, följt av olika Internetbokhandlar. Fyra informanter lånar böcker på biblioteket, medan tre av informanterna lånar fantasy av familj och vänner. En informant tar sig utomlands i jakten på böcker, då hon får böcker skickade av vänner i USA och beställer böcker från amazon. Den slutsats som vi drar utifrån detta är att informanterna tycks vilja äga böckerna som de läser. Detta kan bero på att det är svårt att få tag på de böcker man vill ha på annat sätt än att köpa dem.

Även om det är många olika vägar som används har de flesta av informanterna valt den eller de som de behöver anstränga sig så lite som möjligt för att ta sig fram på. Det handlar dock inte alltid om att det är den enklaste vägen utan även andra faktorer spelar in. Vi kan se att de tre storläsarna bland våra informanter är desamma som sökt sig till SF-bokhandeln, vilket kan bero på att den har ett otroligt stort utbud av fantasy jämfört med vanliga bokhandlar i Sverige. Eftersom de läst så mycket fantasy så räcker förmodligen inte bibliotekets utbud till längre utan de får söka sig till en specialbokhandel. Ekonomin spelade också stor roll när informanterna skulle få tag på litteraturen. Medan Billy berättar att han har så bra ekonomi att han kan köpa alla sina böcker säger Gustav att hans ekonomi inte tillåter det.

Zipfs teori och homo oeconomicus var de två faktorerna som påverkade våra informanter mest i deras val av litteratur. Vi tror att detta skulle kunna bero på den tidsbrist för annat än studierna och den ekonomiska situation studenter har. Vi har dock inte ett tillräckligt brett underlag för att kunna säga att det är så. Alla våra informanter och deras vägar är för olika för att det ska gå att dra en sådan generell slutsats.

Många av våra informanter använder sig av olika vägar till fantasy och övrig skönlitteratur. Det är enbart Emelie och Gustav som använder exakt samma väg i båda fallen. De andra informanterna använder inte helt olika vägar till fantasyn och den övriga skönlitteraturen, utan det finns många likheter, men det är alltid minst en väg som skiljer dem åt. Denna skillnad mellan vägar till fantasylitteraturen och vägar till övrig skönlitteratur beror på att utbudet av fantasy i Sverige är begränsat och att nya vägar måste skapas för att kunna nå fram till en del av den och att gamla vägar blir oanvändbara. Den slutsats som vi drar utifrån vårt material är att om utbudet av fantasylitteraturen i Sverige hade varit närmare det utbudet som finns i de anglosaxiska länderna, och funnits även i biblioteken och de ”vanliga” bokhandlarna, hade denna skillnad mellan vägar inte funnits.

Precis som med vägarna finns det en stor mängd källor till tips om fantasylitteratur för våra informanter. Då vi har analyserat med hjälp av Wilson och hans kognitiva auktoriteter har vi sett att detta är vanligt förekommande hos somliga av våra informanter. Speciellt informanten Anna har en väl utvald skara människor som hon lyssnar till när det gäller fantasy, samtidigt som hon tar emot tips från vem som helst när det gäller annan skönlitteratur. SF-bokhandeln är även den en kognitiv auktoritet för två av våra informanter. Emelie väljer alla de böcker hon ska läsa på dess hemsida medan Helena använder sig av både hemsidan och personalen i den fysiska butiken. Familj och vänner är en vanlig källa för lästips i både vår studie och i de andra som vi tagit del av. Därmed drar vi slutsatsen att det är troligare att man själv kommer börja läsa fantasy om man har personer i sin närhet som redan gör det eftersom man influerar varandra med tips. Vi har även sett att våra informanter inte har kognitiva auktoriteter på samma sätt när det gäller annan skönlitteratur än fantasy, då tar de också del av fler tips ur massmedia. Denna skillnad tycks peka på att fantasyn inte är tillräckligt utbredd i Sverige för att man ska kunna ta del av tips av lika många olika slag som det finns tips för övrig skönlitteratur.

12. Källförteckning

I det här kapitlet redogör vi för de källor vi använt i uppsatsen. Vi har delat upp dem efter otryckta källor, tryckta källor och omnämnd litteratur. Den omnämnda litteraturen innehåller sådant som vi nämnt i uppsatsen men inte använt oss av på samma sätt som den övriga litteraturen.

12.1 Otryckta källor

8 intervjuer genomförda 2008-03-05 - 2008-03-13 som finns i författarnas ägo.

12.2 Tryckta källor

Andersson, Rolf & Holst, Erik (1996). Idexes and other depictions of fictions: a new model for analysis empirically tested. *Svensk biblioteksforskning* 1996:2-3. s. 77-95

Bjärehed, Elin & Redenkvist, Mikaela (2005). *Bibliotek och bokhandel som litteraturförmedlare: En användarundersökning på ett bibliotek och i en bokhandel*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats 2005:78)

Broberg, Jan (1994). *På fantasins vingar: En bok om fantasy*. Stockholm: Carlsson

Bryman, Alan (2006). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Daleke Grafiska AB

Case, Donald O. (2002). *Looking for information: a survey of research on information seeking, needs and behavior*. San Diego, Calif.: Academic Press

Chriath Ljungberg, Stella (2000). *Vad är det som är så bra med fantasy? En undersökning om gymnasieungdomar och fantasy med tonvikten på ungdomarnas egna åsikter*. Uppsala Universitet Magisteruppsats 2000:76.

Coren, Michael (2002). *J.R.R. Tolkien: mannen som skapade sagan om ringen*. Örebro: Libris.

Dahlqvist, Claes & Palm, Mattias (2004). *Återvinning av skönlitteratur: återvinningsverktygens anpassning efter användares sökbeteende, en fallstudie på Trelleborgs bibliotek*. Examensarbete för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet. BIVIL:s skriftserie 2004:6.

Ekholm, Steven (2000). *En guide till fantasy*. Göteborg: Natur och Kultur.

Eklund, Klas (2005). *Vår ekonomi: En introduktion till samhälls ekonomin*. Värnamo: Fälth & Hässler. Tionde upplagan.

Ekman, Stefan (2002). A Brief Overview of Fantasy in Sweden. *International Association for the Fantastic in the Arts Newsletter* Spring 2002 s. 10-11.

Erliksson, Charlina (2008). *Ringarnas herre utmanad*. Nationalencyklopedin. http://ne.se.lib.costello.pub.hb.se/jsp/search/show_section.jsp?i_sect_id=RP11298 [6/5-08]

Fairy-story. Nationalencyklopedins översättningstjänst. www.ne.se [6/5-08]

Fairy-tale. Nationalencyklopedins översättningstjänst. www.ne.se [6/5-08]

Hansson, Sandra (2005). *Harry Potter och Sagan om ringen – vad hände sen? En undersökning av bibliotekariers syn på genren fantasy och de förändringar som har skett efter Harry Potter och Sagan om ringen*. Umeå: Umeå universitet. Sociologiska institutionen, avdelningen för biblioteks- och informationsvetenskap. (D-uppsats, nr 295)

Johansson, Annika (2000). *Världar av ljus, världar av mörker: fantasy och skräcklitteratur*. Lund: Bibliotekstjänst. Andra omarbetade upplagan.

Homo oeconomicus. Nationalencyklopedin. www.ne.se [21/6-08]

Homo oeconomicus. Nationalencyklopedins översättningstjänst. www.ne.se [21/6-08]

Nilsson, Erik (1996). *Science fiction och fantasy: En undersökning av svenska bokförlags utgivning och fyra folkbiblioteks inköp under perioden 1989 till 1994*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats 1996:30)

Norman, Malin (2006). *Att söka skönlitteratur på biblioteket: En enkätundersökning på Umeå Stadsbibliotek om informationsbeteende och litteraturförmedling*. Umeå: Umeå universitet. Sociologiska institutionen, avdelningen för biblioteks- och informationsvetenskap. (D-uppsats, nr 318)

Ohlmarks, Åke (2002) Förord till om sagor. Ingår i Tolkien, John, Ronald Reuel, *Ringens värld: en samlingsvolym*. Finland: WS Bookwell. S. 204.

Ranglin, Eva & Tengfjord, Marianne (2005). *Jag blev glad(are) och vis(are): Unga vuxnas läsning av skönlitteratur*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats 2005:119)

Terego, Al & Denim, Sue (2006). *Riddikulus!: Consumer reflections on the Harry Potter phenomenon*. Ingår i Brown, Stephen (red.) *Consuming books: The marketing and consumption of literature*. Storbritannien: Antony Rowe Ltd, Chippenham, Wiltshire. S. 146-159.

Tolkien, John, Ronald, Reuel (2002). Om sagor. Ingår i Tolkien, John, Ronald, Reuel, *Ringens värld: en samlingsvolym*. Finland: WS Bookwell. S. 199-264.

Tolkien, John, Ronald, Reuel (2001). Förord till on fairy-stories. Ingår i Tolkien, John, Ronald, Reuel, *Tree and leaf: Including the poem of Mythopoeia: The homecoming of Beorhtnoth*. London: HarperCollinsPublishers. S. 3-4.

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: studentlitteratur

Wilson, Patrick (1983). *Second hand knowledge: an inquiry into cognitive authority*. Greenwood Press

Zipf, George Kingsley (1949). *Human behavior and the principle of least effort*. Cambridge, Mass. : Addison-Wesley Press, inc.

12.3 Omnämnd litteratur

Nikolajeva, Maria (1988). *The magic code: the use of magical patterns in fantasy for children*. Göteborg: Graphic Systems.

Wåhlin, Kristian & Asplund Carlsson, Maj (1994). *Barnens tre bibliotek: Läsning av fiktionsböcker i slukaråldern*. Svenska barnboksinstitutet. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB

Bilaga 1: Mailutskick till BHS-studenter

Rubrik: informanter sökes

Hej

Vi är två tjejer på BHS som den här terminen håller på att skriva vår magisteruppsats. Den handlar om att kartlägga läsares ”vägar” till fantasylitteraturen. För att våra informanter ska ha en naturlig koppling till bibliotek så har vi valt att rikta oss mot BHS-studenter.

För att med våra mått räknas till fantasyläsare måste man ha läst fler fantasyböcker än Sagan om Ringen trilogin, Narnia och Harry Potter. Stämmer det här in på dig så vore vi väldigt tacksamma om du kunde ta dig tid att medverka i vår studie.

Vi beräknar att intervjun kommer att ta mellan 30 min och 1 timme och vi är flexibla när det gäller plats för intervjun (du behöver alltså inte åka långt för intervjun).

Svara på detta mail innan den 28/2 om du är intresserad, så kontaktar vi dig för vidare information. I ditt svar önskar vi att du skriver din ålder, bostadsort och ungefär hur många fantasyböcker du har läst (inte vilka). Vi vill också veta vilken programinriktning eller kurs du läser.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar
Charlotte Herrman & Emma Sidenvik

Bilaga 2: Intervjumall

Personlig information:

1. Kön
2. Ålder
3. Bostadsort
4. Hur nära ligger närmsta bibliotek?
5. Har du Internet hemma?

Fantasyläsning

6. Vad är fantasy för dig? Innehåll? Handlingens upplägg? Ont och gott?
7. Läser du någon fantasybok just nu?
8. På ett ungefär hur många fantasyböcker har du läst?
9. Har du några favoritböcker/författare?
10. Läser du fantasyböcker även på engelska?
11. Hur länge har du läst fantasy?
12. Hur ofta läser du fantasyböcker?
13. Hur ofta är det i förhållande till övrig skönlitteratur?

Vilka vägar finns det till fantasylitteraturen?

14. Hur gör du för att få tag på fantasylitteratur? Varför? Gör du alltid så?
15. Får du boktips om fantasy? Hur/Var? Av vem?
16. Finns det andra vägar som du är medveten om men som du inte använder dig av? Varför?

Använder man andra vägar än till övrig skönlitteratur?

17. Vad läser du för annan skönlitteratur?
18. Hur får du tag på den? Varför just så?
19. Får du boktips? Hur/Var? Av vem?

Ifall om det skiljer sig:

- 19b. Varför går du inte tillväga på samma sätt som när du letar efter fantasylitteratur?

Vad skulle kunna få läsarna att använda sig mer av biblioteket till sin läsning av fantasylitteratur?

20. Använder du/använder du inte biblioteket? Till vad? Varför?/Varför inte?

Beroende på svaret på fråga 12:

21. Använder du biblioteket för att få tag på fantasylitteratur? Varför?/Varför inte?
22. Tycker du att biblioteket har ett tillräckligt utbud av fantasylitteratur?

23. Vad skulle kunna få dig att använda biblioteket mer när du letar efter fantasylitteratur?